

1999. IV. évfolyam 5. szám

GRAMOFON

Az igényes zenerajongó lapja

Ára: 385 Ft

FOTÓ: BRIAN ARIS

A HÓNAP INTERJÚJA

Montserrat Caballé

Az E C O N O V U M

„Iványi prof. és Társai” Gazdasági Tanácsadó és Szolgáltató Kft.
az alábbi szolgáltatásokat ajánlja:

- Stratégiai diagnosztika és akciótervezés
SWOT és portfólió-elemzéssel.
- Szervezetefejlesztés, reengineering
és a javadalmazási rendszer korszerűsítése.
- Átfogó költséggazdálkodás
(Total Cost Management) kiépítése
és költségcsökkentő értékelemzés végigvitele.
- A kaliforniai Newport University magyarországi
képviselőjeként – rugalmas távoktatási formában
– magyar vagy angol nyelven amerikai közgazdász
és doktori fokozat megszerzésének lehetővé tétele.

Információ: (06-30) 940-4342

Gramofon májusi lemezajánló

MARTHA ARGERICH

Chopin
Zongora-
művek

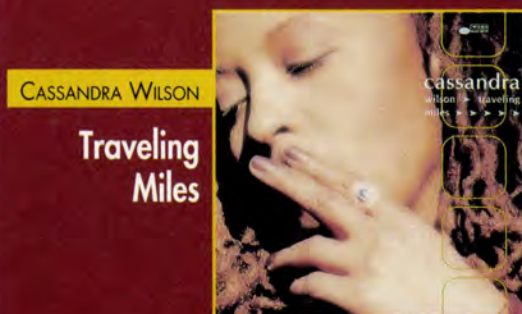
ANNE-SOPHIE MUTTER

Mozart
Hegedű-
versenyek

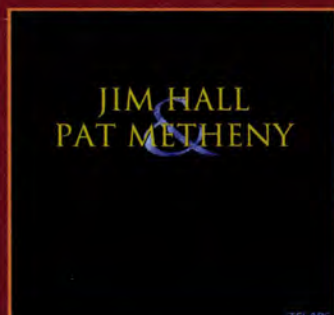
ITTÉSZ GERGELY

XX. századi
magyar szerzők
fuvoladarabjai

CASSANDRA WILSON

Traveling
Miles

JIM HALL
& PAT METHENY

Először együtt

Deseő Csaba

Egy fecske...

Amikor egy évvel ezelőtt a kerületi kábeltévé-társaság jövőtájból képernyőre került a MUZZIK nevű tévéadó, alig hittem a szememnek: zene napi 24 órában a hét minden napján, sztereóban, méghozzá nagyjából klasszikus, kisebb részben pedig jazz, blues és world music. A manapság mindent elárasztó kommersz popzene nem szerepel a kínálatban, sőt reklám sincs. Az egyes műsorokat szellemes, rajzfilmszerű kis klipek választják el egymástól, időnként rövid előzetesek láthatók. A MUZZIK Párizsból sugárzott francia és angol nyelvű televízió, mely a hírek szerint sikeres, Európa minden nagyobb országában nézhető. Lapunk premisszája, hogy a klasszikus zene és a jazz hasonló, részben pedig azonos közönséget feltételez, feltűnő hasonlóságot mutat a Muzzik-tévé koncepciójával, így érdemes figyelemmel kísérnünk itthoni fogadtatását. Az olvasók egy része bizonyára találkozott már valahol valamilyen formában a szóban forgó tévéadóval, amelynek kivonatos műsorát több magyar lap is közli. Az adás a csatorna magyarországi képviselőjének adatai szerint március közepén 350 ezer magyar háztartásba jutott el kábelen, ennek körülbelül egyharmada budapesti. Ez elvileg akár egymillió nézőt is jelenthet. Meglepően nagy szám, ehhez képest budapesti ismerőseim többsége nem tudja fogni az adót, s irigykedve hallgatja beszámolóimat a jobbnál jobb műsorokról, amelyek többsége más adókon nem látható.

Miért is ne lenne igény ilyen műsorokra, mint amilyenek például áprilisi végi lapzártánk hetében voltak láthatók-hallhatók? Íme néhány példa. Hétfőn délben Elisabeth Schwarzkopf és Aldo Ciccolini koncertje Versailles-ban, este Wagner: Az istenek alkonya, főszerepben Plácido Domingo, vezényel Riccardo Muti. Kedden a reggeli órákban Richter-felvételek, később portréfilm Klempererről, majd Vivaldi-concertók, Bach: Brandenburgi versenyek, délután Wagner: Walkür – a milánói Scalából, este másfél órás jazzfilm a montreux-i fesztiválról. Szerdán délelőtt ismét Wagner, éjjel pedig Gil Evans jazzkoncertje. Csütörtökön hajnalban Mozarttal kezdődik a nap, reggel Sztravinszkij: Zsoltárszimfónia, délelőtt egy kevésbé ismert Händel-opera: Alcina. Délután filmek az angol Royal Ballettel, este jazz Montreux-ből, utána Monteverdi operája, a Poppea megkoronázása. Tematikus hétvégék, kiemelten szerepettetett alkotók színesítik a kínálatot.

Szabályos pánik tört ki a MUZZIK pesti nézői között néhány héttel ezelőtt, amikor egy időre eltűnt a műsor a képernyőkről. Az történt, hogy az addig kódolatlan adás megszűnt, immár kódoltan sugározzák a digitális jeleket, és az átállás rövid fennakadást jelentett a kábeltársaságok számára. Szerencsére a műsor struktúrája olyan, hogy egy-egy produkciót többször is ismételnék, így ha a néző elmulasztott valamit, biztos lehet benne, hogy a következő hetekben újra találkozhat vele. Mint megtudtuk, egyelőre nincs lehetőség egyéni vételre, de a dekóder, a kártya és az előfizetés együttes költségei amúgy is horrorbilisek lennének.

Reális-e az egymillió potenciális hazai nézőre becsülhető adat, amikor tudjuk a Bartók rádióról és az időközben megszűnt Classic FM-ről, hogy hallgatottságuk alig mérhető? A magyar társadalom zenei érdeklődésével kapcsolatban rendkívül érdekes, széleskörű felmérést készített a GfK Hungária és a Szonda Ipsos a tavalyi év második felében, melyből részeredményeket a Gramofonnal is közöltek. Különösen érdekes, hogy a 8366 megkérdezett 6,7 százaléka adott olyan választ, miszerint a komolyzene, opera „nagyon érdekli”. Könnyűzenénél ez az arány 32,5 százalék, ebben nincs semmi meglepő. Szintén figyelemre méltó adat, hogy szabadidejében a lakosság 31 százaléka hallgat hetente több alkalommal CD-t, lemezt, kazettát – műfajoktól függetlenül. A jazz ugyan nem szerepelt külön kategóriaként a felmérésben, de nem járhatunk messze az igazságtól, amikor feltételezzük, hogy e műfaj kedvelőinek köre körülbelül azonos nagyságrendű vagy valamivel kisebb, mint a komolyzenéé, és hogy a két tábor között gyakori az átfedés. Vajon mekkora hallgatottságra számíthatna egy olyan kereskedelmi rádióadó, amelyik túl tudná végre tenni magát a jelenlegi, kiábrándítóan szűk popzenei kínálaton a komolyzene és a jazz együttes szerepeltetésével?

A MUZZIK tévé üzleti hátterét nem ismerjük, de nem is ez az érdekes számunkra. Az a fontos, hogy a kereskedelmi csatornákból özönlő akciófilmekkel, thrillerekkel, szappanoperákkal és vetélkedőkkel szemben akad még vállalkozó a világban, akinek érdeklődési, tevékenységi köre valami egész más, mint a többieké: csupán a zeneművészet.

A Gramofon májusi hírei

3

4 A hónap interjúja:

Montserrat Caballé

Sztárközelenben: Ian Bostridge

7

Antológia – Muszorgszkij: Borisz Godunov

10

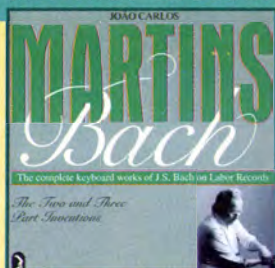
Lajtha-bemutató Londonban

12

Tavaszi és nyári Salzburgban

14

16 Kritika: Klasszikus

17

19

26

World music – világzene

28

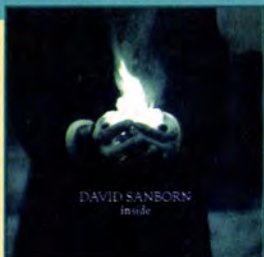
A Budapesti Fesztiválzenekar a Gramofonban

30

Forrás-estek a Gramofonban

32

33 Kritika: Jazz

37

38

39

A Budapest Music Center a Gramofonban

43

A Bartók Rádió a Gramofonban

44

A Filharmónia Budapest Kht. a Gramofonban

46

LAPUNK TÁMOGATÓI:

- Nemzeti Kulturális Alap
- Fővárosi Kulturális Alap

Retkes Attila
Főszerkesztő

Bősze Ádám
Lapigazgató

Zipernovszky Kornél
Jazzrovat-vezető

H. Magyar Kornél
Molnár Szabolcs
Munkatárs

Trochilus Grafikai Bt.
Lapterv és tipográfia

A szerkesztőség címe:

1025 Budapest
Mandula utca 31.
Tel./fax: 212-4782

Internetcím:

<http://www.bmc.hu/gramofon>

E-mail-cím:

Gramofon@usa.net

Kiadja:

Amfisz Kft.

Iványi Margó
Felelős kiadó

1025 Budapest
Mandula utca 31.
Tel./fax: 212-4782

Terjeszti:

a Hírker Rt., az NHE,
a Kiadói Lapterjesztő Kft.
és alternatív terjesztők

Terjesztésszervezés:

MediaTrade Bt.
Tel./fax: 342-2362

Nyomatás:

NYOMDACOOP Kft.
Budapest

Felelős vezető:
Szabó József

ISSN 1416-1109

A vállalatíriások egyesülése jegyében a PolyGram kiadót megvásárolta a Seagram, és a kiadóhoz tartozó cégeket – a többi között Deutsche Grammophon, Decca, Philips, Verve, Motown, Mercury – saját szórakoztatóipari vállalatába, a Universalbe integrálta. A továbbiakban e lemeztársaságok felvételeit világszerte, így Magyarországon is a Universal Music forgalmazza.

A 2000. év – az egyéb attrakciók mellett – Bach halálának 250. évfordulója is lesz. A Deutsche Grammophon, a jeles évfordulót megünneplendő, 26 lemezből álló olcsó sorozatot adott ki, Bach mesterműveinek javából válogatva. Az évforduló jelentőségét tovább növeli, hogy egy másik kiadó, a Teldec, Bach 2000 címen grandiózus vállalkozásba kezdett, melynek keretében a zeneirodalom egyik legnagyobb mesterének valamennyi művét kiadja. A Teldec egyébként – hetvenéves fennállása óta első ízben – felvételt készített a Kínai Népköztársaságban. A Pekingi Központi Filmstúdióban a filmzenéiről (pl. Isten veled, ágyasom!) ismert kínai komponista, Zhao Jiping néhány művét rögzítették.

Előző számunkban két kritika is foglalkozott a 20. születésnapját ünneplő Les Arts Florissants és William Christie felvételeivel. Az Erato újabb öt évre kötött exkluzív szerződést a karmesterrel és együttesével. A tervek között szerepel egyebek mellett Charpentier (1643–1704) 2004-ben esedékes évfordulójának méltó megünneplése is.

A Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola Jazz Tanszékének évvégi koncertje hallható május 22-én 19 órától a Marczibányi téri Művelődési Házban. Külön rendezik meg a tanszék végzőseinek estjét is a Magyar Rádió Márványtermében (Pollock Mihály tér) május 28-án.

Gipsy Stars – a gyökerektől a XXI. századig címmel rendeznek május 26-án és 27-én koncertet a Thália Színházban Kathy Horváth Lajos, az Ando Drom, Szakcsi Lakatos Béla, valamint Snétberger Ferenc, Lakatos Tony, Egri János és Barlász Elemér sztárvendégek részvételével.

Elhunyt az évek óta visszavonult Red Norvo vibrafonos, aki már a szvingidőkben Paul Whiteman, Benny Goodman és Frank Sinatra zenekarainak volt megbecsült tagja. Sok modern lemezt is készített, például Charles Mingus zenekarában is játszott, '97-ben lapunk klasszikusként méltatta a Dial társaságnál készült felvételeit. Kilencvenegy éves korában, április 6-án a kaliforniai Santa Monicában érte a halál.

Montserrat Caballé

Montserrat

” Hiszem, hogy
csak szívvel lehet
meghódítani
az embereket. ”

Ez év márciusában jelent meg a világhírű szoprán énekesnő, Montserrat Caballé lemeze, amely a With All My Heart (Teljes szívemből) címet viseli. A sztárénekes a lemezkészítés mellett szinte minden másnap énekel a világ legnagyobb operabázaiban és koncerttermeiben. Rajta kívül csak kevés olyan művész akad, aki ily nagy energiával éli mindennapjait, legyen szó próbákról vagy előadásokról. Montserrat Caballét dél-amerikai turnéja előtt barcelonai lakásán kérdeztük terveiről s legújabb lemezéről.

Gramofon: A With All My Heart című album előtt négy olyan felvétel is készített, amelyen népszerű darabok hallhatók: kezdődött az Eternal Caballé címmel, amelyen az ön által leginkább kedvelt művek találhatók, többek között olyan zeneszerzőktől is, mint Verdi, Bizet vagy Andrew Lloyd Webber; leányával, Montserrat Martíval közösen énekelnek a Two Voices, One Heart (Két hang, egy szív) és az Our Christmas Songs (Karácsonyi dalaink) című CD-ken; talán a legnépszerűbb albumon, amely a Friends of Life (Barátok az életért) címet viseli, olyan popsztárokkal szerepel, mint Khadja Nin, Vangelis, Gino Vannelli, Johnny Hallyday vagy Johnny Logan. A mostani album hogyan illeszkedik ebbe a sorba?

MONTSERRAT CABALLÉ: Számomra a zene jelenti az egész világot; a mostani CD éppen ezért kapta a With All My Heart címet. Úgy érzem, hogy teljes szívvel énekelek mindent, amire felkérnek, legyen az nehezen emészthető komolyzene – bár hozzám közelebb állnak a könnyedebb melódiák –, operett, musical vagy akár popzene. Aki azt gondolja, hogy a mostani felvétel mindössze egy Best of összeállítás, az nagyot téved. A legtöbb itt szereplő dalt először énekelem: nem véletlenül, hiszen azt az óriási repertoárt, ami a fejemben van, szeretem újjal

bővíteni. Talán egyszer sikerül az egész világot átfognom, talán egyszer sikerül minden rajongónak maradandó örömet okoznom; ez a célom, hiszen a publikumnak köszönhetem a legtöbbet. Ha a hallgatóimtól nem érezném azt a túláradó szeretetet, amely pályám elejétől fogva körülvesz, már biztosan más szakmát választottam volna.

G: Milyen koncepció szerint válogatták az új lemez darabjait?

M. C.: Az előbb elmondottakon túl szerepet játszott az is, hogy igyekeztem minden zenei ízlést kielégíteni. Nem maradhatott el a nemzeti érzés sem, s ezért kezdődik a felvétel egy hazai dallal, Giménez kompozíciójával, amely a La Tempranica címet viseli. A komoly műfajt Rossini, Saint-Saëns, Delibes, Donizetti, Massenet, Gluck, Mozart és Mahler képviseli, de vannak operett- és musicalrészletek is.

G: Kicsit ünneprontónak hathat a kérdés, de Bach Airjének vokális átdolgozása akár az olcsó népszerűség megszerzését is magában hordozhatja?

M. C.: Nem örülök, hogy így látja, de megértem szkepticizmusát. Bach Airje mellett azért döntöttem, mert nagyon szeretem, remélem, a hallgatók is így lesznek vele. Egyébként kár, hogy nem minden művet énekhangra írtak. Úgy

vagyok vele, mint Domingo, aki az egész zeneirodalmat el akarja énekelni.

G: Örülök, hogy Plácido Domingo nevét említette, hiszen ő is hajlamos arra, hogy kizárólag népszerű darabokkal töltsen meg lemezeit. A populáris műfaj nem ássa alá egy művész hírnevét? Egyáltalán, a lemezkiadó és a piaci stratégia mennyire befolyásolja a repertoárválasztást?

M. C.: Számomra nagy megtiszteltetés – hogy kérdésnek második részére válaszoljak – az RCA Victor „színeiben” énekelni, hiszen ez a label igen nagy tradícióval rendelkezik. Együttműködésünk szinte felhőtlen, mert alapkonceptióm, hogy szinte mindent elénekeljek, ami az embereknek tetszhet, egyezik a lemezkiadóval. A népszerű darabokra visszatérve; szerintem csak az a muzsika él és élhet tovább, amelyik utat talál az emberek szívéhez. Rossini, Donizetti vagy akár Gluck dallamai mellett el kell ismernünk az úgynevezett könnyebb műfaj alkotásait is; legyen szó Vangelis vagy Giménez darabjairól, hogy csak a mostani lemezt említsen. Csak korlátozott emberek nézik le azokat a muzsikákat, amelyek nem felelnek meg maximálisan a klasszikus összhangzat szabályainak.

G: A populáris műfajban a Freddie Mercuryval énekel Barcelona című dallal aratta élete leg-

nagyobb sikerét. Milyen érzés volt találkozni és egy színpadon állni a rockzene egyik legendás alakjával?

M. C.: 1987 márciusában a barcelonai Ritz szállóban találkoztam Freddie-vel, aki addigra már két olyan dalt is felvett, amit velem akart elénekelni. Mondhatom, nagy megtiszteltetés volt, és azon nyomban igent mondtam. Freddie halála után szinte az egész világon énekeltem a Barcelona című számot.

G: Ha jól tudom, Magyarországon is rendeztek emlékkoncertet.

M. C.: Igen, az önök Vígszínházában volt Freddie Mercury-emlékhangverseny.

G: A sorozatnak még ma sincs vége.

M. C.: Május 26-án a Barcelonában megrendezett futball-BEK-döntő előtt énekelem a Barcelona című dalt, amelyet szinte minden tévétársaság közvetít.

G: Milyen érzések kötik Magyarországhoz, hiszen többször is járt Budapesten?

M. C.: Valóban énekeltem az önök fővárosában, bár csak ritkán. A legnagyobb élményt az jelentette, hogy olyan művészt tudtam Budapestre hozni, mint José Carreras, akivel évtizedek óta nagyon jól megértjük egymást.

G: A katalán összetartásnak köszönhetően?

M. C.: A közös haza tudata valóban összeköt minket, ám az igazi összetartozást a zene jelenti. Carreras kiemelkedik a tenorok közül;

talán nincs még egy művész, aki ennyire érzékenyen reagálna a muzsika rezdüléseire.

G: A három tenornál maradvá: nem érzi, hogy a fiatal tehetségek nem tudnak kibújni az őket körülvevő népszerűség alól?

M. C.: Lehet, hogy túlságosan felkapta őket a sajtó, mégis úgy érzem, hogy ez mind nem véletlen. Pavarotti, Carreras és Domingo egyedülálló művészek: nemcsak hang- és technikai biztonságuk teszi azzá őket, hanem élesen elkülönülő egyéniségük is. A fiatalok elé igen magas mércét állítottak, mégsem szabad elfelejtenünk, hogy Roberto Alagna már legalább akkora hírnévvel rendelkezik, mint ők vagy José Cura, akinek a pályáját maga Plácido Domingo egyengeti.

G: A szopránok esetében létezik-e hasonló „riválizálás”?

M. C.: Nézze, szopránénekesnőből – a hangfaj természetéből adódóan – sokkal több van, mint tenoristából. A nőknél egyébként is más a helyzet. Hosszú időnek kell eltelnie ahhoz, hogy valaki bizonyítson, számos zenekarral, karmesterrel kell együtt dolgoznia, hogy egyénisége és éneklési technikája teljesen kiforadjon. Természetesen itt is vannak kiemelkedő tehetségek, azonban a türelem és a tanulni vágyás hozhatja meg csak a várt gyümölcsöket.

G: A művészeknél maradvá, kikkel szeret legjobban együtt dolgozni?

M. C.: Tudom, általánosságoknak hangzik,

de azt kell mondanom, hogy mindenkivel, aki szereti a zenét.

G: Úgy hírlík, hogy ön nem tartozik a követelőző művészek közé.

M. C.: Ha próbáról vagy előadásról van szó, mindig igyekszem közös nevezőre jutni a zenekar irányítójával és a velem színpadra lépő művészekkel. Ha valaki nem éri el azt a zenei vagy színészi nívót, amelyet én képviselek, akkor azzal a későbbiekben nem dolgozom együtt. Azonban egy előadáson nem tehetem meg, hogy esetleges rossz véleményemmel befolyásoljam a velem színpadra lépőket.

G: Hogyan látja a pályakezdő énekesek lehetőségeit?

M. C.: Összehasonlítva azzal az időszakkal, amikor én kezdtem a pályámat, úgy gondolom, hogy a mostani fiataloknak sokkal kitartóbb munkára és komoly elkötelezettségre van szükségük. Az énekesnők esetében például számba kell venni a karrier és a családalapítás között megjelenő feszültséget. Ezenkívül a mai énekesi szakma már sokban függ a megfelelő reklámtól és a koncepcióvállalástól. Véleményem szerint csak az vágjon bele, aki feltételek nélküli elkötelezettje a művészetnek.

G: Hatalmas tapasztalatokkal rendelkezve, mi az ön ars poeticája?

M. C.: Eljuttatni a muzsikát azoknak is, akik távol állnak tőle. Hiszem, hogy csak szívvel lehet meghódítani az embereket.

Hegymegi Ákos

Sztárközelben

AZ EMI SZTÁRJA

IAN BOSTRIDGE

„A legeredetibb a fiatal énekes között”, „a leghatásosabb Schubert-hang jelenleg egész Európában”, „Schumann lelke”, „a brit éneklés igazi csodája”, „a különleges finomsággal megszólaló varázslatos dalénekes” – ilyen és ehhez hasonló, patetikus felhangú szalagcímek, szuperlatívuszokkal teletűzdelt kritikusi dicséretetek sora szedhető csokorba a máris tenorsztárrá avanszált fiatal brit énekesről, Ian Bostridge-ről, akiről akár a jövő dalénekesese is megmintázható volna. A mesteri énektechnikával rendelkező, a hangok ritkán hallható plasztikus megformálásával varázslatos interpretációt nyújtó 21. századi dalnok újabban exkluzív szerződés révén az EMI Classics kötelékében igyekszik egyre több hívet szerezni magának, illetve legfőképp a klasszikus dalirodalom s azon belül is mindenekelőtt Schubert és Schumann kompozícióinak.

Pedig Bostridge karrierje korántsem a megszokott hagyományos – zeneiskola, főiskolai ének tanszak, operaházi szerződés – úton-módon zajlott. Annyiban persze igen, hogy a fiú egy London közeli iskola kisdíákjaként gyakran énekelt szólókat a templomi énekkar iskolai fellépésein. Sőt lényegében még az is belefér a megszokott kerékenyomon haladó zenei pályaindítás keretébe, hogy Bostridge remek zenetanárának, egyben jó németnyelv-tanárának is köszönhetően már kamaszként vonzódást érez a német dalirodalomhoz, és amikor a fanatikus Schubert-imádónak számító némettanár több Fischer-Dieskau-lemezzel is megismerteti, a születésétől szép hanggal megáldott fiú lelkében a kíváncsiságon túl már is érlelődik az éneklés iránti vágy. „Arra akkor még persze nem gondoltam, hogy egyszer magam is hivatásos dalénekes lehetek, így tulajdonképpen mostanra egy szép fantázia vált valóra” – beszél önmagáról. Nem is törekszik zenei pályára, inkább történelmet és filozófiát tanul Cambridge és Oxford elegáns „college”-aiban, és 1990-ben doktorátust is szerez a történelemtudományban a Corpus Christi eminens diákjaként. „A 17. század természettudományának története és az akkori kor filozofikus gondolkodása ejtett leginkább rabul. A doktori címet is e korból írott disszertációmmal szereztem. Témája a boszorkányságba vetett hit fokozatos eltűnése volt. Az izgatott leginkább, vajon kik és miért hittek – többek között intelligens emberek – Angliában a boszorkányokban, illetve, éppenséggel, milyen motivációk alapján kezdtek egy idő után úgy érezni, hogy amiben hittek, az tulajdonképpen merő képtelenség.” Komolyabb akadémikusi kutatópálya elindítása helyett azonban elszegődik a tévé-

hez, ahol viszont már két év után úgy érzi, az nem az ő világa, úgy intézi tehát, hogy egy oxfordi ösztöndíj segítségével fenti téziseit könyv alakba öntesse, amely azután 1997 tavaszán a rangos Oxford University Press gondozásában meg is jelenik. Bostridge azonban nem részegül meg könyve sikerétől. Ellenkezőleg, épp ekkor érlelődik meg benne boszorkányos gyorsasággal a végső elhatározás: énekes lesz.

Ez persze, ha úgy vesszük, akár még természetes lépés is lehetne részéről, hiszen a könyvírás és -kutatás közben ideje nagy részét ekkor már egyértelműen a zene töltötte ki. A történész doktor Bostridge, amikor 1991-ben neki ítélték a Zenei Társaságok Nemzeti Szövetségének fiatal művészek számára alapított díját, már túl volt több – szép fogadtatással kísért – dalesten, ráadásul két évre rá – igaz, még nem szólóesten – a rangos Wigmore Hallban is bemutatkozhatott. Ezután a Purcell Roomban sokáig emlékezetes tolmácsolásban adta elő Schubert Téli utazás dalciklusát, majd a Britten-fészek Aldeburgh híres fesztiváljára is hivatalos lelett, ami után már tényleg nem volt megállás: immáron szóló dalest a Wigmore-ban, majd ennél sokkalta messzebbre merészkedve Lyon, Köln és Edinburgh után, '97-ben már a frankfurti Alte Operben is megismerhették különleges művészetét. Eközben zenekari esteken is vállalt fellépéseket, a három nagy nevű angol karmester lovaggal, Sir Simon Rattle-lel, Sir Charles Mackerraszal, illetve Sir Colin Davisszel.

Az éneklés mellett azonban úgy látszik, megmaradt másik nagy szenvedélye is, az írás, amit jól bizonyít, hogy nemrégén újabb könyvvel rukkolt elő, az úgynevezett „Énekesi A-Z”-vel. Ebben Bostridge mindenképp előtt arról vall, mit jelent számára az énekesi hivatás, de az éneklés gyakorlati szempontjait is csokorba gyűjti, csakúgy, mint azt, milyen érzés számára benne lenni egy operatermesztésben. Egy Schubert-ről szóló, sajátos gondolatokat tartalmazó esszét is magában foglal a könyv, de helyet kap benne az énekes-szerző eszmefuttatása Mozarról és Schumannról is. „Az első dalciklus, amit valaha is műsoromra tűztem, éppen az ő dal-összeállítás volt A költő szerelme címmel. Már tizenhét évesen egy iskolai rendezvényen megpróbálkoztam az előadásával, érthető módon ezért is jelent számomra sokat. Különben is még hivatásos énekesi pályafutásom megkezdése előtt éppen Schumannról énekeltem a legtöbbet, aminek természetesen az a logikusan kikövetkeztethető előnye is megvan, hogy abban a világban érzem talán legfelszabadultabban otthon magam. Kvintesszenciáját tekintve Schumann

romantikus zeneszerző. Minden alkalommal erős emocionális töltéssel, közelítek dalaikhoz” – vall a zeneszerzőhöz fűződő érzelmi viszonyáról.

Az EMI még tavaly adta ki a tenorista Schumann-lemezét, amelyen az immáron állandó kíséretársnak is aposztrofálható Julius Drake zongoraművész segített művészi ihletésű tartalommal megtölteni Bostridge mondandóját. A Dichterliebét és a Liederkreis is felvonultató CD-n valamennyi költemény Heinétől való, és mindegyik erősen szarkasztikus hangvételű, keserű vers. „Sokakat ismerek, akik amiatt bírálják a zeneszerzőt, hogy nem értette meg Heine sajátos ironiáját. Én más véleményen vagyok. Úgy érzem, Schumannt erősen megérintette Heine költészete, és zenéje éppen hogy magasabb emóciókba emeli a verseket” – ad magyarázatot Bostridge Schumann-imádatára. A zseniális tolmácsolás hallatán több kritikus egyenesen az év lemezeként aposztrofálta a produkciót. De a másik „szerelem”, Schubert is mind erősebben jelen van az egyre többet vállaló tenorista életében. Népszerű dalait tartalmazó, tavaly májusban kiadott CD-je mellett a Winterreisét még filmre is vitték a tolmácsolásában.

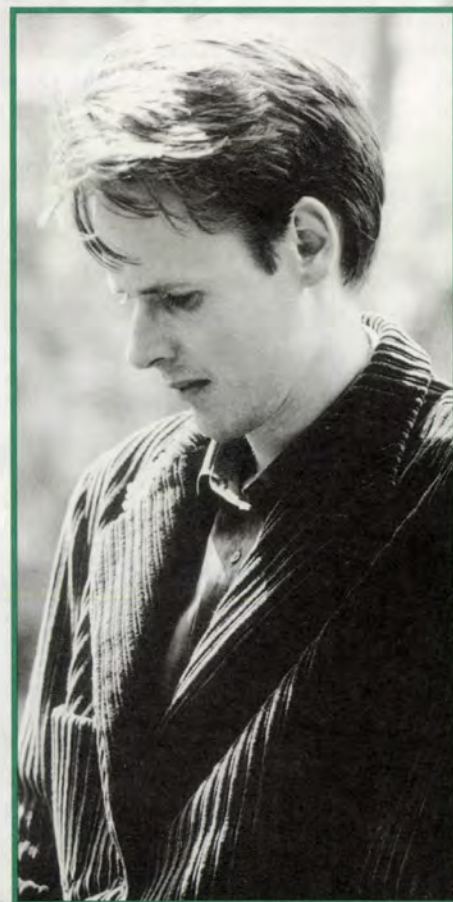
A tenorista Schubert és Schumann mellett korunk legjelentősebb Britten-tolmácsolójává is vált. Hibátlan, fénylő lírát sugárzó énekét többben egyenesen a legendás német tenoristához, Fritz Wunderlichéhoz mérték, hozzátevé egyben, hogy hangjával a finom pasztellszínektől a durva, kemény tolmácsolásig minden árnyalat megmutatására képes, „gyermeki sebezhetősége szívbe markoló” – írta egyik koncertje után a Sunday Times kritikusa. Britten tenorhangra, kürtre és vonósokra komponált Szerenádját például repertoárjának állandó darabjává tette, megjegyezve, hogy nála jobban senki sem ismerte az énekhangot, amely Britten számára minden instrumentumnál fontosabb volt.

„Az egyik legérdekesebb az énekesi életformában a változatos élet. Egyik nap dalestre készülök, de másnap már egy zseniális rendezővel kell együtt dolgoznom, aki egy operát álmod színpadra. És én mindkettőt kedvelem. A dalok lemeze éneklésében pedig legfőképp azt a fajta igényességet, pontosságot szeretem, amelyet egy-egy efféle gépi produkció keretében megvalósíthat az ember” – tartja fontosnak hangsúlyozni. Az operával is megpróbálkozó Bostridge 1994-ben a Szentivánéji álom Lysanderjének szerepében éppen a fesztiválok királynőjének titulált Edinburghban debütált operáénekesként, az Ausztrál Opera vendégjátéka során. '95-ben már a Covent Garden publikuma is tapsolhatott neki, amikor a Salome

egy kisebb tenorszerepében lépett színpadra, majd egy japán zenei fesztiválon Sztravinszkij „The Rakes, Progress” operájának Sellemjeként szerepelt. Egy évre rá pedig már az English National Opera Varázsüfölváloprodukcijában alakította Taminót, majd ismét a Királyi Operaház következett, amikor is Britten ritkábban játszott „The Turn of the Screw” operájában Quint szerepét tolmácsolta. Tavaly – ugyancsak a Covent Gardenben – Smetana „Az eladott menyasszony” című daljátékának Vasekjét formálta meg, de nem sokkal utána a müncheni operafesztiválon már Neronét énekelte-játszotta Monteverdi Poppeájában, amely két szerep végső soron egyre terebélyesedő repertoárjának két végpontját is jelzi.

Az immár egyértelműen a világhíró művészek sorába emelkedő Ian Bostridge most áprilisban háromhetes amerikai körútja során Britten–Mozart-estjével a New York-i Carnegie Hallban is áteshetett a tűzkeresztségen. De nem sokkal lapunk megjelenése után, május 22-én már Salzburgba, majd 24-én a bécsi Konzerthausba hivatalos, ahol a Bécsi Filharmonikusokkal és Sir Roger Norrington vezényletével Händel Messiásának vezető tenor szólamát tolmácsolja, de 27-én – ugyancsak a Bécs második zenetermének számító „koncertházban” – önálló dalestet is ad.

Lindner András

Borisz Godunov

Az operai alaprepertoár manapság nem új művekkel bővül, hanem a fontos darabok korai-kései változatával. Szembeötlő példának elég az *Idomeneo* vagy a *Don Carlos*, újabban a „pétervári” *Végzet hatalma* és a „francia” *Trubadúr*. Nemrégén még meglepődöttünk, amikor Gardiner kijelentette, hogy Beethoven egyetlen operája: kettő, mivel a *Leonorét* önálló műnek tekinti. Ma természetes, hogy a Borisz Godunov cím három, egymást követően keletkezett s különbözőképpen szerkesztett, hangszerelt változatot fed.

A Borisz Godunov kivételes fontosságú mű, kivételes sorsal. Először álruhában, gazdag díszű fejedelmi palástot öltve hódított: Rimszkij-Korszakov részleges átdolgozása és csillogó hangszerelése 1908 (a Gyagilev-társulat párizsi bemutatója) óta a normát jelentette a világ színpadain és a hanglezestúdiókban. Ez az 1888 és 1908 között kidolgozott (a továbbiakban: **R**) variáns közel hetven éven át kiszorította az operának a szerző által javított, bővített és véglegesnek tartható formáját. (Az alábbiakban: **M2**; elkészült 1872-ben, bemutatója '74-ben volt.) A darabot őseredeti, 1869-es alakjában (**M1**) a cári színházak igazgatósága visszautasította.

Tartalmi táblázat

M1 1869; 4 rész, 7 kép

Rész	Kép	Kép
I.	1. A kolostor előtt	2. Koronázás
II.	3. Pimen cellája (Az uglicsi elbeszéléssel)	4. Kocsmá
III.	5. Cári lakosztály	
IV.	6. A Blazsennij-székesegyháznál	7. Borisz halála

M2 1872; 4 felvonás, 9 kép

Felvonás	Kép	Kép
Prológ	1. A kolostor előtt	2. Koronázás
I.	3. Pimen cellája	4. Kocsmá
II.	5. Cári lakosztály	
	Lengyel képek	
III.	6. Marina szobája	7. A szandomiri kastélypark
IV.	8. Borisz halála	9. Forradalmi jelenet

■ = új részek

- a 3. kép az uglicsi elbeszélés nélkül
- az 5. kép új szereplőkkel és kb. 8 perc új zenével bővítve
- a Blazsennij-kép kimaradt

R = M2 Rimszkij-Korszakov átdolgozásában és hangszerelésében

- a 3. képből általában elhagyják a cárokról szóló részt
- gyakran kiregészítik a Blazsennij-jelenettel, Ippolitov-Ivanov 1924-es hangszerelésében
- a 8–9. képek felcserélve

Az **R** verzióból 1948 és '78 között nyolc teljes felvételt hoztak forgalomba, ezek felét soroltam az ajánlottak közé. Az utóbbi évtizedek igazolták Rimszkij-Korszakov sokszor idézett jóslatát: Ha valamikor majd úgy látják, hogy az eredeti jobb az én átdolgozásomnál, akkor az enyémet félreteszik, és az eredeti partitúrát játsszák. 1976 és '97 között az **M2**-ből hat „hivatalos komplett” lemez készült, ezeket is megfellestem.

A két M változatot tavaly „vegytiszta” állapotukban közös albumba tette a Philips: öt CD-t háromnak az áráért! A Kirov-társulattal vették föl az ősbemutató helyszínén, Valerij Gergijev vezényletével. A kiadvány gyakorlatilag az **M1** világpremierjének is számít, egy 1986-os dán rádiófelvétel ugyanis keverte a két M változatot. (A Philips-doboz egyénileg megrendelhető a Universalnál.)

A két Gergijev előadás stílusa és színvonala lényegében azonos; csupán két előadó nem „ismétel”. Grigorij szerepe az ősverzióban a cella- és kocsmajelenetre korlátozódik, Viktor Lucuknak tehát körülbelül 27 perccel kevesebb az ideje, hogy bemutathassa képességeit. Folyamatosan csak Grigorij álom-elbeszélését hallhatjuk tőle, mégsem a szólam rövidsége miatt szorul háttérbe a hálásabb jeleneteket is élvező „utód” mögött. Nyikolaj Putyilint a Gergijev vezényelte *Mazeppa*, A végzet hatalma és *Pikk dáma* leme-

zeiről és videokazettáiról ismerjük. (Legutóbb a Metropolitan áprilisi előadásán hallottuk mint Tomszkijt.) Azok egyike, akiknek megszólalásakor felkapjuk a fejünket. Ám a sötét színről, magvas bariton a dinamikailag vagy technikailag kényesebb szakaszokhoz érve fokozatosan veszt minőségéből, „kileng” a fókuszából, bereked. Pedig Putyilin alakítása épp az olykor túlzott hangerőre, a külsőséges játékra, kitörésekre épül. Ezért sem lelki kínjait, sem halálát nem érezzük valóban megrendítőnek.

Az **R–M** szembeállítást közhelyszerűen a „virtuóz mester – kirobbanó őstehetség”, illetve a „zenei szépség – drámai igazság” képletekkel szokták jelezni. A Borisz *Godunov-ban* a cselekmény és a zene értelmezése szorosabb szálakkal kötődik a mindenkor orosz élethez, mint más történelmi-nemzeti operák a maguk talajához. A Muszorgszkij által felmutatott igazság abban az utókorban sem veszítte érvényét, amelyet mi élünk meg történelem gyanánt. Aki látta az **M2** tavalyi salzburgi előadását (nagy részt az Abbado-lemez közreműködőivel), nem kerülhette el, hogy kiolvassa belőle – vagy beleolvassa – a mai Oroszország jelenét és jövőjét. Muszorgszkij megfogalmazása természetesen a szikár-realista vagy időtlen „emelt” jelképes tolmácsolásokban teljesebb ki. Hozzá képest az **R** variáns – Rimszkij-Korszakov szándékaitól függetlenül – díszletszerű, nemritkán patetikus a romantikus-naturalista történelmi képeskönyvek modorában. Tendenciája közvetlenebbül szolgálhatott fájdalom-megszépítő vagy oktató célzatú politikai analógiákat.

Noha a Borisz Godunov igazi népopera, szenvedő és végül cselekvő (?) hőse az orosz nép, a dráma kulcsfigurája természetesen a cár. Nem véletlenül címszereplő; elvárjuk, hogy Borisz megszemélyesítője kerüljön középpontba, többé-kevésbé a hagyományosan monumentális alakban. A hagyomány a zseniális Saljapinra vezethető vissza, ő volt az említett, 90 esztendővel ezelőtti párizsi előadás szencziója. Életnagyságon felüli egyénisége, színészi kreativitása máig példa (vagy ellenpélda). A „színjátszó vagy éneklő Borisz” némiképp erőltetett alternatívája is őhozzá fűződik. Persze a monumentális nem tévesztendő össze a brutálissal, a finom megmunkálás fenséges arányok között is érvényesülhet. Nem szeretjük a pontatlanul és eltorzított hangon éneklő, netán üvöltöző Boriszt, de a sápadtan alakítót sem. Saljapin legkiválóbb utódai (Kipnis, Reizen, Christoff) a követői is voltak, bár a maguk módján „többet” énekeltek, mint ő.

Az ajánlott **M2**-es lemezek címszereplői becstületes művészek, de nem érnek fel a régi nagyokhoz. Vegyernyikov jócskán túl volt már jobbik korszakán, s különben sem tartozott az első vonalba. Vanyejev viszont érezhetően fi-

atal a szerepre, éneke mögött nem sejlik föl valódi élet és tapasztalat. '98-ban Kocsgera már előbbre tartott nála és '93-as önmagánál, ámbár az ő hangja sem hitelesíti kellőképpen a drámai-történelmi tét nagyságát. Mindhárom felvételnek vannak kiemelkedő közreműködői. A Melogyija – a cég gyakorlatában szokatlanul – nem színházi, hanem rádióelőadást rögzített. Irina Arhipova, Artur Eizen és Jurij Mazurok hosszú időn át szerepük első számú birtokosai voltak, s bármily összehasonlításból elismeréssel kerülne ki. A Sony nagy erőssége Abbado, akinek (hogy a Füst Milán-i fogalommal éljek) látomása van a darabról, s hozzá pazar zenekara, a Berlini Filharmonikusok, megfelelő kórusal. A lemez díszé Szegej Larin, alighanem a legszebb hangú és a legnemesebben éneklő orosz tenorista a Ljemesev-nemzedék óta. Philip Langridge mint karakterszínész talán a legjobb orosz Sujszkijon is túlsz. Ramey, a másik angol anyanyelvű, kevésbé otthonos e környezetben. Leiferkuszt színészi-zenei sokoldalúsága emelte nemzetközi csillaggá. Jellemző, hogy Gergijev csapatából ugyanezeknek a szerepeknek a gazdái tűnnek ki. Vlagyimir Galuszin igen jó trónkövetelő (az említett salzburgi előadásban is), Olga Borogyina francia és olasz szerepek után bizonyíthatja, hogy az orosz repertoárban ő az igazi prima donna. A gyengébb pontok az egykor bőven termő, fajsúlyos orosz basszusok helyén találhatók.

A Rimszkij-féle feldolgozást ma már lehet megelőzni, a legjobb felvételeit nem! Az 1948-as Bolsoj (Golovanov–Reizen) lemez az elmúlt hónapok CD-új-donsága. A szovjet kiadó egykor szívesebben forgalmazott egy '49-es felvételi dátumú *Boriszt* Pirogovval a címszerepben. Mivel az összes többi résztvevő azonos, élhetünk a gyanúperrel, hogy egyszerűen kicserélték a Reizen énekelte részeket. A két basszista első kézből örökölte a saljapini figurát, és megőrizték a lényegét, de Pirogov nagyjából megelégedett a „lenyomattal”. Az akkor 53 esztendőes Reizen (101 évet élt!) testesebb hangon, kevésbé külsőséges érzelmi alapozással, a pontosabb intonáció és hajlékonyabb ének révén egyénit és maradandót közölt a cárról. Mellette egy sor specialista ragyogott: Makszakova, Kozlovskij (Bolond), Mihajlov, Nyelepp és Hanajev (Sujszkij). A szovjet cég egyébként még 1962-ben is élt a „behegyesztető” módszerrel: a vendégszereplő George London híres alakítását „ragasztották be” a nagyvonalú, értő és precíz Melik-Pasajev albumába, „pihentetve” a tiszteletra méltó, de visszafogottabb Ivan Petrovot. A BMG most az eredeti jelentette meg. A fő vonzerő benne a fiatal Arhipova. Feltűnik, hogy a legidősebb színpadi alak, Pimen szövegében milyen fiatalos Resotyin kellemes, puha basszu-

sa. (Hasonló hangdraturgiai következetlenség róható fel a szintén kitűnő Matorin és Babikin esetében is.)

A Dobrowen-lemez némely furcsasága ellenére is a század nagy felvételeinek egyike. Issay Dobrowenről illik tudni, hogy 1936–38-ban csodálatos Hovancsina- és Igor herceg-bemutatókat vezényelt és rendezett a mi Operaházunkban. Hangulatában, tablóinak színészségében, drámaiságában és jó értelmű emelkedettségében kongeniális remeklés ez a tolmácsolás is. (A monó hangot ellensúlyozza, hogy a zenei rendező a maga mesterségében szintén zseniális Walter Legge volt.) A felvétel különleges értéke Boris Christoff jelenléte. Szláv basszisták általában végigjárják a Pimen/Varlam/Borisz ranglétrát. Christoff nemcsak az oroszánrészt kérte-vállalta. Mindhárom alakot rendkívül meggyőzően ábrázolja, elsősorban a nagy bünyös és nagy vezeklő cárt. Igyekezett s tudott három különböző hangvételt kölcsönözni nekik, ám a gyönyörű hang és az egyéniség félreismerhetetlenül az övé. Aki hallgatja, aligha bánja ezt. A bravúrmutatót utánozták, ő maga is megismételte sztereó – de minden egyéb vonatkozásban másodrendű – környezetben. A párizsi felvételen talán takarékosabból, talán kellő számú oroszul éneklő hiányában mások is dupláztak: Eugenia Zareska (Marina, Fjodor), Kim Borg (Rangoni, Scelekalov) és André Bielecki (Sujszkij, Bolond) mind kitűnők. De náluk is fényesebben csillog a fiatal Gedda az ál-Dimitrij szövegében.

A legteljesebb és leghosszabb **R** variánszt nem sikerült CD-n viszonthallanom. Az Ermler-felvétel 10-15 perccel haladja meg a Dobrowen- és a Melik-Pasajev-albumok időtartamát. Csak itt hallható húzás nélkül a cellában és a cári teremben játszó jelenet, illetve a két lengyel kép. Itt vultak fel utóljára egy nagy Bolsoj-gárda világhírségei művészi képességük teljében. Nyesztyerenko méltó minden nagy elődhöz. Obrascova, Atlantov és Mazurok – szerintem – sehol sem nyújtottak többet, szebbet. Érdemükből a lengyel képek szólói és duettjei démoni tűzben, drámai és vokális pompával tündökölnék. Eizen és Maszlenyikov (Bolond) is elsőrangú.

Összegezve: aki Muszorgszkij művét (= **M2**) keresi, a Gergijev-albumot vásárolja meg! Jól jár, az áráért ráadásul az **M1**-t is megkapja. A **Rimszkij-változatok** mindegyike jó választás. Az énekesek általában igazolják a nagy Alexander Kipnist, aki szerint a Rimszkij-partitúra hálásabb feladat. Golovanov és Ermler versenyében a művészi színvonal és az együttes kiegyenlítettége a régebbi, a hangfelvételi minőség és a teljesség az újabb lemez javára szól. A Dobrowen–Christoff-vállalkozás pedig két zenei örökösöt, felfokozott előadásra.

Uhrman György

Az ajánlott felvételek diszkográfiája

DÁTUM	KARMESTER	BORISZ	GRIGORI	MARINA	PIMEN	VARLAM	RANGONI	MÁRKA
M1								
1997	Gergijev	Putyilin	Lucuk	–	Ohotnyikov	Kuznyecov	–	Philips
M2								
1983	Fedoszejev	Vegyernyikov	Pjavko	Arhipova	Matorin	Eizen	Mazurok	Melogyija*
1993	Abbado	Kocsgera	Larin	Lipovšek	Ramey	Nyikolszkij	Leiferkuszt	Sony**
1997	Gergijev	Vanyejev	Galuszin	Borogyina	Ohotnyikov	Kuznyecov	Nyikityin	Philips
*LP; A 3. jelenet az uglicsi elbeszéléssel; **A Blazsennij jelenettel bővítve								
R								
1948–49	Golovanov	Reizen, Pirogov	Nyelepp	Makszakova	Mihajlov	Lubencov	–	Dante
1952	Dobrowen	Christoff	Gedda	Zareska	Christoff	Christoff	Borg	EMI
1962	Melik-Pasajev	Petrov	Ivanovszkij	Arhipova	Resotyin	Geleva	Kibkalo	BMG**
1978	Ermler	Nyesztyerenko	Atlantov	Obrascova	Babikin	Eizen	Mazurok	Melogyija*

*LP; **A 3. jelenet húzásokkal

Lajtha-bemutató a londoni Wigmore Hallban

Lajtha és London

Lajtha Lászlóról (1892–1963), a zeneszerzőről, a Kossuth-díjas népzene-kutatóról és annyi nagy muzsikus – például Ferencsik János és Tátrai Vilmos – tanáráról és példaképéről ma már talán köztudott franciás-latinos zeneszerzői irányultsága, valamint szoros kapcsolata a párizsi szellemi élettel. A komponistát Londonhoz is erős szálak fűzték: Georg Hoellering Gyilkosság a katedrálisban című, a velencei filmfesztiválon nagydíjas filmjéhez (melynek alapjául T. S. Eliot verses drámája szolgált) Lajtha komponált zenét. 1947–48-ban, amíg e muzsikán dolgozott, Londonban élt családjával – jólétben, a legnagyobb megbecsülésben. 1948-ban, bár felkínálták számára szerződése meghosszabbítását, hazaszeretetéől indítatva, visszatért Budapestre, Váci utcai otthonába (emlékét a 79-es számú házban emléktábla őrzi). Kommunista-ellenes érzelmeit nem titkolta, jellemes, gerinces emberként nem hódolt be a hatalomnak. Tizennégy évre be is vonták az útlevélét... Ez hatalmas veszteség volt a nemzetközi művészeti és tudományos világnak, mely Lajthát igen nagyra értékelte. Például a londoni székhelyű Nemzetközi Népzenei Tanácsnak ő volt az egyetlen magyar illetőségű igazgatótagja.

Az angliai kapcsolatokat még hosszán sorolhatnánk, onnan kezdve, hogy Bartók Béla éppen egy angol zenetudósnak, Philip Heseltine-nak írta meg elismerő mondatait a fiatal Lajtháról („Kodályon és Lajthán kívül nincs értékes zeneszerzőnk”), egészen addig, hogy a komponista két tudós fia közül az idősebb, László, Angliában futott be kivételes karriert. (A szintén nemzetközi elismertségű Lajtha Ábel máig Amerikában él.)

S. T. E.

Többszörösen is premier a Hungaroton Classic – három Liszt-átíratot és két Lajtha-opust tartalmazó – legfrissebb CD-je. Egyrészt teljes programja először hallható hangfelvételen, másrészt a három ragyogó tehetségű muzsikus: a hegedűművész Takács-Nagy Gábor, a zongorista Várjon Dénes és a csellista Szabó Péter ezen a lemezen szerepel első alkalommal Takács Zongorás Trióként. Igaz, már 1996-ban is készítettek egy közös CD-t – ezen Chopin igen ritkán hallható trióját játszották –, de még nem együttesként. A Hungaroton akkori felkérésének köszönhetően, hogy muzsikusként egymásra találtak, és e munka hatására döntöttek úgy, hogy trióként rendszeresen dolgoznak együtt. Azóta egyre több koncertmeghívásnak tesznek eleget a legfontosabb európai zenei centrumokban.

Külön-külön már mindhárman irigylésre méltó karriert tudhatnak maguk mögött. Takács-Nagy, aki 1975-től 1992-ig volt a világ zenei életében igen rangos helyet kivívó (kétszer is nemzetközi versenygyőztes) Takács Kvartett primáriusa, és aki olyan művészek partnereként is fellépett, mint például Solti, Pauk, Schiff, Rosztropovics és Kremer, jelenleg a Budapesti Fesztiválzenekar koncertmestere, és lakóhelyén, Genfben, a konzervatórium kamarazene tanszékének vezetője. Az erdélyi születésű, kiváló csellista, Szabó Péter is számos verseny díjazottja, szinte a világ minden táján fellépett, mesterkurzusokat tart, jelenleg a salzburgi Camerata Academica és a Budapesti Fesztiválzenekar szólócsellistája. A legifjabb tag, a zongoraművész Várjon Dénes, miután megnyerte a zürichi Anda Géza-zongoraversenyt, bejárta a fél világot, Liszt-díjat kapott, jelenleg évi ötven-hatvan koncertmeghívásnak tesz eleget, és Jandó Jenő tanársegédként is tevékenykedik a Zeneakadémián. A három művész hamar egymásra hangolódott, már csak azért is, mert valamennyien mesterrüknek vallhatták Kurtág Györgyöt, Rados Ferencet és Végh Sándort – ennél fogva hasonló igényesség, mondjuk ki: hasonló maximalizmus jellemzi őket.

A világpremier Liszt–Lajtha-lemez szerkesztése okán is igazi különlegesség. Liszt életművében a kamarazene ritka, mint a fehér holló,

Lajtha oeuvre-jének viszont – a szimfóniák mellett – éppen ez a legkiemelkedőbb területe. A CD három igen népszerű Liszt-kompozíció átíratát tartalmazza: a IX. magyar rapszódia (Pesti karnévál) és az Obermann völgyét a szerző saját átíratában, az Orfeusz című szimfonikus költeményt pedig a Liszt által oly nagyra becsült Camille Saint-Saëns transzkripciójában. Lisztet hegedű–cselló–zongora előadásban hallani meglehetősen szokatlan, de a tökéletesen kicsiszolt interpretációnak köszönhetően inycsiklandó zenei élmény. Az igazi nóvum és egyben a hallgató számára „nagy találkozás” persze a két eredeti Lajtha-opus: az 1928-ban íródott op. 10-es Trio concertant és a két évvel későbbi op. 13-as, hegedűre és zongorára írt Szonatina (ez a lemezen az egyetlen duó). Két rendkívüli technikai nehézségű, ugyanakkor az avatott előadókknak óriási lehetőségeket adó, ahogy mondani szokták: hálás darabról van szó. A Koncerttrio két szélső tétele Lajtha saját megjelölése szerint Első és Második koncert. S valóban, versenymű igényességű szólamokat hallunk, ráadásul hosszú, virtuóz cadenzákkal. A középső, éteri hangzású Intermezzo tétel lírai pihenőként ékelődik e két erőpróba közé. Szó-kás Lajtha muzsikájának technikai igényességére panaszkodni, hivatkozni arra, hogy egy-egy Lajtha-mű igazán magas színvonalon történő megszólaltatása szinte teljesíthetetlenül sok próbát igényel. Míves, magát valóban

Pauk György a Takács

A Wigmore Hall-beli koncertet megtisztelte jelenlétével Pauk György, a Londonban élő, világhírű hegedűművész is. Kérdésekre így foglalta össze véleményét:

– Bár igazán jól és hosszabb ideje csak Takács-Nagy Gábort ismerem, nagyra értékelem mindhárom fiatal művészt, és csak azt mondhatom, ezúttal is el vagyok tőlük ragadtatva. A legnagyobb szerűbb kamaramuzsikálást hallhattuk tőlük ezen az estén. Egy zongorástrióban egészen mások a súlyarányok, mint mondjuk egy vonósnégyesben, ahol döntő az első hegedűs személye. A trióban legtöbbször a zongoristác a vezető szerep, és

A Takács Zongorás Trió (Takács-Nagy Gábor, Várjon Dénes és Szabó Péter) dr. Lajtha Ildikóval, a Wigmore Hall-beli koncert próbájának szünetében

nem könnyen megadó muzsika ez, de Takácsék hallhatóan nagy kedvvel győzték le a darab kihívásait; nehéz lenne ennél kidolgozottabb, magával ragadóbb, színgazdagabb, átéltebb, a darab belső logikáját élesebben felmutató és virtuózabb előadást elképzelni. Valószínűleg még a (talán túlzott) szigorúságáról híres komponista is szuperlatívuszokban nyilatkozna, ha Koncerttrióját és Szonatináját ebben az előadásban hallaná.

Elismerésünket csak fokozza, ha megtudjuk: a Koncerttriót kéziratról játszották! Sajnos ez is azok közé a Lajtha-művek közé tartozik, amelyek nem jelentek meg nyomtatásban. A mű kézirátának másolatát dr. Lajtha Ildikó, a hagyaték gondozója bocsátotta a muzsikusok rendelkezésére. Lajtha Ildikó óriási erőfeszítéseket tesz azért, hogy nagybátyja oeuvre-je végre méltó módon szerepeljen a magyar és a nemzetközi zenei életben. Miután reprint kiadásban újra az érdeklődők elé tárta a zenes gyermekekjátékokat tartalmazó gyűjteményt, a Játékokországot, két kompozíció kottáját is a megjelentette: a Hat zongoradarabét és a X. vonósnyegyesét. A Koncerttrió játszottágát is

nagyban elősegítené, ha akadna vállalkozó a kiadására, és nem kéziratról kellene silabizálni az ugyancsak sűrű zenei szöveget.

Szerencsére a Lajtha-művek ma már sorra jelennek meg hanglemezen. A Hungaroton két régi fekete lemez anyagát is kihozta CD-n (az egyiket két szimfónia hallható Ferenccsikkel, a másikon kórusművek és a X. vonósnyegyes), azóta pedig egyre újabb és újabb felvételekkel rukkol elő: mostanában jelent meg Lajtha Frig miséje (Missa in diebus tribulationis) Záborszky Kálmán vezényletével és egy összeállítás a fuvolás kamarazeneből Matuz Istvánnal. Már készül a kéthármas kvintett és a varázslatos szépségű Három noktürn korongja. A Marco Polo cég pedig lassan befejezi hatalmas vállalkozását, a szimfonikus oeuvre megjelentetését a Pécsi Szimfonikus Zenekarral, Nicolás Pasquet vezényletével.

Mint a művészekről megtudtam, a Takács Zongorás Trió következő, ugyancsak a Hungaroton Classicnál készülő CD-jén is szerepel majd Lajtha-mű: a zongoranégyes (Papp Sándor brámsaművésszel). Ha ehhez hozzávesszük, hogy Várjon Dénes és Szabó Péter már készített egy közös Lajtha-Dohnányi-lemezt 1993-ban, aligha kell hangsúlyozni, hogy e muzsikusok kiemelt feladatuknak tekintik a méltatlanul keveset játszott magyar zeneszerzők meg- és elismertetését, és teljes odaadással szolgálják e nemes célkitűzést. A Liszt-Lajtha-CD alighanem abban is különlegesnek számít, hogy a világ egyik legelőkelőbb koncerttermében, a londoni Wigmore Hallban vehette kézbe először a nagyérdemű. Épp hogy csak dobozba kerültek az első példányok, máris vitte őket a repülőgép az angol fővárosba. A hangversenyre március 27-én este került sor, telt házzal és a Wigmore Hall igényes publikumának osztatlan elismerésével. A koncertprogram részben eltért a

Bechstein Hall - Wigmore Hall

Ha kamarazeneről van szó, Londonban „a” koncertterem a Wigmore Hall. Ez a legelegánsabb, a leghíresebb, a legpatinásabb, a legjobb akusztikájú, de még arról is ismert, hogy különösen igényes közönség látogatja. Nemcsak Angliában, de az egész világon is a legjobb kamaratermek közé tartozik. A német Bechstein zongorakészítő cég építtette – Bechstein Hall néven – bemutatótermei mellett, a Wigmore Streeten, kifejezetten zongora- és kamarahangversenyek céljára. Az 1901. május 31-én lezajlott megnyitó koncerten többek között Busoni és Ysaye játszott. Az I. világháború idején, 1916-ban, hosszas csőd-eljárás után felszámolták a céget, és (nevetésesen alacsony összegért) elárverezték mindenét, bemutatótermeit, irodáit, bútorait, na és persze rengeteg zongoráját éppúgy, mint a csupa márvány koncerttermet, melyet aztán 1917. január 16-án nyitottak meg újra, de már Wigmore Hall néven.

A legnagyobbak léptek fel itt, például Sarasate, Rubinstein, Casals, Britten, Elisabeth Schwarzkopf, Dinu Lipatti, Jacqueline du Pré, hogy csak néhány nevet ragadjunk ki találmra. A Wigmore Hallban évente körülbelül négyszáz hangversenyt rendeznek. A Takács Zongorás Trió március 27-én lépett fel itt másodszer, április 26-án pedig már a harmadik meghívásnak tett eleget. Ez utóbbi koncertjét egyenes adásban közvetítette a BBC rádió.

S. T. E.

lemezétől: Beethoven op. 1-es c-moll zongoratriójával indult és Schumann op. 63-as d-moll triójával záródott. A két német kompozíció keretezte a két magyart: Lajtha Koncerttrióját és Liszt Orfeuszának Saint-Saëns-féle átíratát.

Lajtha Koncerttriója még sohasem hangzott el az Egyesült Királyságban. Ez a tény fokozottan ráirányította a figyelmet, és a hangos ünneplést hallva, a legkisebb elfoglaltság nélkül mondhatjuk: az angol közönség befogadta Lajtát. Pontosabban: újra befogadta, hiszen ennek az életműnek számos darabja csendült fel a szigetországban kiváló előadók tolmácsolásában, még a szerző életében. Akkortájt is, amikor itthon politikailag veszélyes tettek számított műsorra tűzni... A Takács Zongorás Trió nem elégszik meg a Koncerttrió londoni bemutatójával és a CD-felvétellel. Svájcban egymás után négyszer is eljátszzák az elkövetkező hónapokban, és továbbra is repertoárjukon kívánják tartani. Lehet, hogy megtörik a jég, és végre nemcsak az évfordulón, kampányszerűen hallhatjuk Lajtha muzsikáját?

Solymosi Tari Emőke

Zongorás Trióról

Ezt Várjon Dénes máris maradéktalanul betölti. Ezt azért érdemes kiemelni, mert éppen ő a legfiatalabb. Tökéletes összhangban, együtt lélegezve muzsikálnak. Szerintem nagy jövő áll a trió előtt. Nagyon jónak találtam a program összeállítását, különösen, hogy a valóban gyakoribb játszottágat érdemlő Lajthát is műsorra tűzték. A Koncerttrió kiválóan megkomponált opus, amely azonnal bevésődik az ember emlékezetébe, annyira meglepőek a gyors tételekben a pazar, virtuóz, versenyműbe illő kadenciák, és annyira megindító a bensőséges lassú tétel.

S. T. E.

Tavaszi és nyári

SALZBURGBAN

Beszélgetés a salzburgi
Pünkösdi és Nyári Játékok
koncertigazgatójával

Idén is megrendezésre kerül Salzburgban a Pünkösdi Fesztivál, amely a húsvéti ünnepkört rendkívül gazdag kulturális kínálattal zárja. A színházi és operaelőadásokon kívül nagy számú koncertet, kiállítást, templomi és utcai muzsikát talál, aki belelapoz a programba. A rendezvény sikereiről és az idei program csemegéiről beszélgettünk Hans Landesmannal, a Pünkösdi Fesztivál és a Nyári Játékok koncertigazgatójával.

A nyári Ünnepi Játékokat megelőző különlegesség – amely ebben az évben második alkalommal kerül megrendezésre – a Pünkösdi Barokk és Régi Zenei Fesztivál ötlete és létrehozása is Landesmann úr munkája. „Örülök a tavalyi sikernek – mondja –, nekem ez nagy szívügyem. Amikor a Karajan Alapítvány Baden-Badenbe került, itt maradtunk pünkösdi koncertek nélkül. Az volt az ötletem, hogy valami mást, valami különlegeset csináljunk. Ennek a gyönyörű barokk városnak a hangulata szinte sugallja a barokk zenét sok templomával, de ez a zene nyáron kissé háttérbe szorul. Idén Rameau Les Boréades című operáját mutatjuk be, és nyáron megismételjük. Óriási mű, de ritkán hallani. Egy vidám Rameau-művet – Platée – koncertformában adunk elő, a Bécsi Filharmonikusokkal pedig Händel Messiása szólal meg. Különféle kamaraestek is lesznek, és a Camerata Academica is fellép. Pünkösdpéntektől hétfőig tart a fesztivál, amit – reméljük – idén is lelkesen fogad a közönség.”

Várható a tavalyi siker megismétlődése, hiszen világhíres művészek, és nem csak régizenespecialisták, fognak közreműködni. A Les

Boréades karmestere Sir Simon Rattle, főszereplője Barbara Bonney. A Platée-t Mark Minkowski vezényli, a címszerepben Jean-Paul Fouchécourt. Szólóestet ad David Daniels kontratenor, aki barokk castrato áriákat bemutató különleges hangfenomén (lemezéről az 1999/3. számban, a 17. oldalon írtunk). A Messiás előadásában Sir Roger Norrington pálcája alatt a Bécsi Filharmonikusok, az Arnold Schönberg Kórus, Sylvia McNair, Ian Bostridge (akiről e számunk Sztárközelség rovatában olvashatnak), Bernarda Fink, Alastair Miles szólalnak meg. Machaut Nostre Dame miséjét René Clemencic együttese adja elő.

Az Ünnepi Játékok hagyományosnak tekinthető műsora mellett évek óta egyre nagyobb teret nyer a huszadik századi és kortárs művészet bemutatása is. „Azt szeretnénk, hogy az Ünnepi Játékok ne csak szórakozást nyújtson – magyarázza Landesmann úr a szervezés alapkonceptióját. – Nincs ellenünk, ha közönségünk jól szórakozik, de azt szeretnénk, hogy Salzburg e terület és talán Európa kulturális centruma legyen, s az európai kultúrából ne csak a hagyományosot reprezentálja. Kiállításokat rendezünk, angol nyelvű színházi

előadást, sőt musicalt is bemutatunk, tehát szélesítettük a játékok palettáját.” A múlt évi megnyitón magyar siker is született. A Budapesti Fesztiválzenekar Fischer Iván vezetésével két koncertet adott. Egyiken a salzburgi dómban Mozart- és Biber-műveket, a másodikon a híres, sziklába vájt lovasiskola gyönyörű koncerttermében Wagner- és Liszt-programot adott elő, ami módot nyújtott a zenekar különféle adottságainak bemutatására. A nehéz és bonyolult műnek, Liszt Faust szimfóniájának mind a közönség, mind a sajtó körében igen elismerő visszhangja volt.

A salzburgi játékok operaelőadásai gyakran zajlanak a formabontás szellemében. Tavaly meglepetést okozott sajátos koncepciójával (az ötven-hatvanas évek lakótelepi körülményei közé helyezett cselekménnyel) Janaček Katja Kabanovája. Rendezője Christoph Marthaler. A Cseh Filharmonia Sylvain Cambreling vezetésével a leginkább rájuk szabott muzsikát játszotta. Angela Denoke énekesnő a címszerepben nagy sikert aratott, ugyanúgy, mint 1997-ben Alban Berg Wozzekjének női főszerepében. További különlegesség volt Kurt Weill Mahagonny című operájának salzburgi

bemutatója. Ritkán adják elő, mivel nehezen interpretálható színpadi darab, slágerszerű, jazzes elemekkel megtűzdelve, a huszadi század első harmadából. Brecht szövege, amely középpontjában az anyagiasság, a pénzhajhászás, aranyvadászat, a kulturális értékek devalválódása áll, a mai világban is időszerű. Érdekes, hogy Kurt Weill egyik „főszereplője” volt a fesztiválnak, hiszen kamarazenei, zenekari művei és dalai külön koncert műsorát képezték. A Mahagonny bemutatójához sikerült kiváló művészeket megnyerni. Kiemelhetjük Catherine Malfitano-t és Jerry Hadley-t, a Mahagonny főszereplőit. Malfitano egyik dalestijén is előadott Kurt Weill-műveket, valamint Weill-énekesnőként az egykori popsztár Marianne Faithfull is fellépett.

Élményszerű volt Verdi Don Carlosának új rendezése. A színpadkép embertelen labirintusa előlegezte a tragikus cselekményt. Herbert Wernicke sikeres Borisz Godunov- és Fidelio-rendezése után nem hagyományos módon közeledik a Don Carloshoz, míg Lorin Maazel és a Bécsi Filharmonikusok a zenei színvonalat garantálták. Felújították Olivier Messiaen fő művét, az Assisi Szent Ferencet. Az előadó gárda (Kent Nagano karmester, José van Dam, Dawn Upshaw főszereplők és Peter Sellars rendező fényeffektusai, képi szimbólumai, a manchesteri „Hallé” zenekar és az Arnold Schönberg Kórus) hatalmas sikert aratott. A premier 1993-ban volt, és a közönség hamarosan az előadás megismétlését követelte. A korábban szinte teljesen ismeretlen mű látogatottsága fokozatosan emelkedett. Igen komplikált, négy és fél óras, drága produkció. Sok szólótára, nagy kórusra és zenekarra íródott.

A Mahagonny és a Szent Ferenc: ez a két véglet jól illusztrálja az Ünnepi Játékok nagy ivű programját az éteri filozófiától az anyagi világ bemutatásáig. Persze az operaelőadások sorából nem maradhattak ki Mozart művei. 1998-ban két felújítás, a Figaro házassága és a Szöktetés a szerájból szerepelt a programban – az utóbbi kissé egyedi értelmezésben. A rendező, Francois Abou Salem, tunéziai származású művész, ma Párizsban él. A Szöktetést nemcsak európai, hanem muzulmán szemmel akarta láttatni. Érdekes és tanulságos interpretáció volt, amit azonban sokan nem tartottak hűnek Mozart szelleméhez. Az előző évi megosztott kritikák dacára idén minden jegy elkelt. A zenei rész kitűnő volt Christine Schäfer Kons-

tanze-alkatásával és Marc Minkowski zenei irányításával.

A szimfonikus program egyik kiemelkedő színfoltja volt az a koncertsorozat – „Beethoven, a kortárs” címmel –, melynek során a Birminghami Szimfonikusok Simon Rattle vezetésével eljátszották az összes szimfóniát, valamint a modern alkotásokat. Az ötlet létrejöttére így emlékszik vissza a játékok koncertigazgatója: „A címet együtt találtuk ki Simon Rattle-lel, aki Beethoven-szimfóniák mellett mai brit zeneszerzőket is bemutatott. Azt kívánta bizonyítani, hogy a beethoveni és a kortárs zene között nem olyan nagy a távolság, ahogyan az emberek gondolják. Ez a koncepció egyébként, miszerint mai szemmel kell nézni az egyes műalkotásokat, az egész fesztiválra jellemző. Hasonló aspektusból állított össze koncertsorozatot Schumannról Schiff András, akit büszkén tartunk számon állandó művészeink sorában. Részben szólóműveket adott elő, de minden koncerten megszólalt egy-egy nagy dalciklus is, ahol a zongoraszólamot ő játszotta.”

Az Ünnepi Játékokon felvonult több karmester-generáció és látható már az új, negyvenéves karmesterek sora. A fent említett Fischer Iván, Simon Rattle mellett említhetjük Valerij Gergiev-et, aki nem társulatával, a Pétervári Operával, hanem a Bécsi Filharmonikusokkal játszott. Ennek a produkciónak nem ő lett volna az előadója – Wagner Parsifaljáról van szó –, hanem Solti György. Az ő régi vágya volt az, hogy a Parsifal megszólaljon koncertszerű előadásban, de a sors közbeszólt. A Gergiev-féle előadást az ő emlékének szentelték. Most először hangzott el a Salzburgban a Parsifal, hiszen Wagner csak Bayreuthban engedte előadni. Ez vajon nyitást jelent Wagner

Jelenet a Salzburgi Borisz Godunovból

és Bayreuth felé, netán lehet ezt a Salzburgi Ünnepi Játékok mind nagyobb nemzetközi tekintélyének jeleként értékelni. Kérdésünkre Hans Landesmann óvatosan felelt: a fesztivál nem jelent konkurenciát Bayreuthnak, ahol a jegyek egy évtizedre el vannak adva. Bár a Parsifal elsősorban Solti miatt jött létre, idén a Trisztán kerül színpadra a játékok keretében, amely várhatóan 2000 nyarán is felcsendül majd Claudio Abbado vezényletével.

A két éve eltávozott Végh Sándor zenekarárt, a Camerata Academica Salzburgot nagy becsben tartja a koncertigazgatóság. „Szívügyünk volt, hogy a Camerata fennmaradjon – vélekedik erről Landesmann úr – Sikerült Roger Norringtonot vezető karmesterként szerződtetni. Egészen más a stílusa, de a klasszikus tradíciót tovább folytatja. A Cameratanak fontos, hogy jó karmesterekkel dolgozzon. Franz Welsch-Möst, Silvain Cambreling tehetséges fiatal karmestereket is szerződtetjük.”

Végül az ez évi tervekről a következőket árulta el: „Nem titok, hogy a fesztivál még tovább lép a popularitás és a nagyobb nézőszám megszerzése felé. A Varázsfuvola tavaly nagy siker volt a lovasiskola színháztermében. Egy sátorban, mint jó értelemben vett művészi cirkuszban, tartottuk meg. Az ötletet az adta, hogy Mozart Bécsben nem a Hofteaterban, hanem Bécs elővárosában mutatta be, Schikaneder népi színházában. Idén azt tervezzük, hogy az egyik vásári csarnokot átalakítjuk a Varázsfuvola előadására. Ez kockázattal jár, még nem tudhatjuk, sikerül-e. Az 1999-es Goethe-évet szeretnénk zeneileg illusztrálni. Busoni Dr. Faustus című operája először kerül itt színre, és megszólal Berlioz Faust elkárhozása is. Lorin Maazel zenei vezetésével új Don Giovanni-előadás szól meg Luca Ronconi rendezésében, a címszerepben Dimitrij Hvorostovszkijjal. A program idén is kecsgetet világhírű mesterek által összeállított koncertsorozatokkal: a házigazda ezúttal Pierre Boulez; de hétrészes széria várja a zenekedvelőket a reneszánsztól a kortárs muzsikáig Maurizio Pollini összeállításában.”

Székely György

*Francine Gaspar
színpadterve
a Szöktetéshez*

Szkrjabin

Az eksztázis költeménye

• Deutsche Grammophon – Universal •

Alexander Scriabin
Le Poème de l'extase - Piano Concerto - Prométhée
ANATOL UGORSKI
CHICAGO SYMPHONY ORCHESTRA - PIERRE BOULEZ

„Garamond úr behízelt mosollyal előrehajolt:

– Gondolom, a gnosztikusokról sem feledkezik meg?

– Persze hogy nem, bár e tárgyban sok az összevissza, komolytalan fecsegés. Annyi bizonyos, hogy az egészséges okkultizmus mindig Gnózis is egyúttal.

– Szerintem is – bólintott Garamond.

– És akkor ez így elég is – mondta Belbo, enyhén kérdő hangszállal.”

(Umberto Eco: *A Foucault-inga*)

Bizonyosan létezik az a történet, melyben Boulez és Szkrjabin találkozása a mese természetes fordulata. Melyben a zeneszerző Boulez és az operaházakat robantató Boulez a beavatottaknak – okkult szeánszok keretében – kettejük lelki rokonságáról beszél. Melyben a modern zene éthosza nem a történelem logikus lépéseként születik meg, s melyben Anton Webern történeti fejtegetése a dodekafónia szükségszerűségéről maga a tömény misztika. Kell, hogy létezzen ez a történet, hiszen mivel magyarázhatnánk meg magunknak azt az élményt, amit ma, 1999-ben Szkrjabin hallgatása jelent. Számomra legalábbis megdöbbentő volt annak a ténynek a felismerése, hogy egy zeneműről úgy válik le megírásának módja, technikája, mintha sohasem lett volna hozzátapadva (elsősorban a két Költeményre gondolok). Mintha üres fecsegés lenne amiről annyit beszélnek a monográfusok, lexikoncikkszerzők, koncertkalauzok kompilátorai. Száz esztendőnek sem kellett eltelnie, hogy Szkrjabin „misztikus akkordját” valóban konzonanciának halljuk, s nemcsak abban az értelemben, ahogy azt maga a szerző is elgondolta. Ez a röpke évszázad elegendő volt, hogy a művek belső, titkos filozófiai üzenete ko-

S z k r j a b i n

Alekszandr Szkrjabin
Le Poème de l'extase
(Az eksztázis költeménye), op. 54
fisz-moll zongoraverseny, op. 20
Prométhée, Le Poème du feu
(Prométhéusz, A tűz költeménye), op. 60
Anatol Ugorski – zongora
Chicago-i Szimfonikus Zenekar
és Kórus,
vezényel:
Pierre Boulez

lorittá, Szkrjabin pszichéje magánüggvé váljon. A darabok hallgatásában – Boulez nyomán pedig előadásában – ezek a tényezők nem játszanak szerepet. Boulez vezényletéről, zenekarkezeléséről oly sokan elmondták már, hogy mérnökien precíz, kicsit hűvös, a hangzásarányok beállításakor kristályos tisztaságra törekvő, az érzelgősségek elkerülése végett a mű objektíven megragadható paraméterei felé forduló. Bizonyára van ezekben a megállapításokban igazság, de ritkán hallani arról, hogy e stílusjegyek mit tesznek hozzá vagy vesznek el egy műből. Szkrjabin esetében Boulez közelítésmódja egyenértékű a köd felszállásával. A hangok, mint lecsapódott páracseppek, ha közel hajó-

lok hozzájuk; élénk, ragyogóra fürdetett színek, ha távolról tekintek e zenei tájra. Az olvasat tisztasága lehengerlő. Mintha nem is lenne más út ehhez a zenéhez, mint a logika, a fény, a napjainkban éppen agonizáló racionalitás. „Őrült beszéd, de van benne rendszer” – szoktuk idézni, de legtöbbször elfelejtjük, hogy a mondat eredeti elhangzásakor ez nem jelent mást, mint az igazság jelenlétét egy magatartásban, egy kijelentésben. Amikor a *Prométhéuszban* megszólal a kórus, és valakinek eszébe jut a fenti mondat, biztosan nem fog elmosolyodni. Borzongani fog, félni fog, és lopva körülnéz, nehogy valaki észrevegye arcán azt a fagyos rándulást, mely akkor jelenik meg, amikor végigfut az agyán a gondolat: lehet, hogy Szkrjabinnak volt igaza? A kényelmetlenségért ne Szkrjabinat vádoljuk. Ezért egyvalaki felel: Pierre Boulez. Ó az, aki a sokszor örült beszédnek tartott Szkrjabinzenében rendszert lát, s meg is tudja mutatni. Tudja, hogy meglepő dolgokról úgy kell beszélni, mintha a világ legtermészetesebb dolgai lennének. Homályos üzeneteket nem lehet homályos nyelven megértetni. Könnyű neki – gondolná Garamond úr -, hiszen érti a homályos üzeneteket. Mindig is értette. És ha valaki kajánul mégis elvigyorodik annál a kórusbelépésnél – vetné közbe Belbo. Az az ember nem szerepel ebben a mesében – mondaná szokatlanul nyeglén Garamond úr. Belbónak már nem volt ideje megkérdezni, hogy milyen volt a zongorista. (Mivel Garamond nem tért ki rá részletesen, Belbo nem tudhatta, hogy Ugorski igen jelentős mellékszereplője a történetnek.)

Molnár Szabolcs

J e l m a g y a r á z a t

kiváló jó közepes hallgatható hallgathatatlan

A HUNGAROTON CLASSIC ajánlata

LISZT & LAJTHA PIANO TRIOS
LAJTHA SONATINE Op. 13
TAKÁCS PIANO TRIO

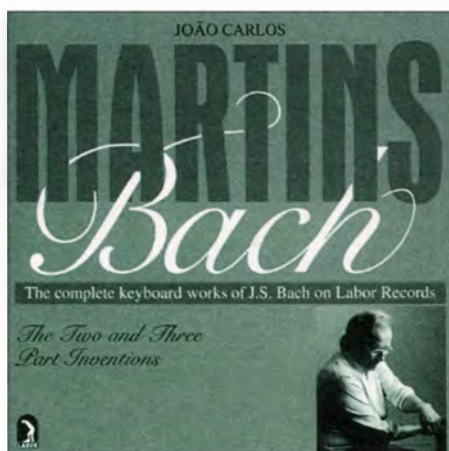
A teljes HUNGAROTON CLASSIC katalógus olvasható az interneten:
<http://www.hungaroton.hu>

Bach
Billentyűs művek

• Concord – Karsay és Tsa. •

A Brazíliában született João Carlos Martins Bach billentyűs hangszerre írt műveinek összkiadás-felvételét értékelve, a legalkalmatlanabbnak a három csillag tűnik. Ezek a felvételek vagy határtalan lelkesedést váltanak ki, vagy merev elutasítást. Közömbösséget, amit egy langyos közepes fejez ki, semmi esetre sem. Az osztályzat kivételesen nem értékelés, inkább azt jelzi, hogy a recenzens közepesen áll. Már nem mereven elutasító, már nincs felháborodva, de még össze-összevonja a szemöldökét, ha a hallottak kikezdi mindazt, amit ezekről a művekről tudott. A közepesen álló recenzens helyzete ezáltal tehát nem a pártatlanság biztosítója, inkább állapot, a bizonytalanság, a hezitálás állapota. Egy bostoni kritikus beszámolójából tudhatjuk, hogy Martins egyik koncertjéről sokan elmentek ugyan a szünetben, de akik maradtak, azok különösen nagy ünneplésben részesítették a művészt. Én még nem tudom, hogy „menjek vagy maradjak”.

Bizonyosan mennék, ha a koncert első felében Martins zongora continuójával és szólójával hallom az 5. *Brandenburgi versenyt*. De lám milyen állatfajta a kritikus! Amikor kézbe vettem Martin kilenc lemezét azonnal megakadt a szemem ezen a felvételen: a *Brandenburgi verseny* zongorán (bár volt már ilyen, például Richter) – első tételében azzal a bizarr és nagyra nőtt csembalókadenciával –, s persze hogy ezt teszem fel elsőként, biztosan istentelenül borzasztó lesz. S ebben nem is csalódtam. Az *A-dúr* és az *E-dúr concertó*ról még elhiszi az ember, hogy elő lehet adni zongorán, de a *D-dúr Brandenburgi verseny*? Tényleg istentelenül borzasztó. De valamiért mégis jó. Bolhát tesz a fülbe, miért ne lehetne (még mindig) zongorán ezt, ha amazokat meg igen? Versenymű ez is, az is. És persze kíváncsivá teszi az embert. Más kompozícióval is megtörténhet-e az, ami ezzel? Ki fog-e billenteni Martins a hagyományból, a megszokásból például egy kétszólamú invenció előadásával. A „miért ne lehetne?” kérdését feszegetem tovább. Provokálom magam. Martins

J. S. B a c h

Johann Sebastian Bach:
Francia szvitok, BWV 812–817
Két- és háromszólamú invenciók,
BWV 772–801
Das Wohltemperierte Klavier I–II.
BWV 846–893
Zongoraversenyek,
A-dúr, BWV 1055
E-dúr, BWV 1053
5. Brandenburgi verseny, D-dúr, BWV 1050
João Carlos Martins – zongora

ugyanis önmagában nem provokatív személyiség, távol áll tőle ez az attitűd. Valószínű, hogy ő csak egyszerűen furcsa és egy picit különös gondolkodású előadó. Játéka néha annyira „Holdról jött”, hogy az az ember érzése, csak a darabok kottájával (abból is valami gyengébb kiadásával), de előadási hagyományával nem találkozott. Szűz szem és szűz fül. Ebből még bármi lehet. És lesz is. Helyenként igen izgalmas, újszerű interpretáció születik. Az invenciók világából néhány példát kiragadva, érdemes megemlíteni az F-dúr kétszólamú invenció követhetetlenül szélesebb tempóját vagy a B-dúr darab sajátos szólamértelmezését, mellyel Martins a tematikus anyagot pianissimo kíséretté és a lehető leglapidárisabb kísérlet témává nevezi ki, s ezen a furcsa funkció-cserén még az sem változtat, hogy így a darab háromnegyedrészen pianissimo marad, „tematikus anyag” nélkül. A *Francia szvitok* előadásának érdekessége, izgalma (vagy hibája, gyengesége) a díszítetlen játékmód. Ha egyáltalán nem lennének díszítések, akkor következetességre gyanakodhatnánk, de néha (a díszíthető

vagy kötelezően díszítendő helyek kb. egynegyedénél) Martins valamit csinál, persze nem azt, amit az előadói praxis, a hagyomány vagy feltehetőleg Bach csinált volna. Díszítései pianisztikus szempontból, technikai kivitelezésükben csapnivalók, elemi szinten rosszak. Eleinte azt kívántam, bár csak soha ne díszítene, aztán ezt a néhányat is megszoktam (ha nem lenne, azért nem hiányozna), s végül valami különös, érthetetlen melankóliát kezdtem kihallani ezekből a kompozíciókból. E darabok jellegzetes előadói manírja, hogy Martins az egyes tételek első részét megismétli (általában egy dinamikai szinttel alacsonyabban, fátyolosabban), míg a második részt, bár szintén van a végén ismétlődés, soha. (Ha a díszítéseket és ezen utóbbi jellegzetességet tekintem, akkor gyanússá válik a korábban csak sejtett, sejtett probléma: vajon milyen kottából játszik Martins? Ám ezt a sejtelmemet jobb mihamarább elhessegetni. Fogadjuk el ezeket a furcsaságokat is az interpretáció jellegzetességeiként.)

Martins 1961-ben (ekkor húszesztendő) a *Das Wohltemperierte Klavier* előadásával hívta fel magára a figyelmet az Egyesült Államokban. Richard Kostelanetz Martins interpretációját a XX. század nagy ciklusaihoz (Hindemith: *Ludus Tonalis*, Messiaen: *Vingt regards...*, Cage: *Sonatas and Interludes*, Sosztakovics: *Prelúdiók és fűgák*) hasonlította, s Bach műveit szinte új kompozícióként üdvözölte. Valóban igen erős, de a CD-n némileg már konzolidáltabb mondanivalója van Martinsnak Bachról. Ha tehetik, ezzel kezdjék a Martinsszal való ismerkedést. Szemöldökösszevonásban, meglepetésben, szívszorító pillanatokban, furcsaságokban és kérdőjelekben – ígérhetem – itt sem lesz hiány.

Hegymegyi Ákos

Chopin
Zongoraművek

• EMI Classics •

Harmincnégy év – tekintélyt parancsolóan hosszú idő, kivált ha olyan, pódiumon és lemezek által elért sikerekben gazdag periódust takar, mint Martha Argerich pályafutásának eltelt negyedfél évtizede. Periódust? Gondoljon csak bele a kedves olvasó: ebbe az intervallumba beleférne Mozart, Schubert, Mendelssohn vagy éppen Chopin teljes alkotói korszaka! Vagy más aspektusból nézve: körülbelül ennyi idő választja el Beethoven első „merészebb” zongoraszonátáit az első Liszt-opera-parafrázistól. Hogy a huszadik században mit jelent harmincnégy év, azt még illusztrálnom sem szükséges... Vagy talán az akceleráció nem érintené a művészeteket? Korunkban az előadó-művészi pálya csúcspontjára érni nagyobb telt, mint bármikor korábban. De tartósan ott is maradni, akkor, amikor feltörekvő ifjú sztárok árasztják el a pódiumokat és a stúdiókat egyaránt, amikor a századvég felgyorsult ritmusában élő közönség új és új arcokra, benyomásokra éhes – csak a legnagyobbak kiváltsága. Martha Argerich többszöri bebizonyította: közéjük tartozik. Idén emlékezik a zenei világ Chopin halálának 150. évfordulójáról, s ez alkalomból az EMI Classics igazi csemegével lepette meg a nagyközönséget: több évtizedes elzárttság után napvilágra hozta Argerich azon felvételeit, amelyeket a stúdió alig pár hónappal a Chopin-versenyen aratott győzelme után készített a művésznővel. Az Abbey Roadon felvett anyag Argerich kizárólagos szerződése okán nem jelen-

Frédéric Chopin
e-moll zongoraverseny, op. 11
f-moll zongoraverseny, op. 21
Martha Argerich (1999) – zongora
Montreali Szimfonikus Zenekar,
vezényel: Charles Dutoit

hetett meg akkor – a másik kiadó hamarosan publikálta ugyanazt a repertoárt – a harmincnégy év sikerei azonban, úgy látszik, az üzletpolitikán is puhítottak valamelyest. Tegyük hozzá mindjárt: nagy szerencsénkre.

Ezt a felvételt úgy érdemes hallgatni, mintha mondjuk Beethoven Kurfürstensonátáival ismerkednénk, miután már kellően kígyönyörködtük magunkat a későbbi remekművekben. A kezdet indulata, iránya, preferenciái figyelhetők meg bennük, egyfajta visszaigazolást és új nézőpontot nyújtva a későbbi művekhez, illetve előadásokhoz. Jellegzetesen „argerichi” gyors tempók (a polonéz triója) és hirtelen gesztusok, sokkal szelídítettebb és – valljuk be – nyersebb, kidolgozatlanabb formában, mint azt ma ismerhetjük. Kicsit talán túl közel esett a felvétel időpontja a versenyhez: egy mű bizonyos idő után „túljátszottá” válhat egy előadó számára, el lehet képzelni, hogy alig három hónappal a versenygyőzelem után mennyire foglalkoztatta a művésznőt ez az anyag... Stúdiófelvételhez méltatlan módon egy pár apróbb bizonytalanság is

Frédéric Chopin
h-moll szonáta, op. 58
Mazurkák
(a-moll, op. 59/1, Asz-dúr, op. 59/2, fisz-moll, op. 59/3)
Nocturne, F-dúr, op. 15/1
Scherzo, cisz-moll, op. 39
Polonéz, Asz-dúr, op. 53
Martha Argerich (1965) – zongora

rajta maradt a felvételeken, érthetetlen, hogy a rendező miért nem ismételt meg egy jól vágható részt, amelyben egy hatalmas basszus oktáv egy szekundummal mellé megy (Asz-dúr polonéz). A legsikerültebbek a kisebb formák, a három mazurka és a noktürn, itt szinte magától értetődően a helyére kerül minden, míg a szonáta első tétele, a cisz-moll scherzo és kivált a polonéz lendülete meg-megtörök, az utóbbi a lenyűgöző hanghatások ellenére néha kifejezetten enerválnak tőnt számomra. Összességében: az Argerich-

A HUNGAROTON CLASSIC ajánlata

JÓZSEF ÁRTILA

Tiszta szívvel
A város peremén
Óda
Mama
Késeli sirató
Születésnapomra
Levegőt!
A Dunánál

Latinovits Zoltán
Major Tamás
Mensáros László
Sinkovits Imre

A HUNGAROTON CLASSIC ajánlata

HALLD A TÁROGATÓ HANGJÁT!
Hear the Sound of Tarogató!

LÁSZLÓ KISS GY.
tarogató

ienornak belépni tilos!
Operakettősök

• Teldec – Warner •

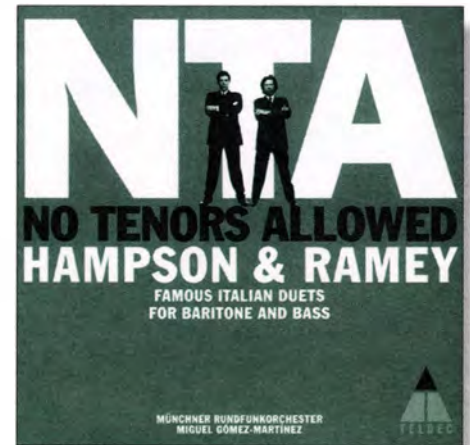
rajongók úgyis felteszik a polcukra ezt a lemezt, aki azonban a művekkel kíván megismerkedni, azoknak akad jobb alternatíva is.

A másik korong – 1999-ből – viszont talán a legellentmondásosabb Chopin-zongoraversenyeket hordozza, amelyekhez valaha szerencsém volt. Lenyűgöző Argerich poézise, egyéni mondanivalója ezekről a művekről nagyon megragadott, e lemez bizonyosan azon kevesek közé fog tartozni, amelyeket rendszeresen újra és újra meghallgatok. Könnyen lehet viszont, hogy sokaknak ez a fajta Chopin-játék már érzéltnek hat, gondolok itt különösen az e-moll koncert lassú tételére, de az első tételben is számos hely igencsak egyéni ízlés dolga, hogy tetszik-e vagy sem. Ami komolyan bosszantott, az a zenekari akusztika megvalósítása. Nem tudom, szándékos-e, és mi az oka: a templomi akusztika, a mikrofonozás vagy az utólagos mastering, de a zenekar néha olyan valószínűtlenül puhán szól (főleg a lírai zongoraszólok alatt), mint a meditációs kazetták szintetizátorai, s ezt ráadásul a ritmikus részek is megszenvedik. Jó, tudom, általában fordítva sül el a dolog, de ez már egy kissé túlzás. A zongora viszont hitelesen és csodálatosan szól, akusztikailag is. Elképesztően virtuóz és életteli például az e-moll versenymű harmadik tétele. Fenntartásaim ellenére erősen ajánlom e lemezt mindenkinek: magam igen sok örömet letem benne.

Zsoldos Dávid

Helyénvaló cím bariton–basszus duettekhez. (Még ha pontosan lépne is be az a tenor... A magas férfiszólam úgyis túlzott előnyt élvez a többiek rovására: hol a szopránnal szövögeti szerelmi szálait, hol örök barátságot esküszik a baritonnak vagy bosszút – ellene.)

Az ötletes pároslemez bizonyára kereskedelmileg is „fizetőképes” lesz. Lévén ma Thomas Hampson és Samuel Ramey Amerika legelismertebb és -ünnepeltebb férfisztárjai az operavilágban, el sem kerülheték, hogy pályájuk dicsőséges második, harmadik évtizedében a kiadó megkettőzze vonzerejüket. (Hogy a szakmai elismertség és a népszerűség nem feltétlenül vág egybe, arra lásd „néhány Tenor” példáját.) Gyánitom, hogy Hampson és Ramey magyarországi ismertsége elmarad más, esetleg kevésbé érdemdús társaikétól, noha a basszista a 80-as években három operát is felvett nálunk. Esetükben Amerika mint birtokos jelző nem csupán adat, hanem minősítővé válik. Ők ugyanis pompás példányai a hétköznapi Amerika és annak égi mása, vagyis Hollywood férfieszményének. Tom még egy fejjel magasabb a szálfá termetű, orosz-lánsörényű és -komolyságú Samnél, s egyikük sem hízott el. Nemcsak a cowboyöltözet vagy az egyenruha feszül rajtuk kifogástalanul, a tökéletes világfi eleganciájával viselik a frakkot, színes szmokingot is. Közös erényeik még a soknyelvűség, az átlagosnál szélesebb szerepkör és a mesterség technikai elemeinek fölületes birtoklása. Az indulásuk azonban különbözött. Az 1956-ban született Hampson kiváló művész-pedagógusok műhelyében csiszolódott gyémánttá. Lotte Lehmann „unoka-tanítványa” (azaz egyik tanára Lehmann-növendék volt), de foglalkozott vele Schwarzkopf is. A mintegy évtizeddel idősebb Rameyt viszont egy Pinza-lemez sodorta a pályára. Ő akkor látott először operát, amikor fellépett benne! Mint legtöbb honfitárs kollégájuknak, nekik is Európából kellett meghódítaniuk hazájukat és a Metropolitan. Ramey Händel és Rossini virtuóz koloratúrszólamaival keltett feltűnést, Hampson az Harmoncourt-Ponnelle duó zürichi „iskolájának” Mozart-éne-

Cimara: Titkos házasság, Donizetti: Marin Faliero, Don Pasquale; Bellini: A puritánok Verdi: A pünkösdi királyság, Attila, Simon Boccanegra, Don Carlos; Thomas Hampson – basszus, Samuel Ramey – bariton
Müncheni Rádiózenekar, vezényel: Miguel Gómez-Martínez

késeként futott be. Ez máig befolyásolja karrierjüket. Ramey az első világsztár az Amerikában született operai basszusok között, habár a hangterjedelme és -színe inkább basszbaritont mutat. E tekintetben tehát ő áll közelebb a Tibbett óta sorjázó „hósi” törzshöz. Hampson világosabb és puhább orgánumának átütőereje kevesebb a további „ősök”, Warren, Merrill és Milnes baritonjéénál.

Mindezt nem írtam volna le, ha nem hallanám igazolva e műsorból is. Hampson magánemberi és színészi lényéből nem hiányzik a derű, s kedves komédiásként is behízelgő (Malatesta doktor), Ramey pedig félelmetes és lefegyverző némelyik intrikus szerepben is. Alkatilag mégis a méltóság és nemes tartás a legsajátabb vonásuk. Például a 19. század egyik kedvenc indulókettősében, *A puritánokban*, valamint a *Boccanerában*, s leginkább a *Don Carlos* párizsi változatában, Fülöp és Posa találkozásakor. Itt nyilvánvaló a többszöri színházi és lemezprodukciónak érlelő-finomító hatása. Ramey Attila-portróját is az rajzolta élesebb körvonalúvá. Párosukat nem kell és nem lehet a sugallatos egyéniségű Gobbi és Christoff mívesen kidolgozott, mégis sodró erejű dialógusaihoz mérni, amint *A puritánokban* sem halljuk viszont a bel canto aranykorát idéző Amato-Journet kettős hangjának és énekének varázsát. A *Marin Faliero* részlet ritkaságértéke ajánlja. A humor nem, a három választott buffo jelenet minden odaadásuk ellenére is idegen e két nagyszerű művész lelkivilágától.

Uhrman György

A HUNGAROTON CLASSIC ajánlata

MAGYAR OPERA KÉRTŐK
1999. május

RADNÓTI MIKLÓS
Két karodban
Tétova óda
Nem tudhatom
Eclogák
Levél a hitveshez
Erőtelte menet
Razglednicák

Gáti József
Papp Zoltán
Bács Ferenc
Hegecs D. Géza
Ruttkai Éva
Szacsvay László
Szlágyi Tibor
Végvári Tamás

Mozart
Hegedűversenyek

• Deutsche Grammophon –
Universal •

Beethoven
Hegedűverseny

• Philips – Universal •

Némi túlzással: egy történelmi és egy történelmi felvétel fekszik előttem. A történelmi Anne-Sophie Mutter két Mozart-hegedűversenye a Herbert von Karajan vezette Berlini Filharmonikusok kíséretével, mely a Deutsche Grammophon „Legendary Recordings” sorozatában jelent meg most CD-n is. Az 1978-ban rögzített felvétel az akkor tizenöt esztendőös Mutter a nemzetközi koncertéletbe való villámgyors betörésének, s egyben Karajannal való termékeny együttműködésének első hangzó dokumentuma. Húsz év persze történelmi távlatnak kevés, Mutter későbbi nagyszerű pályafutása mégis joggal avatja legendássá szemünkben ezt a lenyűgözően érett bemutatkozást; az embert tán még valami megilletődöttség is elfogja, mintha a két generációval idősebb karmester által celebrált beavatási szertartásnak volna fültanúja. Thomas Zehetmair Beethoven-lemeze szinte új felvétel (1997-es, Philips), de történelmi (historikus) felfogásban hallhatjuk rajta a hegedűversenyt és a két románcot a „18. Század Zenekarának” köz-

reműködésével. S ha történelmi távlatnak kevesellhetünk is a húsz esztendő, e két CD-t hallgatva két, szinte összevetetlenül különböző zenei világból kapunk ízelítőt. Karajan eszménye egyértelműen a tökéletesen kiegyenlített, minden érdekességet lekerekítő, tükörsima hangzás. Ezzel az ambíciójával természetesen korántsem áll(t) egyedül (különösen a maga karmester-generációján belül), s hogy mégis egyszemélyes jelképe lett ennek az „érzéki” zenefelfogásnak, leginkább annak köszönhető, hogy azt, éppen a Berlini Filharmonikusok élén, utolérhetetlenül magas színvonalon rendszeresen meg is valósította. A zenekar ezen a felvételen is fantasztikus, gyakran a magára egyébként szigorított próbáló kritikus sem állhatja meg, hogy ölébe ne ejtse a kottát, és mindenfajta magasabb rendű szellemi tevékenységet szüneteltetve el ne merüljön a hangtengerben. (Azt azért, hogy a basszus-, a nagybőgőszólam kicsit sok, még ilyenkor is érzem.) A tizenöt éves Mutter éppígy a szép hangzás búvkörében él. (Vagy csak kiválóan alkalmazkodik?) Annak a bőséges eszköztárnak, melyet a nemrég ugyanitt bemutatott Beethoven-hegedűszonáta-felvételeken megcsodálhatunk, egyelőre csak kis részét aknázza ki: azt, amely nem vét a hang feltétlen simasága ellen. A végtelen tudatosság, ezeknek az eszközöknek tökéletesen végiggondolt alkalmazása azonban már e korai felvételeken sugárzik a játékból.

A Mozart-koncertekhez hasonlóan a három Beethoven-mű interpretációját is inkább a karmester, mint a szólista látszik meghatározni. Frans Brüggen elszántan historikus oldalról közelít, hangsúlyozottan azokat a pontokat igyekszik kiemelni, ahol a „hagyományos” előadások kiegyenlítetttségével szemben valamilyen váratlan akcentus vár „újrafelfedezésre” a partitúrában. A hegedűversenyt indító négy üstdobütés, melyet minduntalan szinte szégyenlősen, épp csak oda-pötytyintve hallhatunk, számára forradalmi újdonság, és ennek megfelelő megszólaltatást érdemel. (Bizonyára az sem véletlen, hogy az előadók a tétel kadenciájául azt a Beethoven zongoraátíratából származó, hegedűre utólag visszaalakított formát választották, amelyben az üstdob is szerepezhet.) A visszatéréskor aztán ezek az ütések olyan elementárisan szólnak meg a teljes zenekaron, hogy egészen világosan az ötödik szimfónia sors-motívumának dörömbölését idézték eszembe. Töredelmesen bevallom, hogy a Beethoven-hegedűversenyyel korábban nem találkoztam historikus előadásban, s így

Wolfgang Amadeus Mozart: G-dúr hegedűverseny, K. 216, A-dúr hegedűverseny, K. 219, Anne-Sophie Mutter – hegedű, Berlini Filharmonikusok, vezényel: Herbert von Karajan

az ehhez hasonló gesztusok többször tényleg addig észrevétlen mozzanatokra hívták fel a figyelmet, főként a nyitótételben. Zehetmair is ebben a tételben játszik legizgalmasabban, minden motívumot, felbukkanó új figurációt máshogy próbál játszani, s közben egyáltalán nem riad vissza a kevésbé „szép”, helyenként kifejezetten „nyeslett” hegedűhang alkalmazásától sem. Mindez valóban intenzív hallgatnivaló, bár kikerülhetetlen következményként jár együtt az első tétel mozaikokra hullásával, ami számomra az ilyen nagyszabású versenyművek nyitótételeinek (már maguknak a kompozícióknak is) örök problémája. A második és a harmadik tétel kevesebb váratlan újdonsággal szolgál, és bár restellem, de nekem zeneileg ezek tetszenek jobban. Itt egyszerűen egy kiváló hegedűs és egy jó (a berliniekkel persze nem összehasonlítható) hangzású historikus zenekar játékát hallgathatjuk. Ez pedig sokkal kellemesebb, mint a „permanens forradalom” lázában égve kutatni az újabb és újabb meglepő fordulatok után, melyek közt nem egy egyértelmű túlkapás is akad, mint legördítőbban az *F-dúr románc* második szólistabelépése, ahol is a kíséret zeneileg teljesen értelmetlen staccato játékának egyedüli indoka az lehet, hogy így jobban hallani, hogy a szorgos kutatók egy olyan forrást ástak elő, amelyből az egyébként egészen kézenfekvő kötőív véletlenül hiányzik.

Brüggen és Zehetmair Beethoven-felvétele szándéka szerint új vonásokat keres egy jól ismert mű már klasszikussá merevedett arcán, tanulságos reflexió egy nagy hagyomány évszázad alatt kialakult ízlésére. Mutter és Karajan Mozartja viszont, két évtized elmúltával is, egyenesen ebből a tradícióból lép elénk, nem válasz a normára, hanem maga a mérce.

Mikusi Balázs

Ludwig van Beethoven: D-dúr hegedűverseny, op. 61
G-dúr románc, op. 40, F-dúr románc, op. 50
Thomas Zehetmair – hegedű, A 18. Század Zenekara,
vezényel: Frans Brüggen

Puccini
Triptichon

• EMI Classics •

Ha hinni lehet a lemezkatalógusoknak, az EMI legújabb Triptichon-felvétele az ötödik a jelenleg kapható teljes, tehát mindhárom művet tartalmazó albumok sorában. A statisztika egyes művekre lebontva még látványosabb: aki csak a *Köpenyre* kíváncsi, hat felvételtől, aki az *Angelica nővére*, héthől, aki a *Gianni Schicchi*-re, tíz közül válogathat. A számok már önmagukban is tanúsítják, hogy Puccini három egyfelvonásosának népszerűsége töretlen, s nemcsak a közönség, hanem az énekesek körében is. Előbbi nélkül nem lenne értelme ilyen sok felvétellel elárasztani a nemzetközi piacot, utóbbi nélkül viszont nem válogathatnánk ennyi, a legkiválóbb énekesekkel és karmesterekkel megszólaltatott hanglemezből.

A három CD anyagát, melyen Antonio Pappano irányításával reprezentatív szereplőgárdát hallhatunk, 1997-ben rögzítették. Ha egyetlen mondattal kellene jellemezni ezeket a felvételeket, azt mondanám: éles kontúrokkal, hatásosan, olykor már-már szélsőségesen megformált Puccini-zene bontakozik ki belőlük. Antonio Pappano igazán vérbő előadásokat produkált, nem hagyott ki egyetlen árnyalatot, egyetlen erőteljes elemet sem, melyre a partitúra lehetőséget nyújtott. Minderre persze volt alkalmunk bőszégesen, hiszen a három egyfelvonásos igazán változatos karakterekkel, sőt sokszor a hallgatót sokkoló részletekkel, érzelmi és hangulati végletekkel szolgál. Feltűnő a három kompozíció hangzásának látványosan

G i a c o m o P u c c i n i

Giacomo Puccini: A köpeny
Michele – Carlo Guelfi,
Giorgetta – Maria Guleghina,
Luigi – Neil Shicoff,
Due amanti
– Angela Gheorghiu és Roberto Alagna,
Londoni Szimfonikus Zenekar

Angelica nővér:
Angelica nővér – Cristina Gallardo Domás,
La zia principessa – Bernadette Manca di Nissa,
La badessa – Felicity Palmer
Filharmonia Zenekar,
London Voices, Tiffin Boys' Choir

Gianni Schicchi:
Gianni Schicchi – José van Dam,
Lauretta – Angela Gheorghiu,
Zita – Felicity Palmer,
Rinuccio – Roberto Alagna,
Simone – Luigi Roni
Londoni Szimfonikus Zenekar,
vezényel: Antonio Pappano

megformált dinamikai skálája, s egyúttal reprezentálja a stúdió-operafelvételek élő előadásokkal szembeni előnyét is. Míg a színpadi előadásokban sok kompromisszum árán jön létre az ideális hangzás (illetve az énekesek és a zenekar közti hierarchia), itt nem kellett tekintettel lenni az énekesek hangerőbeli korlátaira (hiszen ebben az esetben ez csak mikrofonbeállítás és technika kérdése); a zenekari színek tehát erősebb dinamikai szintekkel is megszólalhattak anélkül, hogy az énekehangokat túlságosan elfedte volna a hangszeres együttes.

Antonio Pappano Puccini-interpretációja életteli és árnyalatgazdag, de korrekt is. Tempói modoros szélsőségek nélkül követik a dikciót, de úgy, hogy közben a karmester a zenei történések folyamatoságát is képes fenntartani. A nagyobb léptékű formai egységek természetesen bon-

takoznak ki, s érdemes észrevenni azt is, hogy a közreműködő zenekarok (London Symphony Orchestra, Philharmonia Orchestra) kiváló teljesítményt nyújtanak. A *Köpenyben* például a főhősök között lezajló dráma nemcsak azért jut érvényre olyan erőteljesen, mert mindhárom főszereplő hangjának (az énekes teljesítményen túlmenően is) erős a színészi kifejezőereje, hanem azért is mert a kísérő zenekar nem csupán háttérként szólal meg mögöttük, hanem érzelmeik, gondolataik, indulataik kivitelezés szempontjából is szinkronban tartott zenei megfelelőiként. Kevésbé sikerültek *Angelica nővér* kórusjelenetei, melyekben olykor problematikus az intonáció, néha pedig a kórus és a kíséret közötti tempóbeli összehangoltság nem megoldott. Igen jól eltaláltak viszont a *Gianni Schicchi* ironikus karakterei, s ugyanitt a csoportos jelenetek nagyobb vokális együttese is jól kidolgozottan szólalnak meg. A szereplőgárdát szerencsére úgy válogatták össze, hogy a legtöbb figura megformálójának igen egyénített karakterű hangja legyen, ezért ezek a csoportos jelenetek sajátos élnépséget és pezsgést adnak az egész műnek. A három operában a szólóteljesítmények nem mindig egyenletesek, de ki kell emelnem Angela Gheorghiu Laurretáját, Maria Guleghina Giorgettáját és José van Dam Gianni Schicchijét, melyek hangi kondíció, árnyalt formálás és kifejezőerő szempontjából egyaránt emlékeztetessé teszik e felvételeket. Úgy tűnik, a pátoszti, túlságosan érzelmes és maníros Puccini-éneklés – szerencsére – kezd kimenni a divatból, s ez sok szempontból pozitívan korrigálhatja azt a túlcsondulóan romantikus (és gyakran téves) összképet, melyet még ma is sokan őriznek (örzünk?) magukban Puccini zenéjéről.

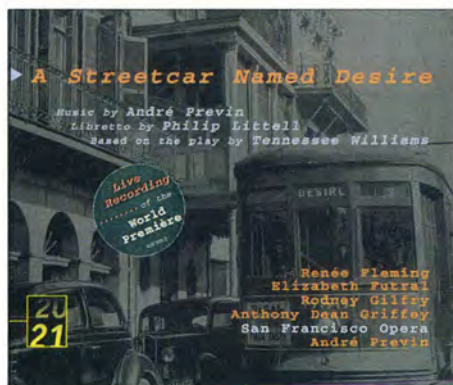
Szitha Tünde

Previn
A vágy villamosa

• Deutsche Grammophon –
Universal •

A Streetcar Named Desire. Sokat értelmezett címallegória az egyik legjobb amerikai dráma-hoz. Nyugodtan legyünk szkeptikusak, vajon alkalmas-e ez a dráma és szövege az operaszínpadra történő adaptációra. Az irodalmi kultúra megannyi fontos darabja kerül operai feldolgozásra, példa és ellenpélda is akad arra a bölcsesetre, mely szerint kiemelkedő irodalmi alkotáshoz szükségszerűen gyengébb zenei feldolgozás társul. Ha a Nagy Drámamester darabjaira gondolunk, például az Othellóra és a Hamletre, azt hiszem, nem kell fejtegetni az előbbi miért, az utóbbi miért nem bizonyul, bizonyult alkalmasnak a zenei adaptációra. Az viszont majdnem minden esetben biztos, hogy a jó átültetés záloga egy olyan szuverén zenei nyelv megteremtése, amely nem csak külön-külön illusztrál (hiszen sok esetben nem célravezető, és a szöveg kötetlenebb, a zene kötött ideje miatt technikailag megvalósíthatatlan a jó szöveg–jó zene automatikus megfeleltetése), hanem egyetlen nagyobb összefüggésben rögzíti a drámai szöveg motívumait és a másodlagos szerző arra vonatkozó allúzióit. A Streetcar-nak már van partitúrája, és ennek szerzője maga az író, Tennessee Williams. A jelenetekre, de felvonásokra nem tagolt darab dramaturgiájának fontos részei a dőlt betűvel szedett akusztikai instrukciók: a rádióból megszólal a „Wien, Wien, nur du allein”, felnyög egy mély hangolású klarinét, polkazené a távolból, moll hangnemben, és szinte állandó aláfestésként a „blue piano”, a fekete zenész hangszere, amely kifejezi az itt zajló élet milyenségét, minőségét. Ahogy Williams írja: New Orleansnak ebben a negyedében mindig hallani a közelben egy ilyen zongorát. Emiatt nem válik el többé kint és bent, a környezet és az éppen aktuális személyes konfliktusok egybeolvadnak. Ami a darabban kontinuitást biztosító rendezőelv, az Previn partitúrájában elszigetelt jelenségek sora, a musicalbe illő zárt számok szentimentalizmusa semmiképp sem adhatja vissza a dráma szükségszerű eltávolodást, bukást és bomlást bemutató légkört. Jobban ért Previn a saját maga alkotta zenedrá-

Previn

André Previn:
A Streetcar Named Desire
Renée Fleming – Blanche DuBois
Rodney Gilfry – Stanley Kowalski
Elizabeth Futral – Stella Kowalski
Anthony Dean Griffey
– Harold Mitchell (Mitch)
A San Francisco-i Opera Zenekara,
vezényel: André Previn

ma immár felvonásokra tagolt egységeinek operai konvenciók szerinti dramatizálásához. A felvonászárosok nagyot szólnak: az első végén Stella bluesnótát dúdol, a második a tenor (Mitch) és a szoprán (Blanche) patetikussá felkavart duettjével zárul – az élő felvételen hallhatóan elnyerve a közönség viharos tetszését –, az opera Blanche távolodó alakját kísérő fojtott, töredékes trombitaszólóval akad el. Az egész műnek van egy zenei mottója, amely egyben cím magyarázat is. Az indító gesztus egy a rezeken megszólaló homályos, bűgő cluster, és ennek lecsengetése a vonósokon. Tóth Árpáddal illusztrálva: „kopott sínjén villamos jajdult ki a térre”. Az embléma át-meg-át-szövi a darabot, főként Blanche szerelmi kalandjainak elbeszéléseinél, illetve megerőszkolásának jelenetében hangzik fel, vagy utoljára a záróképnél, ahogy a bukott hősnő arcátlanul hollywoodi fogással eltűnik a ködben. A zene itt-ott Coplandra, Barberre emlékeztet, de német zenei előd is eszünkbe juthat (Previn Berlinben született): Blanche utolsó áriája à la Richard Strauss. A kísérőfüzetből tudom, hogy a szerző sokra tartja Britten operáit, egyfajta mintának tekinti azokat. Ám éppen abban sikertelen Previn operakísérlete, amiben Britten valóban példaként szolgálhat: az angol nyelv ritmusa szerinti tökéletes zenei deklamáció, és ennek megfelelő újfajta dallamosság. Igaz, Williams szövege nem angol, olyannyira részletekbe menő és konkrét, amennyire csak va-

lami amerikai lehet az. Az elkerülhetetlenül megvágott operalibrettóból ez a matter-of-fact közvetlenség szintén hiányzik. Mindebből talán kiderül, őszintén szólva kevésbé tartom lehetségesnek, hogy Williams drámájából jó opera készüljön. Különös, hogy mikor nem sok kortárs opera dicsekedhet lemezfelvétellel, a Deutsche Grammophon bizalmát elnyerte ez a kezdetektől kockázatos (utólag – szerintem – kudarcos) vállalkozás. Egyes előadók személye valóban bizalomgerjesztő. Renée Fleming ma az egyik legeredetibb amerikai operadiva – szerintem lemezen a legjobb Fiordiligi –, Previn kifejezetten neki írta Blanche kimerítő szolamát. A produkció minőségét jócskán emeli (nemcsak csillagokban mérve) az ő szellemileg-érzelmileg és vokálisan is erőteljes alakítása. A vadállat polyák, Stanley szerepét Rodney Gilfry éneklé és játssza, nem utolsósorban kigyúrt izomzata miatt (fotó mellélve), amely az alkotók számára – úgy látszik – elengedhetetlennek tűnt a színpadi megjelenítéshez. Nem igazán értem, hogy Stella személyiségéhez miért a lírai vagy light soprano hangfaj társul (Elizabeth Futral). Igaz, van benne könnyedség, még könnyelműség is, mégis Williams lecsúszott figurájának mélysége van, és ha már operai konvenciókról esett szó, egy meleg mezzo tónus nagyobb kontrasztot jelentene a női főszereplőhöz képest. Néhány szó a lemez dobozáról. Figyelemfelkeltő, ezredvégien korszerű design. Sötét-szürke fotómontázs a 30-as, 40-es (?) évek New Orleansáról. A CD-tok impozáns leporellójában, a lemez alatt is gőzhajó megkorabeli fényreklámok és legfelül Renée Fleming, mint kiégett déli államokbeli szépség. Hidrogénszöke haj, az ódivatú pongyola alól finoman kivillanó keblek, üres vonások. Sokat ígérő kezdet. Egy ügyesen becsomagolt, annál kevesebbet rejtő „kompakt disk”.

Várna Balázs

A HUNGAROTON CLASSIC ajánlata

Szólok

XX. századi magyar szerzők fuvoladarabjai

• Hungaroton Classic •

Az utóbbi évtizedek magyar zeneszerzőinek szerencsésük volt a fuvolistákkal. Az e hangszerre írt kompozíciók rendre megtalálták ihletett, alaposan felkészült, a kortársi nyelvet választékosan beszélő előadóikat. Ittész Gergely több kortárs zenei koncerten – melyeken már-már állandó vendégnek számít – bizonyította, hogy e néhány évtizedre visszanyúló hagyományt folytatni kívánja. Ám a hagyomány folytonossága csak egy azok között a vitathatatlan erények között, melyekkel jellemezhetem ennek a CD-nek az értékét. Az első ilyen erény, amit feltétlenül meg kell említenem, az magának a korongnak a megszerkesztettsége. A művek (részben) kronologikus rendben követik egymást, de ami ennél is fontosabbnak látszik, az az eltérő zeneszerzői technikák, szemléletmódok egymásutánjárása, egymásmellettisége, linearitása. Ismerve Ittész repertoárját, nem okozott

Dohnányi Ernő: Passacaglia, Jemnitz Sándor: Sonata Szervánszky Endre: Öt koncerttűd szólófuvolára Vidovszky László: Versus No 2, Szemző Tibor: Wasser-Wunder Sári József: Legenda, Dubrovay László: Solo, No 8 Kurtág György: Hommage à Bach, Auf! Schwung!, Doloroso; Ittész Gergely – fuvola

volna gondot még két CD anyagának a feljázása sem, a darabok kiválasztását így biztosan nem a kényszer szülte. A Dohnányi-Szemző-Kurtág vonal nyilván sokaknak nem tűnik folytonosnak (egyéltalán: létezhet-e ez az egyenes egy síkon?), de most már tényként kell elfogadnunk, hogy a CD-n e darabok között akusztikai kapcsolat alakult ki. Ez a kapcsolatrendszer szövevényes, helyen-

ként egy kicsit bizarr, de nagyon is élő, s egyáltalán nem erőltetett. Határozottan az az érzésem, hogy Ittész nagyon alaposan, sok-sok lehetőséget számba véve alakította ki a művekre, illetve sorrendjükre vonatkozó koncepcióját. (A CD füzetének megírását is magára vállalta Ittész – ez újabb erény – bár alapos és informatív, e koncepciójáról keveset árul el.) Szemben sok, az elmúlt hónapokban a Hungaroton Classic gondozásában megjelent modern/kortárs szerzőt bemutató CD-vel, Ittész lemeze valóban friss (azaz: van kapcsolata a jelennel, így valamiféle relevanciával is rendelkezik), nem „régí adósságokat törleszt”, szól valamiről, s nem csak rögzít, nem csak archivál. Ez utóbbi persze annak is köszönhető, hogy ez az album művek helyett egy előadót állít a középpontba, ami a művekre vonatkoztatva is sokkal egészségesebb helyzet. (Komolyan kellene már venni végre, hogy a hanghordozó nem médiuma a zenének, a zenész igen.) Ittész nagyszerű médium, hiszen ellenállás nélkül közvetít. Esztétikai és történelmi spekulációk nélkül közelít Jemnitzhez és Dubrovayhoz, Vidovszkyhoz vagy Kurtághoz. A tárgy érdeklí maga, s nem a róla szóló beszéd. A CD-t Ittész Gergely Matuz Istvánnak ajánlotta.

Molnár Szabolcs

Lajtha László

Mise fríg hangnemben

• Hungaroton Classic •

Ha Ittész Gergely CD-jének egyik legfontosabb erénye a szerkesztettség, azaz az esetlegességek maximális kizárására való törekvés jellemezte, akkor ez a CD ellenpéldának kitűnő. Bár Lajtha és Ránki kompozícióját legalább összeköti a szakrális tematika, mégis Lajtha háromnegyed órás (sok tekintetben archaizáló) miséje és Ránki szubjektív hangú és vallásosságú, alig hatperces darabja – még ha esztétikai értelemben a terjedelem és a hangítás nem is döntő momentumok – aligha egymáshoz illő művek. De ezt még akár el is fogadhatjuk, ám mit keres Weiner gordonkára és hárfára írt Románca e két kompozíció között? A rejtélynek egyetlen (nem elfogadható) magyarázata van: a szólistákat kísérő vonózenekar nyilván a másik két darabban is közreműködő Szent István Király Szimfonikus Zenekar tagjaiból állt össze. Közös neve-

zőnek, azt hiszem, ez egy kicsit kevés. Technikai (hangminőség) szempontból is legalább ennyire heterogén a CD. A Mátyás-templom (Lajtha, 1989) a Nemzeti Galéria kupolaterme (Weiner, 1995) és a Magyar Rádió (Ránki, 1991) három markánsan különböző akusztikai tér, s persze ez sem segíti a hallgatót abban, hogy felfedezze azt a gravitációs erőteret mely a három művet közös pályán tarthatná. Kár, hogy az eddig igen színvonalas Weiner-felvételek után a *Románc* nem egy újabb szerzői lemezre került, és sajnáljuk, hogy a Lajtha-mise nem egy másik Lajtha-kompozícióval vagy egy más szerzőtől, de szintén az ötvenes években keletkezett, vallásos tematikájú művel együtt került rögzítésre. A legsikerültebb produkciónak a Ránki-mű előadása tűnik, míg a legtöbb kifogásolnivalót az intermezzóként közbeékelődött kakukktojás felvétel, a Weiner-románc hagyja maga után, s nemcsak a helyszíni neszeszés miatt. A mű könnyed súlytalansága sajnálatos módon fajsúlytalanságba csap át. Lajtha miséjéről ez az előadás tisztes képet nyújt, vázlatosnak egyáltalán nem nevezném, de a határozott kontúrok megrajzolásával, a darab szellemének, érzésvilágának megragadásával Záborszky Kál-

Lajtha László: Mise fríg hangnemben, „In diebus tribulationis” Weiner Leó: Románc gordonkára, hárfára vonózenekari kísérettel, op. 29 Ránki György: Jézus panasza Bede Fazekas Csaba – basszus Szent István Király Oratóriumkórus, Szent István Király Szimfonikus Zenekar, vezényel: Záborszky Kálmán

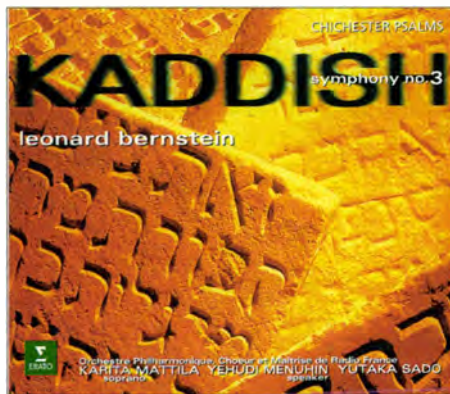
mán és a Szent István Király Szimfonikus Zenekar adóssunk maradt.

Molnár Szabolcs

hernstein
Kaddish szimfónia

• Erato – Warner •

A Kaddish alcímű III. szimfónia ősbemutatójára Tel-Avivban került sor 1963 decemberében. A Bernstein-darab műfaja: programszimfónia. A szoprán szóló, a tételek hasonló elrendezése s az egyes szakaszok közvetlen megszólító jellege világosan utal arra, hogy a mű formailag és spirituálisan Gustav Mahler II. (c-moll) szimfóniájából táplálkozik. Ez utóbbiban egy alt szólista fordul közvetlenül az Úrhoz és közvetlenül a hallgatóhoz. Bernstein „hőse”, a narrátor csak annyi időt kér a Teremtőtől, hogy a halotti imát, a Kaddisht végigmondhassa, az ő saját imáját, amit más nem mondhat el helyette. A kórus, a gyermekkar és a szólista eredeti nyelven, héberül, illetve arámiul dicsőíti az Urat, míg a monológ, melyet felvételünkön Yehudi Menuhin tolmácsol angolul, nem más, mint az „örök” tékozló fiú, az Atyával szembeállító, majd hozzá mindig visszatérő ember fájdalmas és személyes kiáltása. A nagy hegedűművész és humanista igen visszafogottan tolmácsolja a néha a szentségtörés határáig elmerészkedő szöveget. Tartózkodik minden pátoztól és túlzástól. Ember és Isten viszonyát intellektuálisan és prózában fogalmazza meg, ez a legnagyobb különbség Mahler érzelmi magasfeszültségével szembeállítva. Közös metaforája viszont a végső kérdésekkel szembenéző két darabnak a szí-

B e r n s t e i n

Leonard Bernstein:
Harmadik szimfónia (Kaddish),
Chichesteri zsoltárok
Joseph Mills – fűszoprán
Karita Mattila – szoprán
Yehudi Menuhin – narrátor
a Francia Rádió Gyermekkarra
– karigazgató Denis Dupays,
a Francia Rádió Énekkara
– karigazgató: François Polgar,
Francia Rádió Filharmonikus Zenekara,
vezényel: Yutaka Sado

várvány, a híd Isten és Ember között. A hatvanas évek elejének embere a világ megváltoztathatóságának örömmámorában élt, s vette a bátorságot, hogy ő kínáljon új szövetséget a „saját képére és hasonlatosságára” újraalkotott Istennek. A technikai (és társadalmi) haladás szivárványa volt ez az új híd. Korhoz kötött illúzió – mondjuk ma szkeptikusan. Való-

színűleg Bernstein is elkerülhetetlennek érezte a partitúra revízióját, melyet 1977-ben végre is hajtott. Ez, a szerző végső kéznyomát őrző változat került most hanglezemzre.

Az Erato a Francia Rádió énekkarát, gyermekkarát és szimfonikus zenekarát méltán tartotta alkalmasnak a kompozíció megszólaltatására. Karmesterként fiatal és briliáns technikájú japán dirigenszt állítottak a monumentális együttes élére: Yutaka Sado hazai diplomájának megszerzése után Bernstein és Ozawa tanítványául szegődött, s 1989-ben megnyerte a nagy hírű besançon-i karmesterversenyt. A mostani felvételen azonban, úgy tűnik, az interpretáció legfontosabb kérdéseiben nem ő, hanem a hangmérnökök döntöttek. A zenekari effektusok, a finoman fogalmazott hangszeres vagy énekszólók, valamint a kórus monumentális vagy éppen furcsa és bizarr megszólalásai mintha külön térben, egymástól függetlenül jönnének létre. Akusztikus összerakós játékról van szó, amelynek sterilitásához hozzájárul az is, hogy a narrátor szövegét másfél évvel később egy drezdai stúdióban vették rá a „zenei alapra”. Az összbemutás ennek ellenére sem kellemetlen, ám inkább zenes rádiómonológnak nevezném, mint öntörvényű szimfóniának.

Yehudi Menuhin utolsó felvételeként a lemez nyilván bekerül a halhatatlanságba. Kellemes ráadást is kapunk: a jól ismert *Chichester Psalms* új előadását, mely a kórus remek teljesítménye, s a valószínűtlenül gyönyörű hangszínű oxfordi kisfiú szereplése miatt tartalmasan tölti ki a rendelkezésre álló időt.

Zala Szilárd Zoltán

A

BMG

BMG ARIOLA HUNGARY

MÁJUSI
AJÁNLATA

Montserrat Caballé

WITH ALL MY HEART

Montserrat Caballé

WITH ALL MY HEART

(KAT. SZÁM: 74321579942)
KAPHATÓ A LEMZBOLTOKBAN

Liszt Ferenc Kamarazenekar
A születés titkai

• Hungaroton Classic •

Bár a Liszt Ferenc Kamarazenekar pályafutásának harmincöt éve alatt mindvégig a Corelli és Bach concertóitól Bartók Béla oeuvre-jéig ívelő „klasszikus” repertoárt helyezte hangfelvételeinek és koncertprogramjainak középpontjába, Rolla János együttese nem zárkózott el a II. világháború után keletkezett kompozíciók megszólaltatásától sem. Legújabb CD-felvételük – amellyel az Eratónál, a Teldecnél, az EMI-nál és a Sony Classicalnál tett „kitérő” után visszatértek a Hungarotonhoz – az elmúlt három évtized hazai kamarazenekari terméséből ad keresztmetszetet.

Nehéz megítélni, hogy az öt „hivatásos” komponista – Lendvay Kamilló, Sári József, Hollós Máté, Szöllősy András, Dukay Barnabás –, valamint a zenekar kortárszenei „felelőse”, Gazda Péter hege-

Lendvay Kamilló: Musica la dolce, Sári József: Fossziliák,
Hollós Máté: Omaggio No 1, Szöllősy András: III. Concerto,
Dukay Barnabás: Fölizzás a tüzekben,
Gazda Péter: A születés titkai
Liszt Ferenc Kamarazenekar
koncertmester: Rolla János, vezényel: Gazda Péter

düművész egy-egy darabját bemutató album hiteles és teljes képet ad-e harminc év magyar zeneszerzésének legfontosabb szimfonikus törekvéseiről; az azonban vitathatatlan tény, hogy a válogatás gondos, körültekintő, kellően szerzteágzó és sokrétű. Lendvay Musica la dolce című, alig négy éve keletkezett műve

hagyományos formai keretet, a preklasszikus vonós divertimento jellegzetes, háromtétéles képletét tölti meg modern és eredeti tartalommal. Hasonló jelenség figyelhető meg Hollós Máté dallamközpontú Omaggiójában (No 1, a Szeged, 1991) is, amelynek alapja a barokk trioszonáta-modell. Sári József Fossziliák című, a hetvenes évek közepén született ciklusa tizenkét miniatűr-ből épül fel, extrém játékmódok alkalmazásával. Gazda Péter önéletrajzi ihletű, virtuóz programzenéje, a Les mystères de la naissance (A születés titkai) szabályos sorteknikára (Reihe); Dukay Barnabás Fölizzás a tüzekben című nonttje sajátos tematikus-motivikus fejlesztőmunkára épül; Szöllősy András 1969-ben befejezett és az akkor még Sándor Frigyes vezette Liszt Ferenc Kamarazenekarnak ajánlott III. koncertója pedig ma már klasszikus értékű alkotás. A zenekar játékát ezúttal is az elmúlt évtizedekben megszokott érzékenység és összecsiszoltág jellemzi – a technikai perfekció és a muzikalitás megkönnyíti a befogadást.

Retkes Attila

Michael Haydn
Négy szimfónia

• Hungaroton Classic •

A nehéz időköt élő szombathelyi régizene-együttes, a Capella Savaria új CD-felvételre vállalkozott. Ezúttal Michael Haydn négy, az 1780-as évekből való szimfóniáját szólaltatták meg Németh Pál irányításával. Bár nem tisztünk az együttes magánéletét firtatni, mégis, ez az időszak talán alkalmas lehet egy régi, apró és bántó hiba kijavítására: a Capella Savaria név már teljesen közismertté vált a magyar zeneszeretők számára, nem véletlenül, hiszen ez az együttes számos úttörő felvételt, különleges alkotások megszólaltatását tudhatja magáénak. Ám a névválasztással sajnos gondok vannak, hiszen az udvari kisegyütteseket hajdanában cappellának (sic!) és nem capellának hívták. A szom-

bathelyi zenekar az eredeti írásmóddal mindössze szombathelyi nősténykecskének fordítható. Talán nem ártana ezen változtatni.

A mostani produkció, az együttes nevének írásmódjához hasonlóan „elviselne” kisebb korrigálásokat, ugyanis a négy szimfónia felvételében olyan bántóan hamis fafúvós- (legtöbbször oboa) állások maradtak, amelyek megnehezítik, hogy Michael Haydn kellemes muzsikáiban elmélyedjünk. Egyedül az utolsó, d-moll hangnemű zenekari mű emelkedik ki a többi közül, mondanivalójának az eddigiekhez képest mélyebb tartalmával, ám ebből az előadásból hiányzik a képzelőerő, a fantázia teremtő hatalma. Az Allegro brillante titokzatos bevezetője például igen hatásos muzsika, bár Mozartéihoz korántsem hasonlíthatnánk.

A CD-kísérő szöveg Gyenge Enikő tollából származik, aki Mozart zsenijétől megitta-sodva Michael Haydn kompozícióit a mozarti hatalmas szimfóniatríással veti össze. Talán ennek „köszönhetően” kerülhetett a

Michael Haydn: Szimfóniák
Capella Savaria
vezényel: Németh Pál

sorok közé olyan megjegyzés is, amely a d-moll szimfónia Presto scherzante fináléját démoni karakterrel ruházza fel. Sajnos Michael Haydn e darabja fényévekre van az ördögi muzsikáktól, de Mozarttól is.

Böszö Ádám

Válogatás Rachmanyinov gépzongora-felvételeiből

Technológiai áttörés a gépzongoratekercsek újraélesztésében

• Telarc – Karsay és Tsa. •

*„A Window in Time, Sergei Rachmaninoff”
Rachmanyinov Bach, Chopin, Mendelssohn,
Paderewski, Schubert, Csajkovszkij és mások
műveit játssza.
A rekonstrukció Wayne Stahnke munkája.*

Több szempontból fantasztikus CD ez. Tipikus esete annak, amikor a szerény, átlagos külső mögött jóval átlagon fölüli teljesítmény rejlik, mennyiségben és minőségben is jóval több, mint ami egy szokványos CD készítésében fekszik.

Wayne Stahnke-nak valóban sikerült a CD címében ígért áttörés. Ezentúl át kell értelnünk a gépzongoráról alkotott elképzeléseinket, meg kell szabadulnunk elutasító előítéletünkötől, és zenei szempontból kielégítő, sőt élvezhető forrásként kell kezelnünk a gépzongora-felvételeket. Ahhoz, hogy megértsük a felvétel értékét, némi háttérmagyarázat szükséges.

A művészi játék reprodukciójára képes gépzongora 1904-ben kezdte pályafutását a freiburgi Welte cég jóvoltából. Ekkor látott napvilágot ugyanis az a pneumatikus (tehát áramforrás nélkül, tisztán mechanikus úton is működtethető) lejátszó szerkezet, amely a zongorajátékot dinamikai árnyalatokkal együtt tudta visszaadni. A következő években több tucatnyi európai és amerikai cég kezdett hasonló elven működő szerkezetek gyártásába, és ontották a hozzájuk való tekercseket is. A harmin-

cas évek elejéig (a hanglemez és a rádió szélesebb elterjedéséig) élte a gépzongora virágkorát, azután nagyon hamar feledésbe merült. Nagyjából százezer címet számlálnak a különböző tekercskatalógusok a gépzongorakorszak két és fél évtizede alatt. Az igazán jó minőségű, dinamikai árnyalásra képes tekercs típusok listája is tízezer fölé emelkedett. A tekercsgyártó cégek nagy súlyt fektettek a kor legkiválóbb előadójának megnyerésére, így maradt fenn például Debussy, Mahler, Grieg, R. Strauss, Bartók, Dohnányi és persze Rachmanyinov zongorajátékáról számos fontos dokumentum. (Mahlertől például nincs is más felvétel).

A zenei anyagot őrző tekercsek története évtizedekkel korábbi időkre nyúlik vissza, de igazi, zenei szempontból is értékelhető történetük 1904-ben indult. A felvételi eljárás szigorú ipari titok volt valamennyi

cégnél, ma sem ismerjük a felvétel pontos technikai részleteit. A gyártási folyamatnak csak a végeredménye áll rendelkezésünkre, ebből kell rekonstruálnunk az egykori felvételt minél pontosabban felidéző hangzást.

Maguk a tekercsek 15-20 méter hosszú, 5-15 perc zenei anyagot tároló perforált, majd felcsévelt papírszalagok voltak. Minden hanghoz külön lyuk tartozott, s mivel a szalag egyenletesen futott a szelepek zárását, illetve nyitását irányító, furatokkal ellátott léccel, a lyuk hossza meghatározta a leütendő hangot, annak pontos időtartamával együtt. Ha a papír eltakarta a lyukat, zárva volt a szelep, ha egy épp odaérő lyuk szabadon engedte a levegőt, kinyílt, s ez egy utasítást jelentett. További lyuksávok szolgálták a pedálok vezérlésére, illetve a dinamika kódolására. Utóbbit hallatlanul szellemes módon oldották meg: a tekercs két szélén általában öt-öt lyuksor vezérelte a dinamikát szabályzó szelepeket, és tized másodpernyi pontossággal meghatározta a hangok leütésének erejét. A jobb készülékek mindezt fokozatmentesen tették. Mindössze egyetlen korlátja volt a dinamika reprodukálásának, az éppen egyszerre leütött hangok (azaz akkordok) dinamikáját csak a basszus és diszkant tartományok között lehetett megkülönböztetni, a szűkebb akkordok csak megütésük átlagerejét adták vissza, a bennük szereplő hangokét külön-külön nem.

A 60-as években megindult eddigi lemezkiadások úgy történtek, hogy egy többekéves restaurált gépzongorán lejátszották a tekercseket, s abból mikrofonnal hangfelvételt készítettek. Az eredmény csak elvéve volt kielégítő, egyrészt azért, mert szinte teljesen feledésbe merültek a gépzongora beszabályzásának apró technikai részletei, amelyek pedig döntően befolyásolták a felvételek minőségét, másrészt a lejátszó szerkezetek eleve bizonyos torzító hatással voltak a zenei paraméterekre, mindenekelőtt a dinamikára. A kilencvenes évtized elején merült fel annak a lehetősége (a számítástechnika fejlődésének és elérhetővé válásának eredményeként), hogy a gépzongoratekercseket számítógépes feldolgozás és analízis után talán jobb eredménnyel lehet megszólaltatni. Ekkor jelentek meg a hajdani gépzongorák modern leszármazottai az ún. „disklavier”-ok is. Ezek hagyomá-

„A század legnagyobb zongoristájának” akusztikus felvételeiből ad bőséges válogatást a Philips Great Pianist of the 20th Century című sorozatának Rachmanyinov-CD-je, melyet külön nem recenzálunk. E CD kiemelkedő produkciói közé tartozik Chopin b-moll szonátája, Schumann Camarilla-ja (szerencsére nem csak részletekben), valamint Rachmanyinov számos kompozíciója. Bár ebben az alkalmi rovatban csillagokkal nem értékeltük e felvételeket, recenzenseink öt csillagot adtak volna.

A szerk.

nyos zongorák, amelyek kalapácsaihoz kis érzékelőket, valamint elektromágneseket építenek. A zongora a kalapácsok mozgását számítógépbe rögzíti, s azt, akár manipulálva is, az elektromágnesek segítségével vissza is tudja játszani. Ennek a zongorának a billentyűit éppúgy „szellem-ujjak” mozgatják tehát, mint a századelő pneumatikus gépzongoráit.

E sorok írója is kísérletezett a Zene-tudományi Intézetben, hogy az ott található gépzongoratekeres-gyűjtemény értékesebb darabjait egyszerű optikai eljárással (scanneléssel) mintegy lefényképezve, számítógépbe olvassa, s egy speciálisan erre a célra írt program segítségével a zeneileg értelmes, MIDI formátumú adatokká alakítsa. Az így nyert MIDI-file-t aztán már akár szintetikus úton, akár disklavírral le lehetett játszani. Így ki lehetett küszöbölni a hagyományos lejátszó szerkezetek hibáit, ritmikai bizonytalanságait, dinamikai korlátozottságát. Például néhány, csak Amerikában fellelhető Bartók-felvételt lehetett így újra megismerni, épp a szóban forgó CD készítője, Wayne Stahnke jóvoltából.

Visszatérve a Rachmanyinov-CD-re, nem túlzás azt állítani, hogy messze ez a legjobb gépzongora-átjátszás, amit valaha is készítettek. Stahnke lényegében az előbb ismertetett számítógépes módszerrel dolgozott, és a felvételekhez a feltehetően legjobb disklavírt, a Bösendorfer cég 290SE jelzésű zongoráját használta. Az eredmény – a régebbi gépzongoralemezek ismeretében – lenyűgöző. Tiszta, ritmikailag pontos, dinamikailag differenciált, a tempókat precízen megválasztó, egyáltalán nem gépies a hangzás, pontosabban a zenei élmény, amelyet a CD nyújt. Mert már eddig is voltak szépen szóló gépzongora-CD-k, de a zenei elemek ilyen tökéletes felidézése még senki-nek sem sikerült. Természetesen a számítógépes eljárás és a nagyszerű zongora áll a dolog háttérben, de Stahnke évtizedes gyűjtőmunkája, szakértelme nélkül a felvételek meglelte mit sem ért volna.

És ami Rachmanyinovot illeti, a gépzongora-CD alapján csak azt tudom ismételni, amit a korábban megjelent akusztikus felvételek alapján sejteni lehetett, és Kocsis Zoltán többször is nyilatkozott néhány évvel ezelőtt: „Rachmanyinov volt a század legnagyobb zongoristája.”

Mácsai János

Paderewski Great Pianists

• Philips – Universal •

Theodor Leschetizky igencsak megütközött, amikor a művészkARRIERE áhító Paderewski tanárául választotta őt: a neves bécsi magántanár – egykor Carl Czerny tanítványa – úgy vélte, hogy az akkor 24 esztendő, zeneszerzéssel és zongoraoktatással foglalkozó Paderewski sosem lesz igazán úrrá technikai problémáin.

Leschetizky végül persze beadta a derekát, s a pedagógus Paderewskiből korának talán legnagyobb hatású zongoraművésze vált, de az utóbbi húsz-harminc év előadói stílusán nevelkedett zenehallgató – hétepesítés titokként őrizve ítéletét – szíve szerint Leschetizkynek adna igazat; mégis az utolsó pillanatban visszahőköl, s inkább „unikumot” mond, miközben „elavultat” gondol, vagy „érdekeset”, amikor Paderewski manírjaival szembesül. Skizofrén helyzet. Korunk engedelmes gyermekeiként úgy tartjuk, hogy az autenticitás mindenk fölé áll, de a „családfája” által bizonyíthatóan hiteles Paderewski Chopin-felvételeit hallgatva visszakozni kényszerülünk. Nem akarjuk elhinni, hogy hiteles lenne Paderewski favorizált előadói eszköze, az tudniillik, hogy az együtt mozgó szólamokat rendre polifonizálja, az egyenletes ritmusképleteket, bőven kimerítve a rubato fogalmát, szétzilálja, a nyújtott ritmusokat pedig kisimítja; mintha a mazurkáknak, keringőknek és noktürnöknek létezne egy ismeretlen szövege, amelyet Chopin rossz prozódiaival zenésített meg, és amelyet Paderewski hivatott kiigazítani. Ki tudja, Paderewskit talán zavarta e darabok egyszerűsége; s valóban, az összetettebb, illetve alaposabb technikai felkészültséget igénylő darabokban sosem modoros, sosem próbálja túlzott deklamálással, ritmikai eszközökkel gazdagítani a chopini faktúrát, amelynek eredményeképp viszont a hallgató sokkal inkább érzi népi ihlettségűnek az Asz-dúr etűdöt, mintsem az a-moll mazurkát. (De vajon szívünkbe zárnánk-e Paderewski Chopin-ma-

Ignacy Jan Paderewski Chopin, Liszt, Schubert, és saját zongoraműveit játssza

zurkát, ha bebizonyosodna, hogy Chopintól nem is állt oly messze a modoros előadásmód?)

Láthatja az olvasó, mi sem könnyebb, mint Paderewskit rossz színben feltüntetni, különösen, hogy ehhez modorossága mellett gyakori félreütései, a darabok eredeti szövegének megváltoztatása (Asz-dúr prelűd, Esz-dúr nokturne) és a hangszínskála – korabeli felvételttechnikai hiányosságokkal csak részben magyarázható – szegénysége is elegendő alapot szolgáltat. Azt azonban mégsem állíthatnánk, hogy a felvételek mellett álló évszámok (1911–1930) érdekesebbek, mint maguk a felvételek, hogy tehát a Philips által összeollózott CD nem több pusztán kordokumentumnál, hiszen Paderewskitől a zongorázással kapcsolatos legalapvetőbb kérdésekre kapunk lefegyverző választ. Példának okáért a zenei hangról kiderül, hogy alkotóelemei közül három – a hangerő, a hanghosszúság és a hangszín – csupán déli-báb. Láthatlanban is irigylésre méltó az a mozgáskultúra, amelynek segítségével Paderewski elhitheti velünk (gisz-moll etűd, Asz-dúr etűd), hogy a legato valódi legato (holott az a hangszer természetéből adódóan csak illúzió lehet), hogy a crescendo nem lépcsőzetes, hanem egyenletes dinamikai fokozást jelent, és hogy a hangszín nem a szólamok arányváltozásainak függvénye, hanem kizárólag a billentésé (Desz-dúr prelűd). Lehetne még azon keseregni, hogy ez a mozgáskultúra kiveszett, és visszagyódnánk abba a korba, amelyben huszonnégy évesen is indulhatott még nagy ívű karrier – a legfontosabb mégis inkább az, hogy Leschetizkynek nem volt igaza.

Szvoren Edina

Mint azt olvasóink észrevehették, a Gramofon a többi mellett igyekszik ízelítőt adni a legfrissebb világzenei lemezínálatból is. A Tiszta forrás címkével ezentúl azokat a lemezeket ajánljuk figyelmükbe, melyeket kimagasló művészi minőségük vagy forrásértékük miatt minden gyűjtő polcára melegen ajánlunk.

Atibeti nép 1959-ben lezajlott, a kínai elnyomás elleni felkelésének negyvenedik évfordulója alkalmából a Tibetet Segítő Társaság által megrendezett Tibet-hét kapcsán látott napvilágot a Gyütö – Szakrális énekek című kiadvány. A felvétel a tibeti buddhizmus rituális zenéjéből ad ízelítőt a gelugpa (sárga süveges) egyházhoz tartozó Gyütö tantrikus kolostor hazánkban járt szerzeteseinek előadásában.

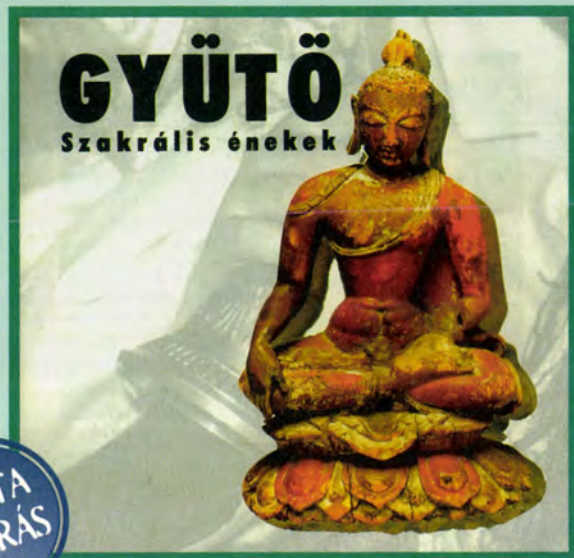
A tibeti buddhizmus – Tibet sámánisztikus ősvallásának, a bönnök, a Buddha tanának, illetve a szintén indiai eredetű tantrikus hagyománynak sajátos ötvözet – a művészeteket elsősorban a koncentráció és az elmélyedés eszközeként tekinti, minek révén a hétköznapi, csapongó tudatállapotot meghaladva, az ember felkészülhet a legfőbb igazság befogadására. A rituális műalkotások pontosan meghatározott, nemzedékről nemzedékre öröklődő

Két olyan formációt jegyez a zenészszakma és a közönség íratlan zenetörténete, amelyeknek a nevéhez a világzene látványos felendülése, legmagasabb szintű megvalósítása kapcsolódik. Mindkettőnek milliónyi követője akadt, de működésük nyomán az etnikus zenék sok, addig rejtett szegmense is hamarosan tömegek érdeklődésére tarthatott igényt. Az egyik az Oregon, amelynek jelentőségét lapunk kritikáinak szerzői is szinte egyöntetűen vallják. A másik a '75-ben alakult Shakti, John McLaughlin indiai zenészeket foglalkoztató akusztikus gárdája, amely három lemezt adott ki, és az első világviszonylatban elért sikert jelentette a tablás Zakir Hussain és a hegedűs Lakshminarayana Shankar számára. A most megjelent dupla CD felállása némileg változott: McLaughlin őszinte sajnálatunkra megvált akusztikus hangszerétől, amelyet külön ehhez a formációhoz építettek számára, és a kényelmesebb elektromos hangzást választotta, Shankar helyett pedig Hariprasad Chaurasia közreműködik a bānszuri nevű indiai fuvalán.

A most megjelent lemez kompozíciója, McLaughlin jellegzetes retrospektív stílusához híven, felölel múltat és jelent egyaránt. Kiemelkedik a Lotus Feet, McLaughlin szerenádja, amely az első Shakti-lemezen volt hallható – ezúttal talán még megejtőbben

G y ü t ö

Gyütö
– Szakrális énekek
Fonó Records

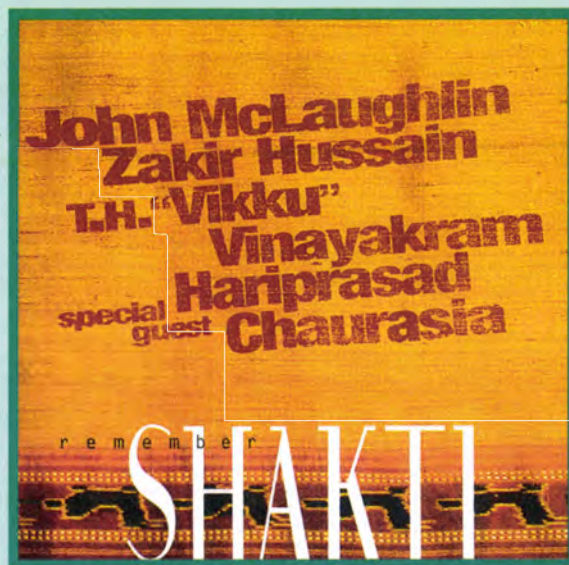
TISZTA
FORRÁS

szabályok szerint zajló áldozatok, melyek megnyitják az utat a tudatfeletti létállapotokba. A szigorúan szabott műfaji keretek támaszul szolgálnak a kontempláció ösvényén, segítségükkel rend teremthető a lét-örvény zavaros kavargásában.

A lámaizmus rituális művészetében kitüntetett szere-

pet játszik a világ múlandóságának belátása, a változásnak alávetett dolgokhoz ragaszkodó tudat béklyóinak eloldása és az adott pillanatra összpontosító éber tudatosság megteremtése. Ezt a célt szolgálja a gondos munkával elkészített homokmandalák és vajszobrok megsemmisítése a megfelelő fel-

Remember Shakti

Remember Shakti
PolyGram

csendül fel. A The Wish című darab pedig a Promise-on szerepelt, akkor a szitáros Nishat Khannal együtt, Hussain és Trilok Gurtu ütöskíséretével.

A mostani, kivételesen hosszú tételeket is tartalma-

zó album tradicionális rága-előadással indul mintegy fél órában, itt McLaughlin nem is játszik. A Chandrakaus éjfél-rága rövid Álap, Dzsor és két Gat tétellel, Chaurasia rendkívül muzikális tol-

ajánló rítus elvégzése után. A zene jellegénél fogva (finomság és időbeli megnyilvánulás) kiváltképp alkalmas az említett folyamatok véghezvitelére.

A felvételen különböző istenségeknek (átírva: Mahákála, Guhjaszamaja, Sákjamuni) szóló, illetve felszentelő púdzsákat (imádságokat) hallhatunk. A tibeti liturgikus zene alapeleme a szent szövegek kötött ritmusú recitálása, ám emellett különböző ütőhangszerek (drilbu – bronzcsengő, rölmó, szilnyen – cintányérok, rnga – dob, damaru – homokóra-alakú dob) és fúvósok (dung kar – kagylókürt, gya ling – oboa, kang ling – lábszárcsont trombita, dung csen – hosszú réztrombita) is megszólalnak, bizonyítva, hogy a tibeti kultúra több forrásból táplálkozik: a mély hangfekvésben elhangzó ének ősi, sámánisztikus elemekből építkezik, a két koponyacsészéből készült damaru az indiai Siva-kultuszhoz kapcsolódik, a kagylókürt pedig Vaisnava-hatásokat mutat.

Dicséretes szándék vezérelte a Tibetet Segítő Társaságot és a Fonó Recordsot, amikor kiadta ezt a hanganyagot, amelyet 1997-ben élőben vettek fel a Fonóban, ám végezetül Karátson Gábor szavai vonatkoznak és kíváncsoknak ide, melyeket a Tibet-hét nyitónapján, a Csenrézi homokmandala elkezdése előtt mondott: „Talán jobb lenne, ha soha nem láthatnánk mandalát, mert az azt jelentené, hogy Tibet világtól elzárt kolostoraiban minden rendben van.”

Harmati Gábor

mácsolásában, Zakir Hussain tablakíséretével. Jellemző a kettejük gyakori párbeszéde, Hussain visszatérő dallamszerű játéka a tablapár mélyebb dobján (baya): ezek pár évtizeddel ezelőtt még elképzelhetetlenek lettek volna a hindusztáni tradíció zenéjében. Külön tanulmányt érdemelne a második lemez első, 63 perces darabja (Mukti), amelynek majdnem az egész második felét a két ütőhangszeres „szólópárba” képezi. Érdekes, hogy míg Hussain tobzódó, iskolákat és stílusokat zseniális módon ötvöző virtuozitása az indiai klasszikus zene jövőjére nézve is fontos tanulságokkal szolgál, addig partnérének, a nem kevésbé tehetséges T. H. Vinayakramnak gathamjátéka archaikusabb módon, sokkal inkább mesterei szellemében zajlik.

A kétségtelenül sokoldalú, bő anyagot felölölő albumot ajánlhatjuk mindazoknak, akik szeretnék megismerni a Shakti fúziós zenéjének gyökereit, hiszen az összehasonlítás érdekes következtetésekhez vezethet a keleti és a nyugati zenefelfogás kapcsán egyaránt.

H. Magyar Kornél

(Köszönöm SZ. P.-nek a lemez elemzéséhez nyújtott tanácsait.)

Casa de la trova

Casa de la trova

Detour/Erato – Warner

n agyon érdekes zenei csemegére számíthatnak azok, akik szeretik a latin muzsikát, és meghallgatják ezt a lemezt. A Casa de la trova népzenei gyűjtés, amelynek az adatközlői nemegyszer száz évnél is idősebbek... Ez már önmagában is különleges jelleget ad az anyagnak. A név, melyre a lemezcím utal, tulajdonképpen egy kultúrintézmény-szerűség neve Kubában, olyasmi, mint nálunk voltak annak idején a fonók. Ide gyűltek és gyűlnek össze az emberek ma is egy kis közös zenélgetésre. Ez a szokás vidéken indult újjára a múlt század végén, és egészen Havannáig terjedt. Ma minden egyes negyedben vagy városkában van casa de la trova. Itt jönnek össze az emberek mindennap, mindenki fog egy-egy hangszert, vagy énekel, és csak improvizálnak. Hogy miről szólnak ezek a dalok? Szinte kizárólag a szerelemről: ilyen módon adnak szerenádokat egymásnak ezek az öregurak és hölgyek, tanúbizonyosságát téve annak, hogy a szerelem mennyire nincs korhoz kötve és mennyire nem csak a fiatalok privilégiuma. Néhány előadóból legenda született, kiknek improvizációit lejegyezték vagy megőrizték. Több későbbi világsláger ilyen rögtönzések útján keletkezett, hogy csak egyet említsünk a Besa me mucho című örökzöld Velasquezről.

Ez a lemez ezekből a dalokból gyűjtött össze egy csokorra valót, amit öreg nének és bácsik adnak elő eredeti guajirra, son, bolero, guaracha ritmusokban. Bátran ajánljuk ezt a lemezt mindenkinek, aki a mai latin zene kialakulásának egy korai, archaikusabb stádiumába akar betekintést nyerni, annak a korai stílusnak az ütemeit felidézni, amelyekből a mai latin muzsika is kialakult.

Takács Márton

A BUDAPESTI FESZTIVÁLZEN

A Z 1 9 9 9 / 2 0 0 0 - E S S Z

REINER-BÉRLET

hét nagyzenekari hangverseny a Zeneakadémián

november 6.
szombat 19h45
Zeneakadémia	Csajkovszkij/Liszt/Prokofjev
Ránki Dezső
Vaszilij Szinajszki
november 19.
péntek 19h45
Zeneakadémia	Dvořák/Beethoven
Richard Goode
Fischer Iván
december 18.
szombat 19h45
Zeneakadémia	Mahler/Bruch
/Bloch/Bruckner
Borisz Pergamencsikov
Fischer Iván
december 27.
hétfő 19h45
Zeneakadémia	Schubert/Mozart/Dvořák
Emmanuel Pahud
Fischer Iván
január 29.
szombat 19h45
Zeneakadémia	Brahms/C. Franck
Ida Haendel
Claus Peter Flor
február 26.
szombat 19h45
Zeneakadémia	Beethoven/Sosztakovics
Frankl Péter
Rudolf Barsaj
április 22.
szombat 19h45
Zeneakadémia	Gubajdulina/Bruckner
Gidon Kremer
Fischer Iván

A bérlet ára 14 000/9500/5700 Ft

ORMÁNDY-BÉRLET

öt nagyzenekari hangverseny a Zeneakadémián

szeptember 25.
szombat 19h45
Zeneakadémia	Webern/Beethoven
Fischer Iván
november 18.
csütörtök 19h45
Zeneakadémia	Dvořák/Beethoven
Richard Goode
Fischer Iván
január 28.
péntek 19h45
Zeneakadémia	Brahms/C. Franck
Ida Haendel
Claus Peter Flor
március 18.
szombat 19h45
Zeneakadémia	Schönberg/Berg/Beethoven
Alessandra Marc
Marek Janowski

március 26.

vasárnap 19h45
Zeneakadémia

A bérlet ára 9900/6800/4000 Ft

**Brahms/Bartók
/Sarasate/Wagner**

Akiko Suwanai/Cheryl Studer
Fischer Iván

SOLTI-BÉRLET

öt nagyzenekari hangverseny a Zeneakadémián

november 5.
péntek 19h45
Zeneakadémia	Csajkovszkij/Liszt/Prokofjev
Ránki Dezső
Vaszilij Szinajszki
december 17.
péntek 19h45
Zeneakadémia	Mahler/Bruch
/Bloch/Bruckner
Borisz Pergamencsikov
Fischer Iván
december 26.
vasárnap 19h45
Zeneakadémia	Schubert/Mozart/Dvořák
Emmanuel Pahud
Fischer Iván
február 25.
péntek 19h45
Zeneakadémia	Beethoven/Sosztakovics
Frankl Péter
Rudolf Barsaj
április 21.
péntek 19h45
Zeneakadémia	Gubajdulina/Bruckner
Gidon Kremer
Fischer Iván

A bérlet ára 9900/6800/4000 Ft

FRICSAY-BÉRLET

három nagyzenekari hangverseny a Zeneakadémián,
három kamarazenekari Haydn/Mozart-hangverseny a próbateremben

szeptember 24.
péntek 19h45
Zeneakadémia	Webern/Beethoven
Fischer Iván
október 9.
szombat 18h
Próbaterem	Mozart/Haydn/L. Mozart
Szűts Péter
/Budapest Fesztivál Kürtkvartett
Hamar Zsolt
február 5.
szombat 18h
Próbaterem	Mozart/Stamitz
/Weber/Haydn
Szatmári Zsolt/Vajda József
/Juhász Barna/Kovács János
március 17.
péntek 19h45
Zeneakadémia	Schönberg/Berg/Beethoven
Alessandra Marc
Marek Janowski

KEKAR BÉRLETEI

E Z O N B A N

március 25.

szombat 19h45
Zeneakadémia

**Brahms/Bartók
/Saraste/Wagner**

Akiko Suwanai/Cheryl Studer
Fischer Iván

április 15.

szombat 18h
Próbaterem

Mozart/Haydn

Nagy Miklós/Oláh Gyöngyvér
Héja Domonkos

A bérlet ára 8800/6600/4400 Ft

DORÁTI-BÉRLET

három nagyzenekari hangverseny a Zeneakadémián,
három kamarazenekari Haydn/Mozart-hangverseny a próbateremben

zeptember 24.

péntek 19h45
Zeneakadémia

Webern/Beethoven

Fischer Iván

október 10.

vasárnap 18h
Próbaterem

Mozart/Haydn/L. Mozart

Szűts Péter
/Budapest Fesztivál Kürtkvartett
Hamar Zsolt

február 6.

vasárnap 18h
Próbaterem

**Mozart/Stamitz
/Weber/Haydn**

Szatmári Zsolt/Vajda József
/Juhász Barna/Kovács János

március 17.

péntek 19h45
Zeneakadémia

Schönberg/Berg/Beethoven

Alessandra Marc
Marek Janowski

március 25.

szombat 19h45
Zeneakadémia

**Brahms/Bartók
/Saraste/Wagner**

Akiko Suwanai/Cheryl Studer
Fischer Iván

április 16.

vasárnap 18h
Próbaterem

Mozart/Haydn

Nagy Miklós/Oláh Gyöngyvér
Héja Domonkos

A bérlet ára 8800/6600/4400 Ft

A bérleteket május 6-tól a **BFZ titkárságán** (V., Vörösmarty tér 1., VI. emelet. Tel.: 317-6841), május 25-től pedig az alábbi **jegyirodáknak** is megvásárolhatja:

- **Vigadó Ticket Service** (V., Vörösmarty tér 1. Tel.: 327-4322, fax: 317-6557)
- **Filharmonia Budapest Kft.** (V., Mérleg u. 10. Tel.: 318-0441, 318-0281)
- **Fortissimo-5** (VI., Nagymező u.19. Tel.: 302-3841, fax: 302-3842)
- **Zeneakadémia** – június 17-ig, majd a nyári szünet után szeptember 1-jétől (VI., Liszt Ferenc tér 1. Tel.: 342-0179)

Kedves Közönségünk,

Mulatságos leírni azt a kettes számot, amely a szezon második évszámát indítja. Mintba az 1999–2000-es szezon különösen jelentős lenne, befejezés, újraindulás, határvonal, válaszfut, valami ilyesmi. Vagy lebet, hogy ugyanolyan év ez is, mint a többi?

1600 körül óriási változás történt. 1599 szilveszter éjszakáján kevesen tudtak arról, hogy néhány firenzei művészetkedvelő nemesember társaságot alapított, és feltalálták a monodiát, a kísérettel előadott egyszólamú éneklést, énekbeszédet. Így született meg a madrigálok évszázada után Peri, Caccini, Monteverdi új műfaja: az opera.

1700 nem volt erős határvonal. Bach tizenöt éves volt, Stradivari sok begedűt készített, virágzott az olasz kaszt-rált énekesek művészete, Magyarországon virágénekeket énekeltek és tárogatót fújtak.

1800 nagy változást hozott. A néhány évvel korábbi francia forradalom véget vetett annak, hogy a zene az arisztokráciához és az egyházhoz kötődik.

Gluck, Rameau, Haydn, Mozart operáit felváltotta a hatalmas népszerűségű Rossini-kultusz. A barmincéves Beethoven zsenialitása szétverte a régi formákat: a zene Beethoven után már nem a rendről szólt, hanem érzésekről, ösztönökről. Megszületett a romantika. Az arisztokráciát szolgáló zenész helyet adott a független művészeknek. Megszülettek a sztár előadók: az ördögi Paganini, a virtuóz Liszt Ferenc.

1900 a világvégéről szólt, amelyet Mabler fogalmazott meg szimfóniáiban, Spengler, Nietzsche és Karl Krauss írásaikban. Még néhány év, és valóban minden régi érték összeomlott: Picasso absztrakt képeket kezdett festeni, Schönberg eldöntötte, hogy vége a tonalitásnak. Új utakat keresett mindenki: Bartók és Kodály a magyar falvakban, Sztravinszkij és Gyagilev a művészeti formák megújításában, Freud a lélek gyógyításában, a szocialisták-kommunisták a társadalom gyökeres megújításában. A kulcsfogalom a „modern”-ség lett, a változás, amely végre véget vet a poros, idejétmúlt 19. századnak.

És mi lesz most? A „buszadik zene” fogalma persze más lesz egy-két éven belül: eddig azt jelentette, mai zene, nemsokára azt fogja jelenteni: az előző, sokat kísérletező, tévutakkal teli század zenéje. Izgatottan várjuk a 21. század zenéjét.

Biztos, hogy a zeneművészet néha észrevétlen fejlődése többet el fog árulni a kor szellemi változásairól, mint bármi más. Nem tudjuk, mit hoz ez az ezredforduló, de ha lesz változás, annak első jeleit a koncerttermekben fogjuk érezni. Jöjjenek minél többen!

Üdvözlettel

Forrás estek

Őszi hangversenyek

A Zeneakadémia nagytermében

A hangversenyek este fél nyolc órakor kezdődnek

„A” bérlet

1999. november 12., péntek:

MRT Szimfonikus Zenekar

1999. december 3., péntek:

Bartók Vonósnégyes

1999. december 21., kedd:

**Forrás
Karácsonyi hangverseny**

„B” bérlet

1999. november 13., szombat:

Gulyás Dénes és Vigh Andrea

1999. december 4., szombat:

Amadinda Ütőegyüttes

1999. december 23., csütörtök:

Karácsonyi hangverseny

Nemzeti Filharmonikusok,
vezényel: Kocsis Zoltán
Händel: Messiás

A hangversenysorozat és a Forrás Zenei Klub főtámogatója

a Magyar Villamos Művek Rt.,

médiaszponzora **a Népszabadság**

Jegyárak 600, 800, 1200, 1500, 2000, 3000 Ft, bérletárak: 1500, 2000, 3000, 4000, 5000, 8000 Ft.

A jegyek megvásárolhatók a Zeneakadémia jegypénztárában 10 órától 21 óráig. Tel.: 342-0179

A bérletvásárlás utolsó napja: **1999. október 22., péntek**

A Forrás Zenei Klub tagjai **30% kedvezménnyel** válthatják meg jegyeiket és bérleteiket kizárólag a Zeneakadémia jegypénztárában. Tel.: 342-0179

A klubba való belépés díjtalan.

Traveling Miles

• Blue Note – EMI-Quint •

Még a mai lemezmarketing buldózerhatékonyasága mellett is ritka, hogy egy lemez megjelenését ennyire megelőzi a híre. A felfokozott várakozás annak is köszönhető, hogy Cassandra már a stúdiómunkák megkezdése előtt egy koncertsorozaton, 1997 decemberében nyilvánosságra hozta az anyagot. Élőben szerette volna próbára tenni, mielőtt végleges formát ölt. A több mint egy évig tartó lemezkészítést egy világturné is tarkította, melynek során egy videoképer is készült a Traveling Miles előkészületeiről. A lemez mégis más: „A Time After Time albumverziója úgy jött létre, hogy hagytam a fiúkat körbe-körbe játszani az akkordmenetet, lássuk mi jön ki. Kimentem a szobából, és egy teljesen új Time After Time-ra érkeztem vissza.”

Cassandra Wilson az utóbbi évek sikereivel vezető helyet vívott ki generációja körében. A New York Times szerint nincs hozzá hasonló az amerikai zenében. Nem engedhette meg magának, hogy beálljon a sorba egy Tribute to Miles opusszal. Miles Davis nyilvánvalóan kiemelkedő inspirációforrás számára. „Miles soundjában van valami nagy erő, valami nagyon férfias, de ugyanakkor nagyon bensőséges, szinte nőies. Mindent felölel. Zenéje mindannyiunkhoz szól a való élet szintjén. Művészetét mindannyiunknak értékelnünk kell. Én ezt tudatosan teszem.” Vajon a több mint öt évtizedes, szerteágazó, állandóan változó Davis-életmű minden állomására vonatkozik ez az elkötelezettség? „Tulajdonképpen Miles Davis indította el utamat a zenében a Sketches Of Spain lemezzel, amit apám gyűjteményében találtam... Az emberek félnek Miles bizonyos korszakaitól, és ha ragaszkodsz a legtermékenyebb időszakokhoz, akkor érezheted magad biztonságban.” Cassandra környezetében sokan felhúzták szemöldöküket, amikor megtudták, hogy Davis minden korszakához hozzá akar nyúlni. Bennem ez inkább izgatott várakozást ébresztett, de most, miután többször gondosan végighallgattam az albumot, magam is a szemöldökráncolók közé tartozom.

Az excentrikus jazzénekés korszaka után, Steve Coleman csapataival a nyolcvanas évek közepétől az utóbbi évek olyan albumaival, mint a New Moon Daughter, Cassandra a szuverén, a kategóriahatárokon átívelő amerikai dalszerzők és énekesek sorába emelkedett, olyan elődök és kortársak közé, mint Billie Holiday, Nina Si-

Cassandra Wilson

Lonnie Plaxico – bőgő
Marvin Sewell – gitár
Kevin Breit – gitár
Eric Lewis – zongora
Jeffrey Haynes – percussion
Marcus Baylor – dob
km.:
Regina Carter – hegedű
Steve Coleman – altszaxofon
Olu Dara – trombita
Stefan Harris – vibraton
Dave Holland – bőgő
Rodney Kendrick – zongora
Angelique Kidjo
Pat Metheny – gitár
Doug Wamble

mone, Joni Mitchell vagy Sade, kikkel sok közös vonásuk van. Joni Mitchell már sokszor megmutatta, hogy mindent tud a jazzről, és képes azt a legmagasabb színvonalon művelni, de ő nem jazzénekes. Cassandra Wilson megmutatta, hogy mindent tud a folkról, a bluesról, a show bizról, ő viszont egyértelműen jazzénekes, aki nem akar a műfaj mások által meghúzott határai közé szorulni. Az is tudható, hogy az ortodox jazzvilág, amely meghatározó elem a lemezpiacon, árulónak tekinti a műfaj vélt határa-

in túl kalandozókat. Wilson szerint „a nép keményen megütött négyet akar és húzós tempót, ami nem volt ilyen pregnáns az utóbbi idők lemezein”. Olyan lemez született, melyen egy kivételével minden darab remekmű, az album egészében véve mégsem az. Hét dal származik Miles különböző korszakos együtteseinek repertoárjából, melyek közül az eredetileg instrumentális darabokhoz Wilson írta a szöveget, négy pedig eredeti kompozíció, köztük a címadó. Mik voltak a kiválasztás szempontjai, és hogyan alakult ki a nagyon egyéni hangszerezés? Wilson megküzdött az anyaggal, de végül elérte, hogy minden darabot „otthonossá” tudott tenni a maga számára, magát tudja hozni általuk. Bársonyosan fátyolos hangján történetet mesél, mint egy különösen céltalan road movie emlékező narrátora, és körülveszi magát az eredeti módon kiválasztott hangszerekkel, gitárokkal, ütőkkel, hegedűvel, vibrafonnal, szájharmonikával. Egy intellektuális utazáson vagyunk, a szövegértés elengedhetetlen részvételi követelmény. Hangszerszóló alig van a lemezen, csak háttérjáték, töltögetés, a groove formálása. Néha egy-egy hangszer kicsit előbbre jön, motívumokat játszik, mint Joni Mitchellnél vagy Pat Metheny-nél. Cassandra saját szerzeményei egyébként kettőjükre emlékeztetnek. „A legnagyobb élvezetet a Miles Runs The Voodoo Down adta munkában. Ez csak egy funky vamp.” Ez a Bitches' Brew-ről választott darab vezeti be és zárja az albumot. Az egyetlen, ami gyorsabb, mint az eredeti, a többi mind hangsúlyosan lassúbb tempójú, nagyon laza a bevezető változat funky wah-wah gitározással, míg a repris afro-etno duett egy joruba nyelven éneklő énekesnővel. Ezután a saját darabok csörgedeznek, köztükük simul a Time After Time. Ez a blokk dalciklus hatású, kicsit egysíkú így együtt, hiába változnak a tempók. Pedig minden szám csodálatos külön-külön.

És itt jön a vízvonalstól, a Seven Steps To Heaven, az egyetlen mainstream jazz a lemezen, és a gyenge pont. Pedig az énekesnő tisztában volt a nehézségekkel, kétségei voltak saját technikai képességeit illetően. Van itt egy virtuóz hegedűszóló, mely inkább Stephane Grappelli modorában, mintsem az album stílusába simulva pereg, és van hihetetlenül üres, a darabot közepszerűvé silányító dobolás.

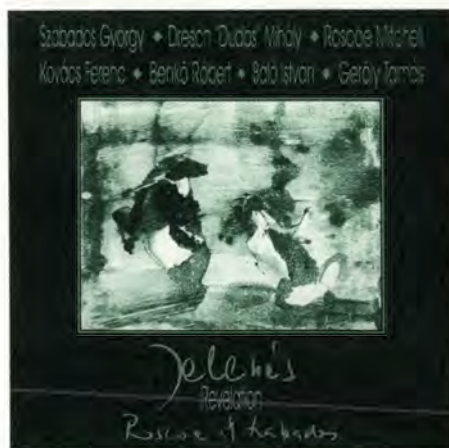
Ami viszont a Seven Steps után sorakozik (Somebody My Prince Will Come, ESP, Tutu, Blue and Green), az elmondhatatlan, leírhatatlan. A lemezt így mindenkinek okvetlenül ajánlom, legfeljebb nem fogják mindig végighallgatni.

Szigeti Péter

Szabados György
– Roscoe Mitchell

Jelenés

• Fonó •

John Coltrane álma volt egy turné a világ távoli tájain, ahol olyan helyi zenészekkel játszhat, akik maguk is az elmélyült zene mesterei. Az álom nem valósult meg, de Roscoe Mitchell – aki fiatalkorában maga is játszott Coltrane-nel – az életrajzi film végén együtt játszik Assaona derviseivel, egy Mexikó állambeli vallási közösség zenészeivel.

Roscoe azóta is keresi a kapcsolatot azokkal a zenészekkel, akik a zene legősibb rétegéből táplálkoznak. (Songs in the Wind című művében például Steve Sylvester bikaüvöltéssel és szélvándorlással működik közre.) Mintha abban hinne, hogy – a világ keletkezéséhez hasonlóan – a zenei osztódás is egy ösrobbanás következménye.

Ezért nem véletlen, hogy amikor 1994 őszén meghallgatta a MAKUZ zenekart, üzent Szabados Györgynek, hogy szívesen játszana velük.

A terv az 1996-os Őszi Fesztiválon valósult meg, melynek koncertfelvétele a Jelenés című lemez. Roscoe fellépése a MAKUZ zenekarral az emberben önkéntelenül is a különféle gyökerekből táplálkozó zenék közös és eltérő vonásainak keresése miatt kelti fel a kíváncsiságot. Az Art Ensemble of Chicago (ami Roscoe zenekarából alakult és az AACM-hez kapcsolódó elképzelésekből nőtt ki) zenéjében is felfedezhetők free, New Orleans-i, afrikai elemek, Szabados pedig főleg a magyar gyökerekből táplálkozik, amiket sajátos eszközökkel dolgoz fel. Kompozíciói – annak ellenére, hogy rájuk süthetjük a „free” jelzőt – rendkívül kidolgozottak, próbaigényesek. Ez keltette fel bennem a másik oldalról a kíváncsiságot. Roscoe-val a zenekar csak az előadás előtti délelőtti tudott próbálni. Hogy illeszkedik bele ez a fantasztikus zenész ebbe az összeszokott közegbe? Mindenesetre jó előjelként könyvelheti el a hallgató, hogy a koncertfelvétel meghallgatása után Roscoe hozzájárult az anyag CD-n történő megjelenítéséhez.

Aki élőben látta már a MAKUZ zenekart, annak a lemez hallgatása közben bizonyára felrémlik, ahogy Szabados a zenekart kezeli. Különleges jelzései, irányításával úgy vezényel, mintha egy hangszeren játszana. Összeszokottságuknak és kitűnő zenészeinek köszönhetően a hangszer mindig úgy is szólal meg, ahogy azt „játékosa” elképzei. A CD-n szereplő mindhárom darab hosszú lélegzetű, multitematikus, már csak azért is megkívánja a biztos irányítást. Az első kompozíció (Motív) Szabados régebbi szerzeménye. A bevezetőben a két ütős remek összjátékát hallhatjuk, az építkezés után pedig Benkő Róbert bőgőszólóját. Moti-

Szabados – Mitchell

Szabados György – zongora, regölés,
Roscoe Mitchell – altszaxofon,
Dresch „Dudás” Mihály – szaxofonok,
és basszusklarinét,
Kovács Ferenc – hegedű, trombita,
Benkő Róbert – bőgő,
Baló István – dob, ütők,
Geröly Tamás – ütők

vikus gondolkodás, kettős fogások, remek technika és mély beleérzés jellemzik játékát. Megjegyzem: az egész lemezen nekem Benkő Róbert és az ütősszekció (Baló István és Geröly Tamás) játéka tetszik legjobban.

A Motív témája két részre tagolható: az első egy népdalra, a második pedig egy Kossuth-nótára emlékeztető motívumra épít. A lemez hallgatása közben kicsit zavaró, hogy – bizonyára tiszteltből – Roscoe túl hangos a többiekhez képest, még akkor is, amikor kiemelését semmi sem indo-

kolja, mert nem ő játssza a főszólamot. Jól eltalálnak érzem, hogy Szabados György végig a zenekarra koncentrált, csak indokolt esetben használja „másik hangszerét” – a zongorát – szólisztikusan. Ebben a darabban például csak a tizenhetedik percben szólal meg a zongora. A zenében történő fordulat után a hegedűs önmagának való feljelgetését nagyon jónak érzem. Mintha egyszerre két hangszer hallanánk! A darab második része teljesen más, mint az előző (hangulat, téma és a makám elv használata szempontjából is), csak az építkezés módja ugyanaz. A befejezés meglepő: mint egy minimálzenei unisono!

Nem véletlen, hogy a lemez címadó kompozíciója a Jelenés. Szabados az alkalomra komponálta Sík Sándor István király című drámájának szövegére. Mindenféle megközelítésben a legjobb darab a lemezen. A szöveg, Szabados éneke, a kíséret bőgő-zongora kvint-ostinatója rendkívül drámaivá teszi a zenét. A regölésből ismert jókívánások itt nagyon sötét színben tűnnek fel, szinte félelmetes vészjóslatok. A feszültséget csak fokozza a darab további menete, az izgatott, bőgőostinatóra épülő rubato főtéma, majd a zongoraszólot követő drámai kavalkád. Az ebből kialakuló, ismétlődő háromhangos kíséret már-már szvingritmikát kap, melyben Dresch Mihály „körlegzéses” technikájú szaxofonszóljója jelenti a csúcspontot. Ezt követi a darab – és az egész lemez – legkiemelkedőbb része. Ez az, amiért érdemes az egészet végighallgatni újra és újra. Roscoe fuvallatra emlékeztető altszaxofonszóljójáról beszélek, ami remek ráérzést bizonyítja a kompozíció mondanivalójának kifejezésére. Erről írja Szabados: „Roscoe olyan dolgokat regölt megrázó szólójában az égre tekintés középkorból, mintha ma is onnan üvöltene, ma is benne élne. Olyanokat, amiről nekünk már nincsenek is emlékeink.”

A CD utolsó darabja az Art Ensemble Of Chicago tiszteletére eljátszott szabadzene. Nem tudom, miért, de tényleg az AEOC-ra emlékeztet. Feltűnik benne, hogy Dresch basszusklarinéton is remekül játszik. A repetitív hatású zongoraszólot követően szvingritmikába csap át a zene, és feltűnik – spontánul? – Dresch egy régebbi kompozíciójának témája.

A lemez egészére vonatkozóan számomra egyetlen negatívum, hogy túl sok a csúcspont. Ezt a feszültséget, amikor mindenki „örületesen” dolgozik, mindig egyforma eszközökkel éri el Szabados. De szerencsére a lemez utolsó hangja – leszámítva az azt követő tapsorkánt – nyugodt. Roscoe Mitchell vendégjátéka a MAKUZ zenekarral önmagában hordozza az üzenetet: a közös nyelv, a zene egysége, ami egy és megbonthatatlan.

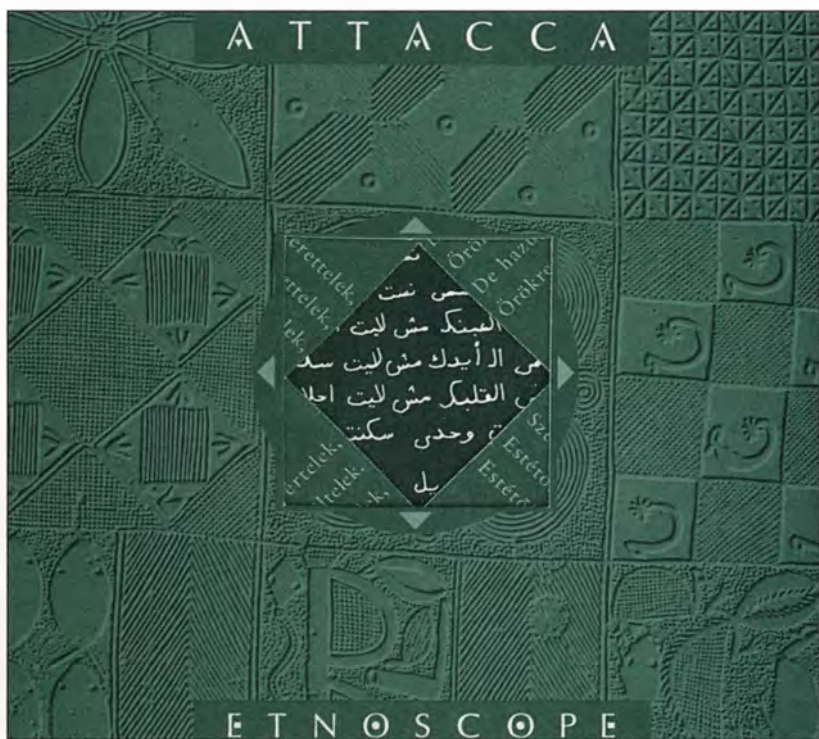
Márkus Tibor

Attacca

Attacca

Ethnoscope

• Binder Music Manufactory
– Stereo Kft. •

Mapjainkban ha valaki bemegegy egy lemezboltba, és nem a „buta arcú, magas talpú cipőt hordó három kislány” típusú zenekarokat keresi (ugyanaz fiúban, de öten vannak), az eleve rendelkezik egyfajta értékrendszerrel. Amikor ezt a lemezt megpillantja az ember, hallatlanul igényes lemezbörítőt lát. Ha kézbe is veszi, ez az érzés csak fokozódik az ötletes, leporellószerű megoldást látva. A borító teljes mértékben megsegíti, alátámasztja a lemez címét. Kinyitva, a közreműködő muzsikuskok és vendég szólisták nevei és fényképei láthatók, akik között fölfedeztem két volt jazz tanszakos növendéket: Hetessy Csabát és Kovács Zsoltot. Mivel az előbbi zeneszerzés tagozatot végzett nemrég, feltételeztem, hogy ő e lemez lelke, mozgatórugója. Valóban, az összes kompozíció tőle származik. Az első és utolsó számot egy-egy magyar népdal inspirálta, míg a negyedik szám szövege – feltételezésem szerint – arab, amit nem ártott volna lefordítani, hogy a pórnép is megértse, ha kíváncsi rá.

Az etnót mint stílust lehet szeretni vagy nem szeretni, de szó nélkül elmenni mellette lehetetlen. A különböző stílusok, népzenei ötvözetek föltétlenül érdekes és elgondolkodtató, de csak ezeknek az ötvözetek! Ha csak egymás mellé tesszem ezeket a zenei egységeket, nem történik túl sok. Végighallgatva a lemezt, sajnos itt is ez a helyzet. Hetessy Csaba Binder Károlynál végzett a Jazz tanszéken, és Binder egyben a lemez kiadója is. Csabát minden bizonnyal inspirálta Binder Bartók iránti közismert szeretete. A bartóki tengelyrendszert, szerkesztési módot elsajátítani nem olyan ördögösség, mint amilyenek első pillanatban tűnik. A nehézség abban áll, hogy ezeket tudják ízlésesen és ne öncélúan használni. Érzésem szerint Csabának ez még nem megy maradéktalanul. Az sem túlzás, hogy Bartók volt az etno vagy world music

egyik előfutára, gondoljunk csak például Bali szigetén című darabjára. Bartók összegző művész volt. Az etnót sem lehet másképp fölfogni. Csabának „csak” bartókosi hatások, effektek vannak birtokában. Azonban ez sikamlós talaj, hiszen hogy énekeljek a tarlóról hitelesen, ha még életemben nem láttam tarlót! Azok a zeneszerzési ötletek, amelyekkel Csaba jelenleg rendelkezik, bármennyire is figyelemre méltók, amíg nem adódnak össze tökéletesen, addig elhamarkodottnak tűnik a dolog. Ez a fajta felfogás mindjárt az első darabban feltűnik. Nem tudom, mióta van együtt ez a zenekar, de biztos, hogy nem régen. A második darabban megüti a hallgató fülét az úgynevezett ECM sound, amit a kristálytisztá oboa magabiztos intonálással és remek dinamikával egy kicsit „oregonossá” tesz. Kovács Zsolt dobolása a lemezen végig ízléses, helyenként magabiztos profizmust sugall. Azonban mint percussionos nem áll a helyzet magaslatán. A bőgős kollégánál nem tudom eldönteni, hogy játé-

ka a hamiskás népi bőgőzés imitációja, vagy mindig ilyen? Szólói mindig sokat sejtetően indulnak, aztán kidolgozatlanul fejeződnek be. Pelle Noémi hangja kellemes meglepetés, Aziza Musztafa Zadeh énekhangjára emlékeztem. Mivel Csaba a lemez motorja, róla többet kell beszélni. Zongorázása kívánivalót hagy maga után, talán egy zongoristát lehetett volna közreműködőként felkérni. Ez egyáltalán nem rossz dolog, sokkal nagyobb zeneszerzők is megtették már a zenetörténetben. Hetessy technikai problémái például a Lépegető című darabban is jelentkeznek. Mintha Bartókot, Lisztet és egy kicsi Debussyt összemixelnénk, majd hidegen szervíroznánk. És itt van e lemez talán legnagyobb hiányossága. A Tűz! Bartókot azért lehet már majdnem népzenei tekinteni, mert ugyanazt a hihetetlen intenzitást mutatja, ami a népzenei fűti. Csak magas hőfokon érdemes élni. Máshogy minek! Aki ad magára, az langyos vizet hagyjuk a már emlegetett „három a kislányoknak”. Ha Csaba is elkezd magasabb Celsiuson létezni zenéje közben, az csak segíteni fogja őt abban, hogy improvizációi erőteljesebbek legyenek. Egy Jarrett vagy egy Jack DeJohnette, egy Garbarek-szólo hallgatása talán segíthet. Ez a lemez mindezek ellenére nagy figyelmet érdemel, bár érzésem szerint kissé korán jött. Három csillagot érdemel, ebből egy az igazán jól sikerült borítóról.

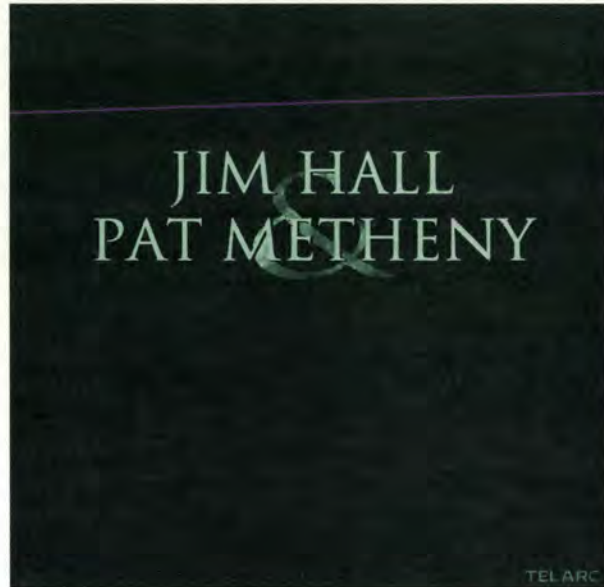
Regály György

Jim Hall
& Pat Metheny

• Telarc – Karsay és Tsa. •

Jim Hall
& Pat Metheny

egy jazz-zenész jelentőségének megítéléséhez két objektív mércénk van. Kisebbségi mértékben az, hogy a zenész mennyire népszerű, nagyobb mértékben pedig az, hogy a szakmában hány követőt tudhat magáénak. Persze elképzelhető, hogy valaki csekély népszerűséggel bír, és alig választják példaképnek a fiatal zenészek, ennek dacára jelentős jazz-zenész. Mégis, azt hiszem, ez a kivétel. Metheny ma a glóbusz egyik leg-, ha nem a legnépszerűbb jazz-zenésze. Hall pedig több fontos jazz gitáros követőt tudhat maga mögött, mint akárki más. Abercrombie, Goodrick, Scofield, Frisell és persze maga Metheny nyilatkozta lépten-nyomon, hogy Hall az egyik legfontosabb kiindulópontjuk. De nyilatkozat nélkül is hallani játékokon Jim Hall hatását. Jim Hall a gitár Bill Evansa. Ahogy Evans nélkül sem képzelhető el a modern jazz-zongorázás, úgy Hall nélkül sem lenne a modern jazzgitározás az, ami.

Jim Hall – elektromos gitár
Pat Metheny – elektromos, akusztikus, fretless, 42 húros gitár

Lajos Dudas

Some Great Songs

• Double Moon Records
– Pannon Jazz •

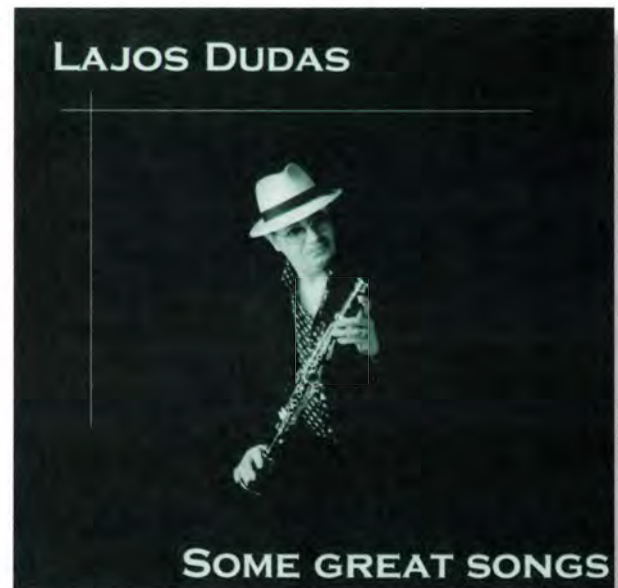
Lajos Dudas

Dudás Lajos – klarinét, Philipp Van Ender – gitár, Leonard Jones – bőgő, Kurt Bilker – dob, Jochen Büttner – percussion

dudás Lajost nem kell bemutatni a jazzben járatos olvasónak, annak elenére, hogy a jazzbarát hajlamos arra, hogy csak a tengeren túli zenészekkel foglalkozzon, és ezért néhány jelentős személy, zenei produkció kikerüljön a látószögéből. Be kell vallanom, én is ezek közé az emberek közé tartoztam „Lajos Dudással” kapcsolatban. Annyit tudtam, hogy Németországban él, tanít, lemezeket készít, újabban itthon is, és nemzetközi sikerei vannak. Ez a lemez sokkal jobban felkeltette az érdeklődésemet. Annál is inkább izgatott a dolog, hiszen kicsiny hazánk mostoha körülmények között működő jazz tanszékén Borbély Mihály jóvoltából a saxofonosok klasszikus tárgyából, a klarinétból már nemcsak klasszikus zenét, hanem jazz standardokat is játszanak a diákok.

Dudás úrról azt is tudni lehetett, hogy avantgárd kísérletei, elgondolásai vannak, csak hogy élénken emlékszem még a hetvenes években lezajlott avantgárd és free megmozdulásokra, amikből sajnos hozzánk túlnyomórészt a rosszabbnál rosszabb

„free” együttesek felvételei kerültek. Az avantgárd kifejezéssel kapcsolatban egyébként is szkeptikus vagyok egy kicsit. A nagy önmegvalósítás álcaja alatt sokszor a köklerség lapul. Nem így van ez jelen esetben, hiszen például Lajos Dudas Music For Clarinet című CD-je minden tekintetben megnyugtató. Tiszta hangszerelés, hagyománytisztelt,

jazzes felfogás jellemzi. Ezután akadt kezembe két kiváló anyaga, az egyik a szintén a Pannonnál megjelent Akadimpex Concerts, egy három évvel ezelőtt kiadott felvétel, valamint a Berlinben megjelent Another Face. Ezek végképp meggyőztek Dudás zenei sokoldalúságáról. A modern mainstreamtől a funkyig perfekt. Nem véletlen, hogy túl

David Sanborn

Inside

• Elektra – Warner •

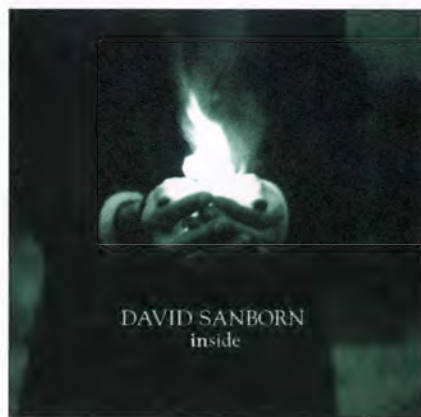
szaxofonosnak most egy olyan CD-je jelent meg, amelyen nemcsak a jó húsz éve megszokott,

szűk értelemben vett kollégáival, barátaival hallható, hanem a szakma krémjével. Belül; vagyis David Sanborn benne van a műfaj élcsapatának számító elitben – ez már akkor világos, amikor belenézünk a borítóra. Kérdés, hogy ez kit (kiket) minősít – ha egyáltalán ragaszkodunk a jazz minősítéshez. Ugyanis Sanborn ezúttal sem a magas művészet csúcsait ostromolja, de meggyőződésem szerint azt nem is lehet előre elhatározva „becélni”. E fennkölt szempont is csupán azért merül fel, mert ha intellektuális vonatkozásban nem is túl izgató ez a zene, egyéb – divatosság vagy maradandóság, hamar megunható vagy inkább maradandó – dilemmákat illetően egyáltalán nem mindegy, hogy merre billen a mérleg.

Hovatovább még az is előfordulhat, hogy csak ilyen „apróságokon” múlik a művészet.

Nos, mivel Sanborn zenéjéből már régóta nem érződik a pillanatnyi divat dominanciája – sőt valamikor a 70-es években a divatcsinálók egyike volt, akit azóta zenészek ezrei kezdtek utánozni –, hiteles egyénisége tudott maradni egy irányzatnak. Jazzszemzőgből nézve nem nagy reveláció ez a funkys, rhythm'n bluesos jazz-rock, de Sanborn azon kevesek egyike, akik autentikusak ezen a területen, és nem csupán a stílus iránti negyedszázados hűsége miatt, hanem mert tényleg nem unalmas. A követők többségénél a „felejthető szórakoztatózene” vagy a flegmán kibökött „nem rossz” a legpozitívabb minősítés, ha nem lepeződnek le azonnal a jellegzetesen csekély variációs lehetőségéből adódó zenei közhelyek. Sanborn viszont erőteljes, ugyanakkor hanyag eleganciával intonált, vagy helyenként sírós szaxofonsoundját hallgatva könnyen azon kapja magát az ember, hogy figyelni a zenét – pedig ezt a fajtát igazán nem lenne muszáj.

Ezek a számok sem túl jók, itt is visszaköszönnek a sémák, de az elsőrangú hangszerekek profizmusán túl is van minek örülni a felvétel hallgatva. Egy-egy híres muzsikussal ugyan csak statisztaszerepet vállalt a produkcióban, de így is áttekinthetők az arcélek. Különösen a basszusgitárosé, aki annyira domináns az egész felvételen, hogy akár az ő neve alatt is megjelenhetett volna a CD. Marcus Miller játé-

DAVID SANBORN
inside

- David Sanborn – altszaxofon
- Marcus Miller – basszusgitár,
- billentyűs hangszerek, dobok
- Michael Brecker – tenorszaxofon
- Lenny Pickett – tenorszaxofon
- Ronnie Cuber – baritonszaxofon
- Wallace Roney – trombita
- Hank Roberts – cselló
- Marvin Sewell – gitár
- Dean Brown – gitár
- Fareed Haque – gitár
- Bill Frisell – gitár
- Don Alias – ütőhangszerek
- Gene Lake – dobok
- David Issaac – dobprogramok
- km:
- Ricky Peterson – Hammond orgona
- Cassandra Wilson – ének
- Gil Goldstein – elektromos zongora
- Sting – ének

David Sanborn

ka nemcsak membránszagató groove-ja miatt meghatározó a lemezen, hanem egyre karakteresebb témái által is; ugyanis a legjobb számnak ő a szerzője. A másik állandó nagy sideman Don Alias, akinek tökéletes arányérzéke most is, illetve mindig is jelentős összetevője volt a Sanborn-produkciók időtállóságának. Michael Brecker, Wallace Roney és Bill Frisell játéka itt gyakorlatilag azonosíthatatlan, de szép gesztus részükről a közreműködés – nem beszélve a CD eladhatóságáról. Sting és Cassandra Wilson is csak egy-egy számot énekel, de többi a produkció egyik csúcspontjának számít.

Ha az ember egy kicsit jobban figyel, könnyen felismerheti, megtalálhatja a mélypontokat is; az első hallásra hatásos, dobgépes számok körül melegszik...

Matisz László

A lemez magától értetődően a szellemi örökös főhajtása az örökül hagyó előtt, de több is ennél a gesztusnál. Csodálatos zene. Apropó, főhajtás. A lemez harmadik dala egy Zoller Attila-szám, amit a jó barát Zollernek dedikáltak. Hála Zoller Attilának és persze Hallnak, Methenynek, most egy kicsit jobb érzés magyar jazzistának lenni.

A lemez tizenhét dala közül akármelyiket kiemelhetném, és azzal együtt, hogy a Summertime feldolgozásuk nem teljességgel nyerte meg a tetszésem, bártran mondhatom, hogy a lemez úgyszólván tökéletes. A standardeken túl mindkét gitáros kompozíciói közül játszanak, és bizony nehéz lenne megmondani, melyik kié, ha nem segítene a borító. Mégis számomra legkedvesebbek a szabad improvizációk, amelyek tiszta bizonyítékai annak, hogy a teljes szabadság lehet akár impresszionisztikusan szép is. Nehogy félreérthető legyen, véletlenül sem hiszem azt, hogy a sikeres epigon végre felmutatta az eredeti művészt. Ha Hall az, aki megmutatta, hogy lehet a gitárral repülni, akkor Metheny az, aki olyan magasságokban szárnyalt, hogy majd kiolvadt a viasz a tollai közül.

Juhász Gábor

van már tizedik CD-jén, beleértve az itthon is megjelenteket.

Az új CD borítóján található Artie Shaw-idézet („Dudas is a first rate clarinatiszt”) magáért beszél, ebben az esetben akármennyire is reklámfogásnak tűnik: százszázalékosan igaz. Nagyfokú igényesség jellemzi Dudás klarinétjátékát. Ez a magabiztosság, ez a fajta igazi amerikai jazzes felfogás, ami csak a műfaj nagyjainál található meg, ez a Toots Thielemans-i könnyedség elfeledtetni velem, hogy én mennyire nem szeretem a klarinétot jazzben. Sőt kezdem megszeretni!

A kibontakozó zenei világ tökéletesen beleillik abba, amit a „Some Great Songs” cím felidéz.

Építőelemei mint a téglák, alkotják meg ezt az otthonos világot. A humor (All The Things You Are), légység (I Remember Clifford), konvenció (Days of Wine and Roses), modern hangzás (Caravan), klasszikus hatás (West Coast) egységessé teszik ezt az izzig-vérig standard lemezt. Ha Leonard Jones izgalmas bőgőjátéka mellé más amerikai zenészek is társulnának ezen a lemezen a hatás szinte elképzelhetetlenül nagy lehetne. Mindezek ellenére az együttes tagjai becsülettel kísérik a szólót. Hallgassák ezt a CD-t olyan szeretettel, ahogy Dudás Lajos szereti a zenéjét!

Regály György

Russell Malone

Sweet Georgia Peach

• Impulse – BMG •

k

özhely, hogy a jazz az afroamerikai és az európai vagy inkább az euroamerikai kultúra között feszül.

Manapság ugyan egyre több nép zenéje épül be a jazzbe, de a fenti állítás még mindig megállja a helyét. Rendkívül sok jelentős fehér jazzzenész volt és van a piacon, de visszatekintve mintha nagyobb lenne a hiteles fekete jazzistának az aránya. Mindez azért épp most jutott az eszembe, mert a lemez hallgatása közben egy érdekes dolog történt. Feleségemmel hallgattuk az utolsó előtti dalt, egy leírhatatlanul szép, minimum ötcsillagos gitárakkordszólót. Egy balladát. Nejem, aki az Államokban nőtt fel, megjegyzi, hogy mennyire fekete ez a zene. Én meg nem értem az egészet. Sehol egy blueshang, a zene nem tüzes, hanem esztétizálón szép. Aztán persze észrevettem, hogy a dal egy gospel adaptálása a gitár hat húrjára. Az egyébként autodidakta Malone Georgiában a fekete egyházi szertartások alatt olyan harmóniai oktatásban részesült, amelyet európai, de valószínűleg még fehér amerikai zenész sem kapott soha. A harminchat éves Malone a kilencvenes évek eleje óta nem ismeretlen a jazzkedvelők előtt. Ritkán vezeti saját zenekarait. Diana Krallt kísérte pazarul, játszott Herry Connick, Jr. zenekarában, Roy Hargrove Habana című lemezén is hallható, és a két, jobbnál jobb Kansas City filmzenelemezen, mint a Gramofon olvasói értesülhettek róla. Kollégái kaméleonnak hívják, „pedig én utálok a hüllöket” – ironizál Malone. Viszont az alkalmazkodóképességét sokra tartja. Négy év óta ez az első saját nevével jelzett albuma, így jól megválogatta partnereit. „Nem hatott meg az egész addig, amíg meg nem hallottam a soundjukat a fejhallgatóból, akkor aztán azt mondtam, atyaúristen, ez Kenny Barron és Ron Carter!” – vallja meg a lemezborítón. Kerülik a nagy tempókat, a lemezre jellemző a megfontolt nyugalom. A nyugalomnak a legszélösebb és legszebb példái az akkordszólók, a cikk elején idézetten kívül még kettő. Számomra ezek a lemez legerősebb pontjai. Benny Golson tiszteletére írt egy harmóniailag sokrétű dalt, Barronnal játszik egy érdekes duót a Sweet Georgia Brown harmóniakörére.

Mi Malone játékában a különleges? Rendkívül egyenesen játszik, kerüli a ritmikai eltolásokat, késleltetéseket. A nyolcad nála nyolcad, a triola triola. Egész csekély vibratót használ, glissan-

Russell Malone

Russell Malone – gitár
Ron Carter – nagybőgő
Kenny Barron – zongora
Lewis Nash – dob
Steve Kroon – percussion

dót szinte soha. A dallamívek mindig le vannak téve, soha sincs fennakadt hang. Ilyen játék mellett nincs mód tévedésre. Csak a rendkívül tudatosan megválasztott hangok, bonyolult dalamok használatával lehet érdekes zenét létrehozni. Malone pontosan ezt teszi. Talán ebből a jó értelemben vett ritmikai kiismerhetőségből fakad a Malone játékára oly jellemző nyugalom. Utoljára Wes Montgomery volt a gitárosok közül, aki ennyire egyenesen játszott. Malone nyilván sokat tanult Montgomery lemezeiből. A harmadik szám, egy popdal, szólójában pontosan olyan módon fejezi be az egyik motívumát egy szokatlan hangon, egy moll harmónia nagysextijén, mint ahogy azt Montgomery tette az If I Should Lose You-ban. Ez Kenny Barronnak is tetszik, legalábbis zenei válaszából erre lehet következtetni. Persze ez nem tudatos utalás. Én is csak azért vettem észre, mert az a Montgomery-szóló számomra is sokat jelentett, de pontosan az ösztönös utalás a bizonyíték, hogy a tudás átörökítődött.

Juhász Gábor

Charles Lloyd

Voice In The Night

• ECM – MusicDome •

n

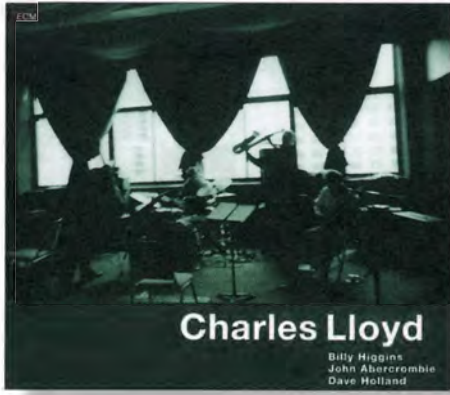
éahány hónappal ezelőtt ezeken a hátsabokon azt írtam Gary Burton Like minds című lemeze kapcsán, hogy milyen sajnálatos, hogy Burton lemezei főleg a vendég zenészek névsorától függően fogynak jobban. Lehetséges lenne, hogy itt is hasonló példával állunk szemben? Ebből a lemezből már többszörösét adták el világszerte annak, amit bármelyik korábbi Charles Lloyd-lemezből a Fish Out Of Water című 1989-es visszatérése óta.

Vajon miért? Annyival jobb lenne, mint előző lemezei? Vagy csak a másik három zenész miatt? Épp a triótól lenne enyivel „jobb”?

Véleményem szerint Charles Lloyd 1989 óta egyre jobb lemezeket készített. Folyamatosan összeszokott Bobo Stensonnal és Anders Jorminnal, illetve az utolsó négy lemezén doboló Billy Harttal. Lloyd az évek múlásával egyre jobban játszott. Bátorabb, színesebb kompozíciók, figyelmesebb összjáték és egyre jobb szólók jellemezték a lemezeit. Miért van szükség akkor három sztárnévre ahhoz, hogy egy igazán nagy mesterre fel figyeljen a közönség? Sznobizmust gyanítok a háttérben. Ezek után úgy illik, hogy ösztintén bevalljam, tulajdonképpen nekem is jobban tetszik ez a lemez, de főleg Charles Lloyd miatt. Még jobban tetszik játéka, mint ezelőtt, pedig már az All My Relationsnél úgy gondoltam, hogy Lloyd már nem lehet tökéletesebb. Olyan hangokat varázsol elő hangszeréből, amelyeket eddig nem hallottam tőle, frazeálásai mesterművek, tenorhangja kifinomultabb, játéka magabiztosabb, mint valaha. Csodálatosan játszik.

A trió kapcsán pedig arról kell vallanom, hogy már néhány éve átigazoltam a Dave Holland rajongótáborba – tudniillik a Charlie Haden táborból. Holland kísérte színesebb, ötletgazdagabb, kellőképp alázatos, mégis lehet hallani, hogy „ott van”. Az is elképzelhető, hogy egyszerűen bőgőjének hangzását szeretem jobban. Szólói izgalmasabbak, és sokkal jobban magukkal ragadnak, mint Hadenéi. Ezen a lemezen a Requiemben, a Dorotea's Studióban, az Hommage-ban, valamint a Pocket Full of Blues bevezetőjében nyújtott játéka csak megerősítette fenti véleményemben.

Mindig is nagyra értékeltém azokat a gitárosokat, akik nemcsak hangerővel és gyorstüzelő kezükkel hívják fel magukra a figyelmet, hanem értelemgazdagságukkal, biztos, mégis nyugodt virtuozitásukkal is. Talán nem is véletlen, hogy mind ECM-művészek? Abercrombie ilyen okokból az egyik kedvenc gitárosom. Saját lemezein sem játszik ilyen meghitten, mint itt. A szerzeményeket, illetve hangszereléseket Lloyd kifejezetten az Abercrombie-val való együttműködésre koncentrálván alkotta meg. Mindegyik számban elbűvölően játszik, de leginkább a Costello/Bacharach-szerze-

Charles Lloyd

Billy Higgins
John Abercrombie
Dave Holland

Charles Lloyd

Charles Lloyd – tenorszaxofon
John Abercrombie – gitár
Dave Holland – bőgő
Billy Higgins – dob, ütőhangszerek

ményt, a God Give Me Strength, a Billy Strayhorn standardet, A Flower is a Lovesome Thinget és a Dorothea's Studio két és negyed perces bevezető szólóját kell kiemelni. Ki hitte volna, hogy Abercrombie a bluesban is ennyire otthon van? A Pocket Full of Bluesban mintha a Delta-blues egyik fekete veteránját hallanánk. Billy Higginsről sem kell túl sokat elmondani. Igazi mester, tökéletes kísérő. Szólóhoz igazán csak az Hommageban és a Forest Flowerban jut, de ha egyetlen szólója sem lenne a lemezen, akkor is folyamatosan biztosítana minket kivételes ritmusérzékéről és muzikalitásáról, hajtóerejéről és gyengédségéről.

Jó újra hallani a koncertek kedvencét, a híres Jarrett/DeJohnette/McBee trióval rögzített Forest Flower szvitet, ezúttal gitáron. Talán ez a lemez igazi csúcspontja. Mind a négyen maximális teljesítményt nyújtanak. Lloyd nyilatkozatából tudjuk, hogy minden felvétel „first take”, azaz első nekifutásra rögzített felvétel. Itt még jobban lehet érezni az együtt zenélés örömét, s még inkább látni a mosolyt az arcokon, mint a Gary Burton-lemezen.

Összességében egy csodálatos és nagyon izgalmas lemezzel gazdagodtunk. Egy dolgot ne felejtünk: Stan Getz távozásával, Joe Hendersonon és Sonny Rollinson kívül már csak Charles Lloyd van velünk az igazi nagy tenorosok közül. Jobban meg kellene őt becsülnünk.

Erdei Zsolt

Grencsó Kollektíva

Fekete kenyér

• Közgáz Vizuális Brigád •

Az a formáció, mely ezen az igen figyelemreméltó új magyar lemezen hallható, korántsem lepi meg a „free” vagy „szabad(abb)” improvizációkhoz szokott hallgatót. Olyan képzetársítások tűnhetnek számára a legtermészetesebbeknek, mint Ornette Coleman hatvanas évek közepi klasszikus triója David Izenzonnal és Charles Moffetttel, vagy az indokolatlanul keveset emlegetett Jimmy Lyons 1980-as willisai élő Jump Upja, melyen azonban a bőgős John Lindberg nem kapott olyan jelentős szerepet, mint itt Benkő Róbert. Az altszaxofonosokéin kívül felidéződhet egy nagyszerű tenoros, Frank Lowe Bodies And Souls című triólemeze is fél évtizeddel ezelőtről, mely stilisztikailag szintén a régi nagyokra támaszkodik, s a Grencsóéénál még egyértelműbben tribute-album (mindenekelőtt Colemannek szól, dobosuk is ugyanaz).

A felsorolt néhány párhuzam csupán orientál, nem rangsorol. Grencsó Fekete kenyérje (sőt: Schwarzes Brotja) Coleman & Co. ismerete nélkül is üdítő élmény: a kévekoszorúban serpentinként kanyargó hangkigyók váltakoznak érdes hangtörmelékkel; a darab, fittyet hányva a hagyományos műnemi felosztásnak, egyszerre lírai, epikus és drámai. A darabosan kezdődő, az intrórészben vonós bőgőt vontatottan és bőven alkalmazó, kovász című felvételen pedig mintha a szaxofon képviselné a líraiságot a ritmusszekció prózai pólusával szemben. Később a szám hangulatot vált, és – számomra legalábbis úgy tűnik – a korai Nucleus fordulataival él: Jeszenszky John Marshall stílusában dobol egy rövid ideig, s Grencsó is mintha a Carr–Smith–Jenkins fúvósszekció szerepébe élné bele magát. Nem is beszélve a szitakő (nem a „kaszakő” és a „szitakötő” kontaminációja?) könnyed önidézéséről (Villa Negra) vagy a kenyér illata népdalt idéző témájáról, mely sodró lendületű „free” középülésbe olvad bele.

A szvinghez és modern mainstreamhez szokott hallgató túl nehéznek vagy elvontnak is mondhatná Grencsóék lemezét, de aki a megértés szándékával közeledik hozzá, azt fogja tapasztalni, az anyag egyszer csak kivilágosodik, a korábban képtelennek tűnt frázisok értelmet nyernek, s a monotonitás mögött mind jobban felsejlenek a játékos és rafináltan változatos szüleményei.

Ha a lemezismertetés elején Ornette Coleman került szóba, zárjuk is egy vele kapcsolatos gondolatot a cikket. A Fekete kenyér alapkonceptiójában egyszerre van jelen a fekete gyökerekhez, valamint a magyar zenei (népi) hagyományokhoz való

Grencsó István – altszaxofon,
szoprán-szaxofon,
fúvóla, trombita;
Benkő Róbert – bőgő;
Jeszenszky György – dob

Grencsó Kollektíva

kötődés. De Grencsóéénál – szemben e kettős vonzalom más hazai reprezentánsaival: Szabadossal és Dresch Mihállyal – a zenei textúrában a fekete amerikai jelleg (Coleman) dominál, s a komponista-előadó ironikusan kezeli viszonyát saját kultúrájával (kisbetűs címek, Villa Negra-motívum stb.). A főcímnem azonban drámaibb olvasata is lehetséges. A fekete kenyér az óceán mindkét oldalán élő szegények napi táplálékát is jelentheti. Ilyen értelemben akár köszönetnyilvánítás is lehet a cím: egy zenei dekonstruktor mond hálát sok évszázad nincstelen ismeretlenjeinek, akik ösztönös művészetüket az utókorra hagyományozva, lehetővé tették, hogy a Grencsó-féle modern, kifinomultan artisztikus mű megvalósulhasson.

Máté J. György

Johnny Hodges
and His Orchestra

Blues A-Plenty

• Verve – Classic
Compact Disc – CD Bár •

J o h n n y H o d g e s

Mindegyik megközelítéssel érdemes lenne hosszabban foglalkozni. Most, az Ellington-centenárium alkalmával azonban térjünk ki csupán ez utóbbi, életrajzi fogantatású gondolatmenetre. Hodges életművéről valóban lehetetlen beszélni Ellington szerepének kihagyásával. Furcsa helyzet: az altszaxofonos ouvre-je egyszerre szuverén és Ellington-függő („Used To Be Duke”). Huszonegy éves, amikor Chick Webb zenekarából Ellingtonhoz igazol. Mellesleg egy régi Ellington-barát és munkatárs, Otto Hardwick helyét veszi át 1928 áprilisában a fiatal altszaxofonos. Többé nem szabadulhat: az Ellington-repertoár darabjait s az Ellington-zenekarbeli kollégákat viszi magával saját projektjeire is. A Blues A-Plenty felcsendül például a Satin Doll, az egyik legtöbbször feldolgozott Ellington-darab, Ben Webster a gig másik szaxofonosa, aki épp ebben az időben Ellingtonnal is együtt dolgozik, szintén Verve-kiadáson (Side By Side), Billy Strayhorn, Jimmy Woode és Sam Woodyard pedig, mint ismeretes, a Herceg belső köréhez tartozó muzsikuskok. De arra is találunk példát Hodges pályáján, hogy maga a Duke a kísérő zenekar egyik tagja (Caravan, 1947).

Ellingtontól való távollétei rövid életűek lettek, s nem tett különösebb erőfeszítéseket, hogy szólólemezein stilisztikailag elszakadjon a mestertől. Az arrange-

mentokon itt-ott megint csak átszűrlemlik a Duke világa. Lemezünkön a Don't Take Your Love From Me szolgáltathat példát erre.

Hodges CD-diszográfiája meglepően rövid. A hiányok bántók, ez a Verve-anyag az 50-es évek végéről azonban több kiadást megért: hozzáférhető egy dupla Ben Webster-gyűjteményen is (The Soul of Ben Webster), melyen egy Webster- és egy Sweets Edison-opus társaságában hallgatható meg. A jelen „aranykiadás” elsősorban a high end rajongóinak készült. Kísérőszövege nem rossz, de a Hodgest nem ismerő zenehallgatóknak nem sokat mond. A további adatok úgyszólván teljes hiánya (számok szerzői, felvétel időpontja stb.) sajnos csak nehezíti a tájékozódást. Mint teljesítmény, a lemez a Hodges-életmű közepmezőnyében foglal helyet. A szereposztás elsőrangú, de épp a címükben is a blues szót hordozó melódiákban (a címadó számban, illetve a Saturday Afternoon Bluesban) több a klisészerű megoldás. Távolról sincs szó középszerűségről. Csak a katarzis marad el, amit Hodges legjobb felvételei hallatán érzünk. Jövőre, halálának harmincadik évfordulóján remélhetőleg megszaporodik majd a Hodges-kiadások száma. S egyszer talán a szólóanyagok teljes köre is áttekinthető lesz lézerlemezen.

Máté J. György

eredetileg John Cornelius Hodge volt a neve; az „s” betű csak később tapadt hozzá. Sokan egyszerűen Rabbitnek becézték. A szaxofonkolosszusok békés kasztjába tartozott. A pszichológizálók játékanak tiszta érzékiségét emlegetik. Az etikuskok az előre (?) haladó, de legálábbis valamilyen irányba mozgó és állandóan változó világban az egy helyben maradás, ha úgy tetszik, a mozdulatlanság éthoszát ünneplik pályájában. A zenéjére jobban figyelő elemzők a minden nagy altszaxofonosától különböző, senkit se imitáló hangzást dicsérik munkáiban, és tudatosítják: rá nem volt meghatározó hatással a Charlie Parker-féle modernizmus. Olyan nézet is olvasható/hallható, mely szerint nem biztos, hogy Parkertől kell számítanunk a modern jazz történetét, hogy ő volt a Bird előtti modernisták egyike, s mint ilyen a Nagy Elfelejtettek közé sorolható. Az életrajz felől közelítők pedig természetesen a Duke Ellingtonhoz fűződő emberi és muzsikusi viszonyában keresik az életmű kulcsát.

Eddy Louiss

Sentimental Feeling

• Dreyfus – MusiCDome •

E d d y L o u i s s

Eddy Louiss zenéjét első ízben Willis Conover jazzműsorában hallottam, egy Stan Getz-kvartettben. Willis nagyon szerethette ezeket a felvételeket, mert elég gyakran megismételte őket. Engem is nagyon megfogott Louiss orgonajátéka, aki ki tudott kerülni a hangszer Jimmy Smith által képviselt, nagyon erős hangzásvilágából. Később véletlenül fedeztem fel nevét a legendás Double Six vokál névsorában. Ez az együttes már régóta nem működik, azok kedvéért, akik nem ismerték őket, meg kell említenem, hogy a hatvanas években több albumuk jelent meg, a Lambert Hendricks & Ross trióhoz hasonlóan főként big band-darabok énekes adaptációival, azonban mindezt francia nyelven énekelték, nagyon magas színvonalon. Közben nem sokat hallottam Eddy Louissról, annyit mindenesetre megtudtam, hogy a párizsi Conservatoire hallgatója volt, és a francia jazzakadémia Django Reinhardt-díjasa. Eddy Louiss-t Michel Petrucciani révén a szélesebb közönség is megismerhette

kétrészes, többszörös díjnyertes duólemezők kapcsán, melyről februári számunkban olvashattak, éppen Petrucciani emlékére.

Ezen az 1998 végén készült felvételen Louiss triója és hatalmas fuvóegyüttese, a Fanfare hallható. A kompozíciók egy kivételével az orgonista tollából származnak. A lemez egy triófelvétellel kezdődik, nagyon finom, rhythm & blues ihletésű darab, Louiss csodálatosan játszik, úgy, ahogy emlékeimben örzöm. A második darabban érkezik a nagyzenekar. Itt teljesen megváltozik a zene, egy furcsa, bombasztikus, falusi temetésen játszó fuvózenekar nem kevésbé ambivalens hangzásával. Ez a hatás végigkísért a nagyzenekaros trackeken, megszólalásában egy kissé Carla Bley Liberation Music Orchestrája vagy Tong Funeral lemezeire emlékeztetve. Amennyire szerettem ezeket a zenéket eleinte, annál kevésbé mostanában, és sajnos így vagyok ezekkel a Fanfare-felvételekkel is.

A triódarabok azonban csodálatosak, a Blind Man például egy egészen más világot tár fel, mint a nyitó, egyben címadó darab. Louiss minden megnyilvánulása az orgonán fantasztikus. Nagyon szeretem finom nüanszait, még a nagyzenekari felvételeken is.

A High Life kissé bugyuta reggae fúvós backgroundjai fölé is izgalmas, jó szótól játszik. A Celestin például egy calypso, amely sajnos nemcsak súrolja, de jócskán át is lépi a banalitás határát. Érdekes, hogy ugyanaz az ember mennyire más hatást tesz hangszerezés játékosként, mint komponistaként. A nagyzenekar egyébként biztos kézzel „van felrakva”, tehát bizonyára szándékosan szól úgy, ahogy, de valahogy ugyanaz a zene egészen más hatást tesz, ha csak a trió előadásában csendül fel. Erre példa a CD záródarabja, a trióban játszott Enlacés, amely szintén a lemez nagy részére jellemző romantikus, sok kromatikus menetet tartalmazó, talán franciásnak nevezhető, kicsit Michel Legrand kompozícióira jellemző stílus képviseli.

A trió másik két tagja, Julio Rakotonanahary basszusgitáros és Paco Sery dobos kiváló muzsikuskok, ugyanez mondható a szaxofonos szólistákról is.

Eddy Louiss lemeze vegyes érzelmeket keltett bennem, a nagyzenekari hangzások nem voltak kedvemre való. A triófelvételek azonban mint kompozíciók is, valamint Louissnak a lemezen hallható minden egyes orgonahangja feltétlen csodálatomat vívta ki.

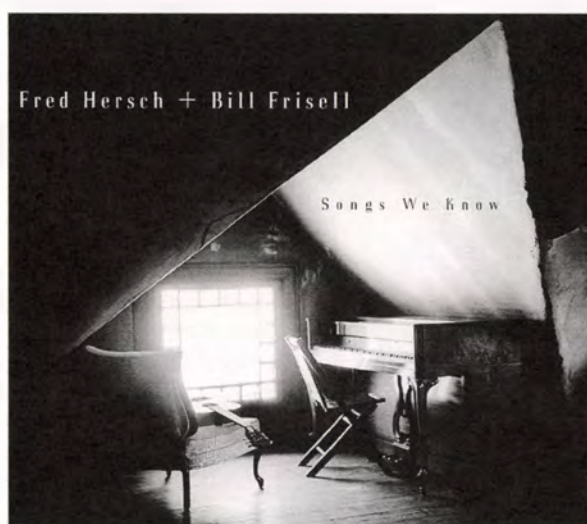
Friedrich Károly

A HÓNAP KLASSZIKUS JAZZLEMEZE

Johnny Hodges – altszaxofon;
Ben Webster – tenorszaxofon;
Roy Eldridge – trombita;
Vic Dickenson – harsona;
Billy Strayhorn – zongora;
Jimmy Woode – bőgő;
Sam Woodyard – dob

Fred Hersh & Bill Frisell

Fred Hersh – zongora
Bill Frisell – gitár

Fred Hersh & Bill Frisell

The Songs We Know

• Nonesuch – Warner •

a kritikus is csak ember. Nekem most ez a lemez tetszik a legjobban. Nem hiszem, hogy korszakalkotó lenne. Még csak a beleölt munkát sem csodálhatom. Mégis.

Az egész olyan, mintha két enervált entellektüel összejött volna egy padlásszobában „csak úgy” muzsikálni. Pedig nem.

Előre megfontoltan, anyagi haszonszerzés reményében követte el a lemezfelvételt a két vérprofi.

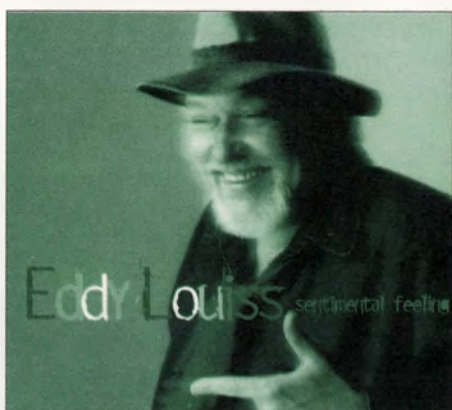
Frisell és Hersh már régóta ismerik egymást, és noha nem állandó partnerei egymásnak, 1980 óta sokszor játszottak együtt. Legtöbbször Hersh lakásán jameltek. Azóta pályafutásuk párhuzamosan halad, ugyanazzal a zeneiséggel játszanak, és most ugyanazzal a lemeztársasággal állnak szerződésben. Ennek hatására öltött formát Hersh agyában a gondolat, hogy ugyanmár, adnának ki közösen egy lemezt Frisellel. A cég pedig rábólintott. The Songs We Know. A dalok, amiket ismerünk. Tudunk fejből. Nem csak ők ketten. Én is játszom ezeket a dalokat fejből, és ezzel vannak így még pár százan vagy inkább pár ezren. Azoknak a száma pedig, akik ismerik ezeket a dalokat, milliókra rúghat.

Veszélyes vállalkozás. Elcsépeltek, kijátszottak. Benne vannak a Real Bookban, minden kezdő jazzista ezeken próbálja ki oroszlánkarmait, az esetek zömében véresre karmolva a dalt magát. Frisell most már elég öregnek érzi magát ahhoz, hogy hozzányúljon a standardekhez. Hersh ezeket a primitív, 32 ütemes dalokat üvegvázához hasonlítja, amit mindennel meg lehet tölteni; virággal, üveggyöngyökkel, pattogatott kukoricával. Máshol csendélethez, tájképhez hasonlítja a (Broadway) show-dalokat. Ahogy a festő egyre letisztultabban fest csendélethez, a jazzista hasonlóképp egyre jobbkat ráz (ti. improvizál) a standardekre.

A csendélet kispolgári dekadencia. De milyen jólesik ha van, és ha jó. A két zenész tökéletesen kiegészíti egymást. Hersh olyan, mintha nem volna egyetlen önálló gondolata sem, Frisell meg olyan, mintha mása sem volna, mint önálló gondolata. A lemezen közelítenek egymáshoz. Ahogy a fülszöveg írója megjegyzi, Frisell itt egy kicsit melegebb, mint általában, Hersh meg egy kicsit furcsább.

Songs We Know. Nem azért választották a legközismertebb dalokat, mert Frisell már elég öreg, vagy mert Hershnek csendélethez támadt kedve, hanem mert így nem kellett kottát olvasniuk. És azt hiszem, a lemez csodája ebben rejlik. Tudniillik egymásra figyelnek, közös zenei szöveget hoznak létre, ahol a belső szövegek és a dallam szerves egységet alkot, és csak annyiban releváns, hogy ki melyik szöveget improvizálja, amennyiben másképp szól a zongora és a gitár.

Juhász Gábor

Eddy Louiss – orgona, zongora;
Julio Rakotonanahary – basszus;
Paco Sery – dob,
km.: Fanfare: Daniel Huck – altszaxofon;
Xavier Cobo – tenorszaxofon, fuvola
és további 8 trombita, 6 harsona,
4 tuba, 9 altszaxofon,
8 tenorszaxofon, 4 baritonszaxofon

Vajda Sándor

e m l é k é r e

ritka lemezek segítségével. Hihetetlen zenei affinitása és a jazz iránti olthatatlan szerelme indította el ezen a rögzös úton. Patrónusa, Kovács Gyula szerint úgy kellett belöknie az Egyetemi Színpad pódiumára első nyilvános fellépésén a már akkor is túlzottan szerény, visszahúzódó ifjút. Pedig Vajda számára a jazz volt maga az élet, tulajdonképpen nem kötötte le semmi más. Ebben viszont oly mértékben mélyedt el, hogy rövid időn belül nemcsak ismert és a profik által is keresett bőgős lett belőle, hanem a műfaj minden vonatkozásában abszolút jártasságra tett szert: a jazz történetétől, szociológiai hátterének megértésétől a társzművészetekhez való viszonyáig.

Tíz évig játszott Kovács Gyulával, három évig Deseő Csabával, ugyancsak három évig Kovács Andorral, majd a Benkó Dixielandben töltött több mint két évtized következett. Ezt a 70-es évek elején – elsősorban egzisztenciális okokból – hozott döntést soha nem heverte ki. Ez nem az ő világa volt, és szükségyszerűen szakításhoz vezetett. Kétségtelen viszont, hogy ez tette szélesebb körben is ismertté, és hozta el számára a „karriert”, amelynek során találkozhatott és felléphetett sok-sok, általa is bálványozott jazzóriással Milt Jacksontól Freddie Hubbardig. Ezzel egy időben bontakozott ki az a nagyszerű pálya, amely a modern jazz hazai történetében is jelentős fejezetet képvisel. Saját neve alatt is működte különböző sikeres formációkat, de gyakran két-három együttesben is dolgozott párhuzamosan. Partnerei sorában találjuk a korszak jelentős modern zenészeit: Ráduly Misit, Kimmel Apót,

Friedrich Károlyt, Réti Jánost, Dresch Mihályt és Lakatos Tónit. Külön kell kiemelni Szabados György különböző együtteseiben nyújtott teljesítményét, az Esküvő és az Adyton című nagylemezek elkészítését. Boldog volt, hogy részt vehetett ebben – a magyar kultúrában és szellemiségben gyökerező – öntörvényű művészet létrehozásában és bemutatásában.

Vajda Sándor – talán a körülmények kényszerítő hatására – a magyar jazz stílusakrobatája volt. Olyan biztonsággal vándorolt az egymástól mégoly távoleső jazzirányzatok között is, akár egy vérbeli színész, aki egyik este még királyként tündökölt, míg másnap már rongyos szolgát alakít hitelesen. Igazi all-round zenész volt, aki minden poszton helytállt, és a maximumot nyújtotta. Nem sokan mondhatják el magukról, ami neki sikerült, hogy az 1972-es San Sebastian-i Jazzfesztiválon mind a Benkó-, mind pedig a Szabados-együttes tagjaként óriási sikerrel játszott, és díjat nyert. Soha nem rutintól bőgözött, játéka a közönséggel való kommunikálás gyötrő vágyát tükrözte. Partnerei pedig mindig nagyra értékelték kivételes zenei intelligenciáját, kitűnő alkalmazkodóképességét, magával ragadó, robusztus játékát.

Ars poeticáját ő maga így fogalmazta meg egy interjúban: „Ha igazi alázattal közelít a bőgős a zenéhez, akkor vállalnia kell, hogy a háttérben marad. Kétségtelen, hogy létezik bőgőszóló, de erre csak ritkán kerülhet sor, mert nem ez a hangszer funkciója. A jó bőgős nem tolakszik, szinte észre sem venni, hogy ott penget a háttérben, és mégis, nélküle megsántulna, elszürkülne a produkció, lyukas maradna a zene.” Ez a már-már „életveszélyes” szerénység, önfeladás, szakmai alázat és igényesség jellemezték őt. Számára a jazz a szabadság szinonimája volt, kulcs az egyetememes rendhez, életforma, nem csupán zene. Megélte, és belehalt.

Márton Attila

Vajda Sándor utolsó éveit magányosan, súlyos betegen, szinte teljes elszigeteltségben töltötte, méltatlan körülmények között, a számára az életet jelentő pódiumtól is megfosztva. Szerencsésebb csillagzat alatt világklasszis lehetett volna.

A legprofibb amatőr volt. Szinte hihetetlen, de hatalmas elméleti és gyakorlati ismereteire teljesen autodidakta módon tett szert, jóformán semmilyen zenei képzésben nem részesült. Az ötvenes évek legvégén egy legendás Szemere utcai lakásból indult el pályája, a három fiát özvegyen nevelő anyja otthonából, melyet Kovács Gyula jazzegyetemnek nevezett, és ami a pesti jazz-zenészek és -rajongók valóságos Mekkája volt. Itt mindenki megfordult, aki számított az 1956 után újraeledő magyar jazzéletben. Itt „kagylózta” Willis Conover jazzadásait a legkisebb Vajda fiú, és próbálta ellesni a jazz játékfogásait a nagyoktól élőben és az oly

A hónap művésze

a BMC-ben

MÁRTA ISTVÁN

1981-ig konzervatórium, majd zeneszerzői és művésztanári diploma a budapesti Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskolán.
 1976 – zeneszerzői kurzus W. Lutoslawski vezetésével
 1973 – népzenei gyűjtőutat vezet Moldvába (Románia)
 1972-84 – több ifjúsági szervezet (Fiatal Művészek Klubja zenei szekció, Fiatal Zeneszerzők Csoportja) vezetőjeként koncertszervezésekkel és előadásokkal foglalkozik
 1985-től zenei-színházi akcióknak, happeningeknek volt szervezője (Plánium, Randevű című kortárszenei fesztiválok, Mozart-estek a Várszínházban)
 1980 óta szerzői estek (Korunk Zenéje, MTV Vigadó-est, Varsói Ősz)
 1980-tól hangszeres közreműködőként és zeneszerzőként tagja a 180-as csoportnak, ill. a historikus zenét játszó Mandel Quartetnek. A Quartettel több ízben turnézik az USA-ban, Mexikóban, Brazíliában, Izraelben és Európa számos országában
 1989-től főszerkesztője a Hölgyfutár című újságnak
 1989-től igazgatója és művészeti vezetője a Kaposi Napok – Művészetek Völgye multikulturális fesztiválnak
 1981-83 klasszikus zenetörténetet és 20. századi zeneanalízist tanít a Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskola jazz tanszakán
 1998 óta a budapesti Új Színház igazgatója
 46 kompozíció, balettzene, musical, kamaraopera

Főbb művei

1978 – Szöveg és zene – zenés színházi előadás Beckett rádiójátéka nyomán
 1980 – Karácsony napja – 24. lecke – kamaragyűjtés
 1983 – Szíveink – rekvietörök
 1985 – Munkásoperett – musical
 1985 – Babaházi történet – zene ütőhangszerekre
 1986 – ...per quattro tromboni... – négy harsonóra
 1989 – Sójaj (Doom. A Sigh) – vonósnyegyes a Kronos Quartet (USA) megrendelésére
 1990-98 – Az Üvegfúvó álma (The Glassblower's Dream) – vonósnyegyes
 1983-97 – Wyx-ciklus hangszalagra
 1995 – Scrabble-music – kamarazenekarra
 1997 – Liliomfi – zenés játék

Dalok

1985 – Vakok – kamaragyűjtésre és tenorra
 1996 – Négy dal Petőcz- és Szöcs-versekre

Balettzenék hangszalagra

1982 – A múzeum hangjai
 1984 – Látomások
 1989 – Slips and streams (Hollandia)
 1990 – Blasting in the Birdcage (Németország)
 1990 – Egy sikoly anatómiája (Hollandia)
 1992 – Szent Antal megkísértése
 1995 – Don't look back (Hollandia)

Konzervatóriumi és főiskolási évei alatt több amatőr és pro-

fesszionális színházban működött közre (pl.: Brobo, 25. Színház, Thália).

Számtalan alkalommal komponált zenét a Színművészeti Főiskola vizsgadarabjaihoz.

1976 óta több mint 300 színpadi és filmzenét írt, Ascher Tamás, Szikora János, Ács János, Csizsár Imre, Jancsó Miklós, Jeles András, András Ferenc, Taub János és más rendezők számára. 1988-90-ig a veszprémi Petőfi Színház, 1990-92-ig a budapesti Nemzeti Színház, 1994-96-ig az Új Színház zenei vezetője.

1993 – Arany János Színház – Lorca/Block két egyfelvonásos

Rendezései

1996 – Pécsi Nemzeti Színház – Cabaret (musical)
 1997 – Pécsi Nemzeti Színház – Hegedűs a háztetőn (musical)
 1992 – Várszínház – Kaposi opera
 1998-ban elnyerte a színházi kritikusok különdíját a Pál István rendezte Peer Gynt c. előadás zenéjéért.

Tv., rádiórendezései

1987 – Kaposi riadó – videoklip (MTV-BBS)
 1989 – Templom – videoklip (MTV)
 1989-91 – Képnaplók (MTV)
 1998 – A vándor – rádiójáték (Magyar Rádió)
 1981-84 – Az erdész levele, J. M. Wyx hagyatéka – két kiállítás
 1979 – Magyar Televízió nívódíja
 1982 – Magyar Rádió közönségdíja
 1982, '87 – A Tribune International des Compositeurs díjai Párizsban
 1987 – Erkel-díj
 1994 – Podmaniczky-díj
 1994 – Déry János-díj
 1997 – Veszprém Megyéért Érdemrend
 1998 – Köztársasági Elnöki Aranyérem

Diszkográfia

• Alte und neue Musik
 Thorofoon STW 831024 (1985) – LP
 • HEARTS (Szíveink)
 LP Hungaroton SLPX 12563 (1985)
 • Kaposi riadó – Támad a szél
 Hungaroton Krém SLPX 17963 (1987) – LP
 • Magyarország messzire van
 Hungaroton SLPX (1991) – LP
 • AMADINDA (Babaházi történet)
 Hungaroton SLPD 12800 (1987) – LP,
 Hungaroton Disc HCD 12855 – CD
 • Black Angels (Doom. A Sigh – Sójaj) –
 Kronos Quartet Elektra Nonesuch
 9 79242-2 DDD (1990) – CD
 • Looking East – Hungary (Blasting in the Birdcage)
 Erdenklang AAD LC 8155 (1990) – CD
 • Tájkép – Jazz Bridge Series –
 Newsic RMKK 9304 (1993) – MC
 • Works – Newsic-Hungaroton
 HCD 31580 (1994) – CD
 • A hetedik (Dalok József Attila verseire – Hobo) –
 Insight 9070012 (1998) – CD
 • Sound in Sound Out –
 Hungaroton HCD 31829 (1998) – CD
 • The Wind Rises – ReR SD1,
 LC2677 UK (1998) – CD

AZ ECM, JVC, VERVE, WARNER, HUNGAROTON CLASSIC, FONÓ,
 ENJA, BMC, DOUBLE TIME

KIADÓK JAZZVÁLASZTÉKA KAPHATÓ, ILLETVE MEGRENDELHETŐ
 (POSTAI UTÁNVÉTEL IS) A BMC-BEN!

Budapest Music Center
 1093 Budapest, Lónyay u. 41.
 Tel./fax: 216-7895,
 Tel.: 216-7896
 E-mail: musiccenter@bmc.hu
 http://www.bmc.hu

A BMC szolgáltatásai:

- Hazai és nemzetközi információs központ – szöveg, hangadatok felvitelle és lekérdezése az interneten
- Kiadói tevékenységek koordinálása – BMC kiadó
- Zenei fesztiválközpont – előadások, koncertek, hang- és fénytechnika szervezése, lebonyolítása stb.
- Zenei kiadványok árusítása
- Hangfelvételek készítése, hanghordozók gyártása, teljes körű szolgáltatásokkal – zenészek, stúdiók, grafikai-nyomdai kivitelezés stb.
- Rendezvényszervezés

A BMC a GRAMOFONBAN

- A hónap művésze a BMC-ben

BARTÓK

Kétszáz esztendővel ezelőtt, június hatodikán született az orosz, egyben a világirodalom kiemelkedő költője, Alekszandr Puskin. Hatása nemcsak az irodalmár kortársak alkotásaiban követhető és mérhető, hanem a legjelesebb – elsősorban orosz – zeneszerzők operáiban és dalaiban. Június első hetétől az operakedvelők és a műfajjal csak most ismerkedők a Bartók Rádió „Operabérlet” sorozatában Puskin nyomán keletkezett operákban gyönyörködhetnek kéthetenként. Az Operabérlet Glinka, Dargomizsszkij, Muszorgszkij, Csajkovszkij, Rimszkij-Korszakov és Rachmanyinov egy-egy operájának műsorra tűzésével tiszteleg a költőóriás emlékének.

SZOMBAT ESTI HANGVERSENYEK

május 14.	Márványterem	19 óra	„Ablakos” Lakatos Dezső Jazz Szaxofon Tehetségkutató verseny – döntő
május 15.	Márványterem	16 óra	Magyar Yamaha Tubakvartett
május 22.	6. stúdió	16 óra	Klasszikus és jazz: Szekszárdi Jazz Kvartett
május 29.	6. stúdió	16 óra	Kecskeméti Pedagógus Kórus (vez.: Erdei Péter)

HANGVERSENY-KÖZVETÍTÉSEK

Május 29., 19 óra

Eurorádiós operaszegzon. Közvetítés Firenzéből – Wagner: Trisztán és Izolda (német nyelven)
Előadja a Maggio Musicale Fiorentino Zenekar, vezényel Zubin Mehta

Május 31., 20.30 óra

Mitoszok a zenében – Eurorádiós koncertszegzon. Közvetítés Dublinból
Az Ír Nemzeti Szimfonikus Zenekar koncertje, vezényel Gerhard Markson

Június 5., 19.30 óra

Eurorádiós operaszegzon. Közvetítés Halléből – Händel: Agrippina (olasz nyelven)
Előadja a Händel Fesztiválzenekar (történelmi hangszereken)

Június 12., 19 óra

Eurorádiós operaszegzon. Közvetítés Glyndebourne-ből – Mozart: Titus (olasz nyelven)
Előadja a Glyndebourne Operafesztivál Kórusa és Zenekara, vezényel Graeme Jenkins

HANGVERSENYEK A MÁRVÁNYTEREMBEN

1999. május 17.	hétfő	18.00 óra	Kamarazenekarok a Márványteremben. A Capella Savaria játszik. Vezényel Németh Pál
1999. május 24.	hétfő	18.00 óra	Fers Márta és Mukk József dalestje. Zongorán km. Szokolay Balázs
1999. május 27.	csütörtök	18.00 óra	Fiatal művészek pódiuma. Mérei Tamás. A Magyar Rádió 1998. évi gordonkaversenyének első helyezettje játszik
1999. május 31.	hétfő	18.00 óra	Zongoraművészek a Márványteremben. Király Csaba hangversenye

BÉRLETHIRDETÉS

MATÁV

Szimfonikus Zenekar

1999/2000

Ligeti András
Zeneigazgató

„A” BÉRLET

ZENEAKADÉMIA – szerdánként 19.30 - BKK – kedden 19.30

1999. szeptember 22.

ROSSINI: A selyemlétra – nyitány
CHOPIN: f-mólt zongoraverseny
BRAHMS: II. szimfónia
Km.: BOGÁNYI Gergely
Vez.: LIGETI András

1999. november 3.

MUSZORGSZKIJ:
Egy éj a kopár hegyen
SZKRJABIN: Az extázis poémája
CSAJKOVSKIJ: VI. Szimfónia
Vez.: LIGETI András

1999. december 1.

SCHUMANN-EST
Km.: GYARMATI Kürtkvartett
Vez.: Seán DEIBLER (USA)

1999. december 21. BKK

HAYDN: Teremtés
Vez.: FISCHER Ádám

2000. február 9.

STRAUSS-EST
Km.: BÁTORI Éva
Vez.: LIGETI András

2000. március 8.

BACH: János-passió
Vez.: HÉJA Domonkos

AJÁNDÉK HANGVERSENY

2000. május 10.

ROSSINI ● DOHNÁNYI ● FRANCK
Km.: KRAUSZ Adrienne
Vez.: A besançon-i karmesterverseny győztese

„B” BÉRLET

ZENEAKADÉMIA – szerdánként 19.30 - BKK – kedden 19.30

1999. október 6.

PROKOFJEV: 1. Szimfónia
DVORÁK: Hegedűverseny
SZTRAVINSZKIJ: Petruska (1947)
Km.: PAUK György
Vez.: LIGETI András

1999. november 17.

MOZART: Don Giovanni – nyitány
PETROVICVS Emil:
Zongoraverseny – Ősbemutató
MOZART: Esz-dúr szimfónia
Km.: PRUNYI Ilona
Vez.: HAMAR Zsolt

1999. december 21. BKK

HAYDN: Teremtés
Vez.: FISCHER Ádám

2000. január 12.

CSAJKOVSKIJ: Olasz capriccio
MENDELSSOHN: Olasz szimfónia
BERLIOZ: Harold Itáliában
Km.: MÁTÉ Győző
Vez.: Jurij SZIMONOV

2000. február 16.

HONEGGER:
Jeanne d'Arc a máglyán
Vez.: KOVÁCS János

2000. április 5.

STRAUSS: Halál és megdicsőülés
BARTÓK: A kékszakállú herceg vára
Km.: Ronnie JOHANSEN,
Anne SCHWANWILMS
Vez.: LIGETI András

AJÁNDÉK HANGVERSENY

2000. május 31.

MOZART-EST Km.: FALVAY Attila Vez.: HÉJA Domonkos

KORAESTI HANGVERSENYEK BÉRLET

MTA ROOSEVELT TÉRI DÍSZTEREM – csütörtökönként 18.00

1999. október 7.

PROKOFJEV: 1. Szimfónia
DVORÁK: Hegedűverseny
Km.: PAUK György
Vez.: LIGETI András

1999. november 4.

MUSZORGSZKIJ:
Egy éj a kopár hegyen
CSAJKOVSKIJ: VI. szimfónia
Vez.: LIGETI András

1999. november 18.

MOZART:
Don Giovanni - nyitány
Esz-dúr szimfónia
Vez.: HAMAR Zsolt

1999. december 2.

SCHUMANN:
Manfréd nyitány
IV. szimfónia
Vez.: Seán DEIBLER (USA)

ORATÓRIUM BÉRLET

ZENEAKADÉMIA – keddenként 19.30

2000. január 4.

ÉVEZREDINDÍTÓ
KODÁLY: Psalmus Hungaricus
BEETHOVEN: IX. szimfónia
Km.: Adriana KOHUTKOVA,
PÁNCZÉL Éva, DARÓCZY
Tamás, Gustav BELÁCEK,
Nemzeti Énekkar
karig: ANTAL Mátyas
Vez.: LIGETI András

2000. február 15.

HONEGGER:
Jeanne d'Arc a máglyán
Km.: FRANKÓ Tünde, KISS B.
Attila, GÉMES Katalin,
KOVÁCS Annamária, és
HÜVÖSVÖLGYI Ildikó,
MRT Énekkar
karig: STRAUZS Kálmán
Vez.: KOVÁCS János

2000. március 7.

BACH: János-passió
Km.: ZÁDORI Mária,
NÉMETH Judit, MUKK József,
KOVÁCS István,
Monteverdi Kórus
karig: KOLLÁR Éva
Vez.: HÉJA Domonkos

2000. április 18.

MOZART: Requiem
Koronázási mise
Km.: KOVÁTS Kolos, vendég-
művészek
MRT Énekkar
karig: STRAUZS Kálmán
Vez.: LIGETI András

IFJÚSÁGI BÉRLET I.

MATÁV Zeneház péntekenként 16.00 és 18.00 órákor
5-10 éveseknek

1999. október 29.

Vonós hangszerek

1999. november 26.

Fafűvös hangszerek

1999. december 10.

Rézfűvös hangszerek

2000. január 21.

Útós hangszerek

2000. február 25.

Billentyűs hangszerek és társaik

Műsorvezető:

HÜVÖSVÖLGYI Ildikó

IFJÚSÁGI BÉRLET II.

MATÁV Zeneház szombatonként 11.00 órákor
10-14 éveseknek

1999. december 11.

Barokk és koraklasszika

2000. január 22.

Klasszika

2000. február 26.

Romantika

2000. március 18.

Posztromantika és századelő

A bérletek megújítása a régi bérletek bemutatásával 1999. május 3-16. között hétfőtől szombatig 9.00-18.00 óráig a Zenekar közönség szervezésén a MATÁV Zeneházban lehetséges. Új bérlelőink 1999. május 18-tól hétfőtől péntekig 9.00-18.00 óráig a MATÁV Zeneházban, továbbá a Zeneakadémia jegypénztárában, a Filharmónia Bp. Kht., a Pesti Vígadó és a Fortissimo jegypénztárában vásárolhatják meg bérleteiket. Műsorainkról és a fellépő vendégművészekről további információt a www.orchestra.matav.hu Internet honlapon talál.

MATÁV Zeneház 1094 Budapest, Páva u. 10-12.

Telefon: (1) 215-5770. Fax: (1) 215-5462

Budapesti Régi Zene Fórum

1999. május 25 - június 2.

Május 25. Zeneakadémia 19.30

MALCOLM BILSON (USA) zenekari fortepiano estje

Közreműködik az **ORFEO ZENEKAR** Vezényel: **VASHEGYI GYÖRGY**
MOZART művek

Május 26. Hadtörténeti Múzeum - Márványterem 19.30

KOMLÓS KATALIN - fortepiano és **ZÁDORI MÁRIA** - ének
Beethoven - Schubert estje

Május 27. Budai Kapucinus Templom 20.00

SCHOLA HUNGARICA Vezényel: **DOBSZAY LÁSZLÓ** és **SZENDREI JANKA**
A Chartres-i székesegyház zenéje a 11-14. századból

Május 28. Budavári Önkormányzat - Aula 19.30

NICHOLAS CLAPTON (Anglia) kontratenor dalestje

Közreműködik: **VÁLYI CSILLA** - gordonka **MEZEI JÁNOS** - csembaló
„Orpheus Britannicus”

Május 29. Budavári Önkormányzat - Aula 19.30

SOLAMENTE KAMARAEGYÜTTES

JENNIE ELLIS, KISS NOÉMI, KÓNYA ISTVÁN, VASHEGYI GYÖRGY
Purcell, Strozzi, Melii, Couperin, Carissimi, de Visée, Lully művei

Május 30. Zeneakadémia 19.30

A MOSZKVAI PATRIARCHÁTUS ORTHODOX KÓRUSA

Vezényel: **ANATOLY GRINDENKO**

Régi orosz egyházi énekek a 17. századból,
orthodox liturgikus énekek és kórusművek a 16-19. századból

Május 31. Budapesti Történeti Múzeum - Királypince 19.30

IL SEMINARIO MUSICALE (Franciaország)

BRUNO COCSET - gordonka **BLANDINE RANNOU** - csembaló **GERARD LESNE** - kontratenor
Monteverdi, Caccini, Frescobaldi, Purcell, Couperin, Buisson, Lambert művei
Az együttes támogatói: a Hewlett Packard France alapítványa, a Francia Kulturális Minisztérium és a Val d'Oise
Társrendező a Francia Intézet

Június 2. Mátyás-templom 20.00

CANTUS CORVINUS ÉNEKEGYÜTTES

SONATORES PANNONIAE RÉZFÚVÓS EGYÜTTES

MUSICA PROFANA EGYÜTTES · CAMERATA HUNGARICA

Vezényel: **KLEMBALA GÉZA**

Monteverdi: Vespro della Beata Vergine

A Soros Alapítvány, a Fővárosi Közgyűlés Kulturális Bizottsága és a Szerencsejáték Rt. támogatásával.

A Budapesti Régi Zene Fórum támogatói:

Nemzeti Kulturális Alap, Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, Turisztikai Célelőirányzat

JEGYEK VÁLTHATÓK: Filharmónia Budapest Kht. Jegyiroda (V. Mérleg utca 10.),
Zeneakadémia Jegypénztár (VI., Liszt Ferenc tér 8.), Fortissimo öt Jegyiroda (VI. Nagymező utca 19.),
Music Mix 33 (V. Váci utca 33.), Huszár Gál Könyvesbolt (V. Deák tér 4.) és az előadások előtt a helyszínen

Ének-zene kazetták

KICSIKNEK, NAGYOKNAK

Az 1948-ban megjelent Kodály Zoltán–Ádám Jenő Énekkönyv sorozat mindmáig felülmúlhatatlan művekkel közvetíti a hagyományos értékeket. Az anyanyelvként felismert magyar népdalokat a legmodernebb digitális technikával készült kazettákon juttatja el a Nemzeti Tankönyvkiadó a gyermekekhez.

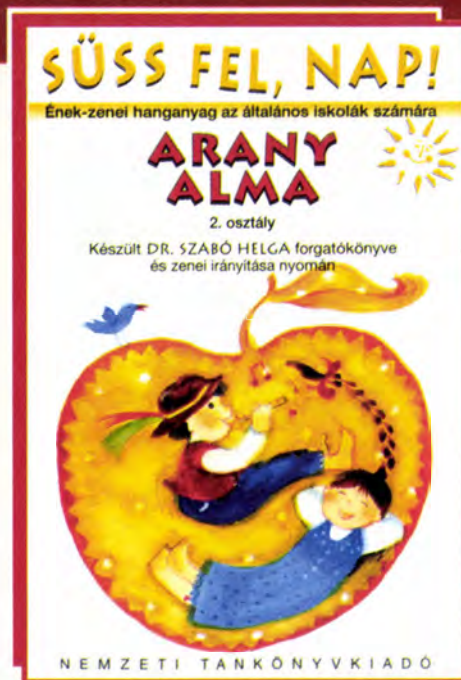
A külön e célra készült hanganyagok mellett a rádió- és lemezarchívumok mélyéről előkerült felvételek segítenek abban, hogy a gyerekek képet kapjanak a relatív szolmizáción alapuló énekítés, a tiszta kórushangzás és a zenélés örömteli hangzásvilágából.

Az előadók között találjuk Bartók Bélát, Kodály Zoltánt, Rácz Aladárt, Török Erzsit, Palló Imrét, Dudás Julit.

A Süss fel nap! kazettasorozat elemei:

- Fehér lilionszál
- Aranyalma
- Zöld ágacska, zöld levelecske
- Rózsaszálam, kis violám

A 60 perces kazetták ára 780 Ft/kazetta

A kicsinyeknek készült kazettasorozat folytatása a Muzsikáló évszázadok címet viseli. Az ősi népzene-től a XX. századig ívelő anyag a magyar, az európai és a világ zeneirodalmának jelentős alkotásai-ból ad ízelítőt a zenei stíluskorszakokat követő elrendezésben. A zenehallgatás élményét fokozza – és a kazettákat a felnőttek számára is érdekessé teszi – a zenéről, a személyes kapcsolatokról nyilatkozó művészek, tudósok, előadók megszólaltatása.

A Muzsikáló évszázadok kazettasorozat elemei:

- Ősi népzene és a középkor zenéje
- A középkor és a reneszánsz zenéje
- A barokk és a bécsi klasszika zenéje
- A klasszika és a nemzeti romantika zenéje
- A romantika és a XX. század zenéje

A 60 perces kazetták ára 780 Ft/kazetta

Megvásárolhatók
megrendelhetők
a Nemzeti
Tankönyvkiadó
boltjaiban:

Pontus Könyvesbolt,
1095 Budapest,
Gát utca 25.
Pedellus
Tankönyvbolt,
1143 Budapest,
Szobránc utca 6–8.

NEMZETI TANKÖNYVKIADÓ RT.

olvasói oldal

Március óta, mint meghirdettük, e-mailen is fogadjuk olvasóink észrevételeit, leveleit, amelyeket – csak külön kérésre – közzé is teszünk lapunk hasábjain, de mindig válasszolunk rájuk. E-mail-címünk:

gramofon@usa.net

Akik otthonosan mozognak az internet világában, bizonyára észrevették, hogy megújult formában várja őket a Gramofon honlapja, a

www.bmc.hu/gramofon

címen. Itt a legfontosabb cikkek, interjúk olvashatók, tehát azoknak is ajánljuk őket, akiknek hiányzik a Gramofon egy-egy régebbi száma, hiszen több régebbi szám között tallózhatnak. Az előfizetési szelvényt továbbra is ezen az oldalon találják, de faxon vagy telefonon is fogadjuk megrendeléseket. Természetesen lapunk korábbi számai közül többet is megrendelhetnek a kiadónál, melynek címe: Amfiszt Kft., 1025 Budapest, Mandula u. 31.

A nemrég megnyílt Jazz Garden Club & Restaurant (Bp. V, Veress Pálné u. 44/a) május 24-én, pünkösdhétfőn ad újra ott hont a Gramofon jazzkritikusok klubjának. Fülönfogónak elnevezett játékunkban, a zenés pódiumbeszélgetés kereté-

ben egyik kritikuskunk „vizsgáljuk”, vagyis jazzlemezeket kell felismernie és minősítenie. Első két áldozatunk jól állta a sarat: Szigeti Péter és Friedrich Károly minden (!) előadót felismertek. Hogy május 24-én kit fogunk fülön, az egyelőre meglepetés, de mindenkit szeretettel várunk.

A Jazz Garden aznapi műsora egyébként is figyelemre méltó: Juhász Gábor és Barcza Horváth József új lemezének bemutatóját hallhatják az érdeklődők.

GRAMOFON

Az igényes zenerajongó lapja

A Gramofon
következő száma
június 14-én, hétfőn
jelenik meg.

MEGREDELŐ LAP

Megrendelem a **Gramofon – The Hungarian CD Review** című folyóiratot, az igényes zenerajongó lapját példányban.

- Egy évre: a bolti árnál 620 forinttal olcsóbban, **4000** forintért.
- Fél évre: a bolti árnál 110 forinttal olcsóbban, **2200** forintért.

Megrendelő neve:

Címe:(város, község, kerület).....(utca, tér, ltp.)
.....(házzám).....(emelet, ajtó)(irányítószám)

Az előfizetési díjat

- a részemre küldendő átutalási postautalványon
- számla ellenében, átutalással egyenlítem ki.

A megrendelőlapot az alábbi címre kérjük feladni:

AMFISZ Kft., 1025 Budapest, Mandula u. 31. Fax: 212-4782

Vlagyimir

Nabokov

azonos című
regénye nyomán

Rendezte:

Adrian Lyne

Szereplők:

Jeremy

Irons

Melanie Griffith

Dominique

Swain

színes,
szinkronizált
amerikai játékfilm

133 perc

Megjelenés:
1999. május

Lolita
Lolita
Lolita
Lolita
Lolita
Lolita
Lolita
Lolita

Humbert Humbert egy kisvárosban vállal állást irodalomtanárként. Egy csinos özvegnél, Charlotte Haze-nél kap szállást. A nő számára a kulturált európai férfi a megtetszített álom. Ám Humbert vágyainak titokzatos tárgya nem Charlotte, hanem tizenkét éves lánya, Lolita. Charlotte ráveszi a férfit, vegye feleségül. Humbert belemegy a házasságba, csak hogy Lolita közelségét érezhesse. Miután az asszony egy véletlen balesetben életét veszti, Humbert számára megadatik a lehetőség, hogy elcsábítsa nevelt lányát, Lolitát.

Lolita

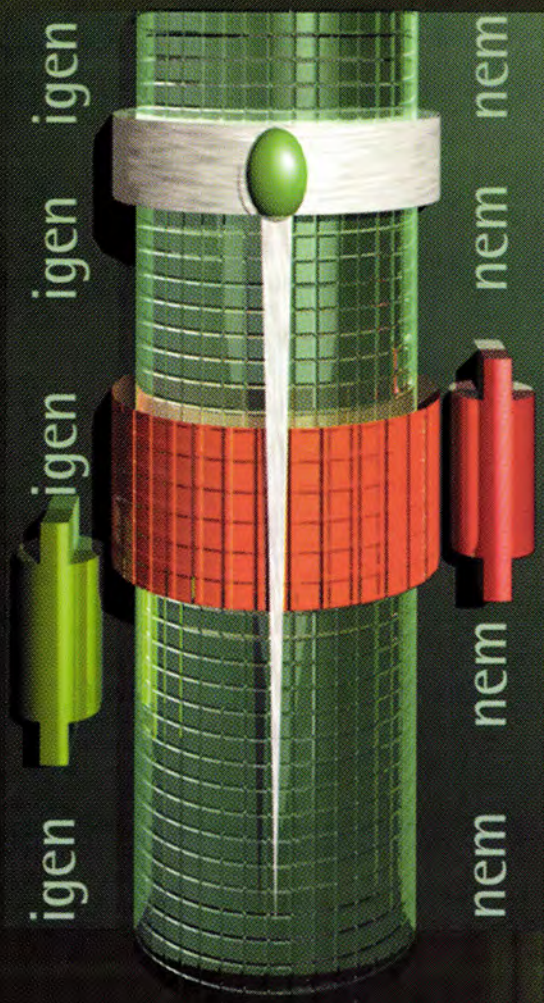
FORGALMAZÓ: MOKÉP RT. VIDEOKIADÓ

n a p l ó

M é r l e g e n

a valóság

Riportmagazinunkban mérlegre tesszük a valóságot.

Ön melyik oldalon áll?

Mérlegeljen velünk a műsor alatt hívható telefonszám segítségével!

A megújult Napló
Sváby Andrással
vasárnap este
18:30-kor a tv2-n.

